

บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

The role of family and local communities to improve the lives of the
elderly in the central region by the principle of sufficiency economy

ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์
เมธิกา พ่วงแสง

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณเงินรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

The role of family and local communities to improve the lives of the elderly in the central region by the principle of sufficiency economy

Narong Phophueksanand
Methika Paungsang

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณเงินรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

บทคัดย่อ

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 300 ราย มีวัตถุประสงค์ กล่าวคือ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลาง 2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เขตภาคกลาง 3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุในเขตภาคกลางตอนล่าง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิธีศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มาใช้ศึกษาถึงปรากฏการณ์คุณภาพชีวิต โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคทางสถิติคำนวณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ อันได้แก่ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เพื่อแสดงข้อมูลพื้นฐานของตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา

ผลการศึกษาปรากฏว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากส่วนบทบาทรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวสูงสุด รองลงมาได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและท้องถิ่น สำหรับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุค่อนข้างมากรายด้านได้แก่ด้านร่างกายและด้านจิตใจ แต่ถ้าพิจารณาตามระดับค่าเฉลี่ยพบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายจะมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านอื่นๆ

ผลการศึกษาจากการประชุมกลุ่มย่อยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านอื่นๆ

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเองและอยู่ได้ด้วยตนเองด้วยแนวคิด “ชุมชนและท้องถิ่นเข้มแข็ง การพัฒนาอย่างยั่งยืนและครอบครัวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาใช้”
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มุ่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวเป็นคนมีกตัญญูกตเวทียุติธรรมซื่อสัตย์ เป็นคนดีของครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น
3. การใช้คุณธรรมนำกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเอื้ออาทรระหว่างครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
4. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ตั้งอยู่บนฐานของการเคารพซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นต่อไป

สุดท้ายส่วนของข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ตอบ ส่วนมากผู้ตอบมีความเห็นต้องการให้รัฐบาลเพิ่มเงินเดือนให้แก่ผู้สูงอายุมากกว่านี้ รองลงมาต้องการให้ท้องถิ่นสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุและให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้ตอบเห็นว่าต้องการให้ผู้สูงอายุได้เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุของท้องถิ่นโดยไม่จำกัดรุ่นสามารถเข้าเรียนได้ตลอดชีวิต และผู้ตอบเห็นว่าควรจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในเขตภาคกลางเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

คำสำคัญ : ชุมชน, ท้องถิ่น, การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม.

Abstract

This study of the role of family, locals, and community in enhancing the quality of elderly people's lives in central area by means of Sufficiency Economy theory collected the data from people. It aims 1) to study the role of family, locals, and the community to enhance the quality of elderly people's life in Thailand's central region; 2) to analyze factors related to the quality of elderly people's lives; and 3) to identify ways of encouraging the development of elderly people to prepare them to be part of the society of elderly people in the ASEAN region. The participants in this research were elderly people in the central region. The research used quantitative methods to measure quality of life. Multi-stage sampling was employed. The data were analyzed with descriptive statistics such as average (\bar{x}) and standard deviation to investigate the elements of each factor in the study.

The results from the focus group regarding the quality of elderly people's life can be summarized as follows:

1) The development of the quality of life of elderly people is based on the concept of "Strong community and people through the development and adaptation of the theory of the Sufficiency Economy".

2) The development of the quality of elderly people's lives by means of religion: emphasizing the Buddhist way of life and local wisdom and culture to teach family members to be a grateful and loyal and to be a good person for the family and local community.

3) The quality of life of elderly people can be improved by implementing laws informed by morality to encourage generosity between family, locals and community to solve the problems of elderly people.

4) The quality of life of elderly people, locals and the community is based on mutual respect living together naturally according to the concept of the Sufficiency Economy, in order to support large numbers of elderly people in the future.

Suggestions arising from this research and from other ideas from participants include increases in government funds budgeted to support elderly people and the creation by local government of projects and activities for elderly people. In addition, the participants also perceive the need for a chance for the elderly to study and learn in the local elderly school, without age limit, as a form of life-long learning. The participants also suggested the idea of evaluating the systems of schools for elderly people according to the "cheerfulness and happiness" of learners rather than by any other method. Connections between the schools for elderly learners in the central area should be co-ordinated so as to create more projects and activities.

Keywords: community, locals, the development of elderly people, Sufficiency Economy, quality of life, social relationships

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาช่วยเหลืออย่างดีจากหลายฝ่ายที่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ดังนี้

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งคือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร และอธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร รองศาสตราจารย์สุภัทรา โกไศยกานนท์ ที่สนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ดร.ประกอบ ชาติภักต์ ขอขอบคุณ ศ.ดร.จิรัช (บรรพต) วีระสย มหาวิทยาลัยรามคำแหง และศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์ สิทธิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มีความเมตตาอนุเคราะห์กรุณาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยครั้งนี้ และคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ศิริชัย พงษ์วิชัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นางสาวศยามน ไชยปุระณะ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ขอขอบคุณ รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉันทกรกุล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รศ.ดร. นิเทศ ตินนกุล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.พิมพ์พัชชา หยิมการุณ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด ที่สนับสนุนข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ ได้เสียสละเวลาได้ตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือให้ถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนามครั้งนี้ ขอขอบพระคุณนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด จังหวัดนนทบุรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม และนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางยี่รงค์ จังหวัดสมุทรสงคราม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบึงบา จังหวัดปทุมธานี อสม. สมาชิกสภาสตรี สภาวัฒนธรรม ผู้สูงอายุจาก โรงเรียนผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด จังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม องค์การบริหารส่วนตำบลบางยี่รงค์ จังหวัดสมุทรสงคราม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบึงบา จังหวัดปทุมธานี ที่ได้ให้คำแนะนำในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนามและผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดี จากชุมชนหมู่บ้านพุกษา 3 จังหวัดนนทบุรี ชุมชนตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม ชุมชนบางยี่รงค์ จังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนบึงบา จังหวัดปทุมธานี ที่สำคัญคือผู้ตอบแบบสอบถามจากชุมชนต่างๆ ในเขตภาคกลางตอนล่างทุกท่าน ที่ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คุณประโยชน์อันเกิดจากการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ขอมอบแด่วีรชนคนพัฒนาชุมชนที่ต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญของชุมชน และดินแดนแห่งความสุขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมเพื่อเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุต่อไป

ณรงค์ โปธิ์พุกษานันท์
เมทิกา พ่วงแสง
กันยายน 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	ก
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	7
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง	9
2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	17
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	17
2.5 แนวคิดสวัสดิการสังคม	19
2.6 แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน	27
2.7 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา	42
2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
2.9 สรุปแนวคิด ทฤษฎี และผลงานที่ใช้ในการศึกษาและวิจัย	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	55
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	55
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	55
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	56
3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	56
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	57
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ	59
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	63
4.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	66
4.4 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	67
4.5 สรุปผลข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่นๆ	68
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	69
5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	69
5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	69
5.3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
5.4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	70
5.5 ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	70
5.6 อภิปรายผลการวิจัย	70
5.7 ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก	81
ภาคผนวก ก (แบบสอบถาม)	82
ภาคผนวก ข (หนังสือเชิญที่ปรึกษาโครงการวิจัย)	87
ภาคผนวก ค.(หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย)	89
ประวัติผู้วิจัย	91

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในอาเซียน ระหว่าง 2015-2050	4
2	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ	14
3	จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพและจำนวนงบประมาณของประเทศไทย	46
4	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามเพศ	60
5	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามอายุ	60
6	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามระดับการศึกษา	60
7	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามศาสนา	61
8	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามอาชีพ	61
9	แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามสถานภาพ	62
10	ระดับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวม	62
11	แสดงระดับความคิดเห็นปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุฯ	66
12	แสดงจำนวนและร้อยละผู้ตอบจำแนกตามข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่นๆ	68
13	ระดับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจำแนกตามรายด้าน	70

ภาพที่	สารบัญภาพ	หน้า
1	กรอบแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	11
2	ลำดับความต้องการของมนุษย์	46
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	54

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

1 เสาหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

หน้า

74

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากระบบสาธารณสุขได้รับการพัฒนามากขึ้น การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการเตรียมการรองรับให้การดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดยุทธศาสตร์ "การเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ" เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ด้วยการมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เพื่อกำหนดทิศทางการนโยบายยุทธศาสตร์ และมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน (วิพรรณประจวบเหมาะ, 2553) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบการดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่นการให้บริการด้านสุขภาพ การจัดสวัสดิการทางสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการรับรู้ถึงข้อมูลที่เป็นต่อการวางแผนและดำเนินการบนฐานของการลงทุนและใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า (Dijksterhuis, 2011: 156)

ข้อมูลประชากรศาสตร์ได้แสดงจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยในตั้งแต่ปี 2543 ถึงปี 2553 ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปว่าแนวโน้มสูงขึ้น โดยในปี 2553 จะมีจำนวนผู้สูงอายุถึง 7,639,000 คน คิดเป็นร้อยละ 11.36 ของประชากรทั้งหมด โดยในเขตกรุงเทพมหานครจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากเดิม 721,000 คนในปี 2548 เป็น 906,000 คนในปี 2553 (กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538) ซึ่งหากจำแนกพื้นที่แล้วพบว่าเขตหนองจอกเป็นเขตพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด โดยมีจำนวนผู้สูงอายุถึง 11,793 คน (กรมการปกครอง, 2553)

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจมา 3 ทศวรรษ ส่งผลให้สังคมไทยขาดความสมดุลและนำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่างๆเช่นความไม่เป็นธรรมด้านการกระจายรายได้ปัญหาการเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐาน สำหรับการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้นำพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศและยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นให้เกิด "การพัฒนาที่ยั่งยืนและการกินดีอยู่ดีมีสุขของคนไทย" โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแบบองค์รวม มีดุลยภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกำหนดทิศทางและรูปแบบสังคมไทยที่พึงประสงค์โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพในสามด้านคือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

การจัดสวัสดิการสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาสโดยการให้โอกาสกับคนจนคนด้อยโอกาสซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมสร้างโอกาสให้กับคนจนบางกลุ่มลดความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ : 2546, 71-74) สำหรับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมในสังคมไทยมีเป้าหมาย 3 ระดับได้แก่ การแก้ไขความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้และการฝึกอาชีพ การพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ

โดยการพัฒนาให้มีอารยธรรมซึ่งมุ่งให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำคือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การประกันสังคมและบริการสังคมโดยภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชนและภาคชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการบริการสวัสดิการสังคมโดยการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลางจึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ (อภิญา เวชชัยและกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, 2546,47)

สำหรับบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุและตระหนักว่าความสูงวัยเป็นภาวะที่จะต้องเกิดกับทุกคน การทำความเข้าใจความสูงวัย จะทำให้สมาชิกในครอบครัว สามารถปฏิบัติต่อผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม และนำมาซึ่งความผาสุกของผู้สูงอายุและสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วยเช่นเดียวกัน

ธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ มีลักษณะโดยรวมเหมือนกันในทุกคน ทุกเชื้อชาติ ศาสนา เพียงแต่ระยะเวลาความช้าหรือเร็วของการเข้าสู่ความชราจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพ พันธุกรรม และภาวะสุขภาพของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามความสูงวัยย่อมเกิดอย่างแน่นอนเพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ความสูงวัยนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านใหญ่ๆในผู้สูงอายุ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ และสังคมก็มีความสำคัญซึ่งตัวผู้สูงอายุเองและบุคคลรอบข้างก็ควรให้ความสนใจการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายในผู้สูงอายุมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมสภาพการทำงานของระบบต่างๆของร่างกายลง การดูแลผู้สูงอายุซึ่งทำโดยตัวผู้สูงอายุและครอบครัวจึงควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุคงไว้ซึ่งความสามารถทางด้านร่างกาย และส่งเสริมการทำงานของระบบ อวัยวะต่างๆของร่างกายอย่างมีประสิทธิภาพ สาธะของการดูแลด้านร่างกายมี 4 ประเด็นหลักที่จำเป็น ได้แก่ 1) การดูแลด้านอาหาร 2) การออกกำลังกาย 3) ความเครียดและวิตกกังวล และ 4) การป้องกันอุบัติเหตุและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ สาธะสำคัญทั้ง 4 ประเด็นนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุทุกคน แต่หากผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพที่เฉพาะเจาะจง เช่น มีปัญหาโรคเรื้อรัง หรือมีความพิการ ผู้สูงอายุเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลมากขึ้นเป็นพิเศษ

การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ปัญหาที่พบบ่อยได้แก่ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความรู้สึกลิ้นหวัง ครอบครัวและผู้ดูแลผู้สูงอายุจำเป็นต้องเข้าใจและหาทางช่วยเหลือ ซึ่งปัญหานี้มักได้รับการละเลยมาก โดยที่คนส่วนใหญ่มักคิดว่าเป็นเพราะผู้สูงอายุไม่เข้มแข็ง ฟุ้งซ่านไปเองหรือเรียกร้องความสนใจ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วอาการเหล่านี้ เป็นภาวะเจ็บป่วยอย่างหนึ่งแต่เป็นอาการเจ็บป่วยทางจิตใจซึ่งต้องการการดูแลและช่วยเหลือด้วยความเข้าใจและหากจำเป็นอาจต้องพึ่งการรักษาด้วยการใช้ยาหรือการบำบัดเฉพาะ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุมีกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมทางสังคมลดลง และสังคมก็ยอมรับและให้โอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุน้อยลงด้วย การมีกิจกรรมน้อยลงนี้ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกในคุณค่าของตนเองลดลง ขาดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนจากสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารลดลง และนำไปสู่การแยกห่างจากสังคมอย่างสิ้นเชิง ปัญหาด้านสังคมและจิตใจมักมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเสมอ การส่งเสริมด้านนี้ควรเริ่มตั้งแต่ในครอบครัวโดยการทำให้อาชีพผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับ

ความเป็นไปในบ้านและหากเป็นไปได้ควรสนับสนุนและให้โอกาสผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางสังคมตามความชอบและความสนใจของผู้สูงอายุ

การดูแลและส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ครอบครัวและตัวผู้สูงอายุเองมีบทบาทสำคัญยิ่ง ประการแรกครอบครัวต้องเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ ตลอดจนมีเจตคติที่เหมาะสมต่อความสูงวัยเสียก่อน จึงจะทำให้การดูแลและเอื้ออาทรผู้สูงอายุมีคุณค่าอย่างแท้จริง ความรู้ในการดูแลและการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่แสวงหาและทำความเข้าใจได้ไม่ยาก แต่การส่งเสริมให้ครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ครอบครัวจะต้องให้การสนับสนุนผู้สูงอายุอย่างถูกต้องเหมาะสมเป็นเรื่องที่สำคัญกว่า

ข้อคิดสำคัญของการดูแลและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ อยู่ที่ความเข้าใจ ความตระหนักในความสำคัญ และควรถือเป็นภารกิจของครอบครัวในการสืบทอดเจตนารมณ์ไปยังลูกหลาน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดั่งามในการดูแลผู้สูงวัย ให้ท่านมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขตามสมควร (เกษร สำเภาทอง, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครและคณะผู้วิจัยมีความเห็นตรงกันว่า การศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จะสามารถค้นหาค้นหาบทบาท รูปแบบและกระบวนการ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงไปสู่ความเข้มแข็งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและนำไปปรับใช้กับองค์กรอื่นๆได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 1 : สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในอาเซียน ระหว่างปี 2015-2050

ประเทศ	2015			2050		
	60+	80+	รวม	60+	80+	รวม
บรูไน	7.6	0.7	8.3	30.9	6.2	37.1
กัมพูชา	6.8	0.5	7.3	17.6	2.6	20.2
อินโดนีเซีย	8.2	0.7	8.9	19.2	2.3	21.5
ลาว	6	0.5	6.5	14.7	1.6	16.3
มาเลเซีย	9.2	0.8	10.0	23.6	3.6	27.2
เมียนมาร์	8.9	0.8	9.7	18.8	2.1	20.9
ฟิลิปปินส์	7.3	0.6	7.9	14.0	1.6	15.6
สิงคโปร์	17.9	2.4	20.3	40.4	13.8	54.2
ไทย	15.8	2.1	17.9	37.1	9.9	47.0
เวียดนาม	10.3	2	12.3	27.9	6.2	34.1
ค่าเฉลี่ย (%)	9.8	1.11	10.9	24.4	5.0	29.4

ที่มา ; The World Population Prospect The Revision 2015, UN Population Division

รูปแบบของครอบครัวในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยาย ซึ่งมีปู่ ย่า ตา ยาย บุตร หลาน อยู่ร่วมกันไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตรเท่านั้น กล่าวคือมีสมาชิกในครอบครัว อยู่กันไม่เกินสองรุ่น ซึ่งไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่เคยมีบุตรหลานคอยดูแล หรือคอยดูแลบุตร หลานให้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถแสดงบทบาทต่างๆ ได้ เกิดความรู้สึกว่าตนเองขาดคุณค่า ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้เกิดเป็นปัญหาต่อเนื่องกับกลุ่มผู้สูงอายุในสังคมไทย (ศากุล ช่างไม้ ,2550. และสุวดี เบญจวงศ์, 2541: 59)

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ถ้าได้มีการเตรียมความพร้อมพร้อมกับปัญหาเหล่านี้เสียแต่ ล่วงหน้า กำหนดบทบาทของหน่วยงานตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่พสกนิกร ย่อมเป็นการเตรียมการอย่างชาญฉลาด ช่วยให้รัฐไม่ ต้องทุ่มงบประมาณจำนวนมากหาศาลกับการฟื้นฟู ผู้สูงอายุ ดังนั้นบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดย ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเรื่องเร่งด่วนที่รัฐควรเร่งรีบในการดำเนินการ หากไม่มีการดำเนินการใดๆ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของไทย ก็จะมีแนวโน้มที่จะต้องเผชิญกับปัญหาความยากจนของ ผู้สูงอายุ (วโรทัย โกศลพิศิษฐ์กุล, 2550) รวมถึงปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับผู้สูงอายุ พบว่าส่วนใหญ่จะศึกษาถึงเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตผู้สูงอายุ ในขณะที่แนวโน้มในปัจจุบันจะมีการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภาคกลาง

โครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไปในลักษณะที่มีอายุสูงขึ้นเช่นนี้ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมไทยโดยรวม ขณะนี้สภาพสังคมไทยกำลังสูงวัยขึ้นอย่างต่อเนื่อง การสูงวัยของประชากรย่อมมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ค่าใช้จ่ายทั้งของรัฐและครอบครัว ในเรื่องคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัย และสวัสดิการ จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากการกลุ่มผู้สูงอายุของไทยเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และ จากรายงาน The World Population Prospect: The Revision 2015 ของ UN Population Division พบว่า ในปี ค.ศ. 2015 ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุต่อประชากรทั้งหมดของสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียนอยู่ที่ 10.9% และมีการคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 29.4 % ภายในปี ค.ศ. 2050 โดยการเพิ่มขึ้นดังกล่าวเป็นการเพิ่มขึ้นเกือบสามเท่าในช่วง 35 ปี โดยหากพิจารณาค่าเฉลี่ยเราสามารถที่จะกล่าวได้ว่า ในปี ค.ศ. 2015 กลุ่มประเทศอาเซียนได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาสถานการณ์รายประเทศจะพบว่า สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมีระดับความแตกต่างกันมาก โดยประเทศที่สามารถกล่าวได้ว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ ประเทศไทยและเวียดนาม อยู่ที่ระดับ 17.9% และ 12.3% ขณะที่สิงคโปร์ซึ่งอยู่ที่ระดับ 20.3% เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว (ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์, 2558)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่รัฐจะต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนเพื่อรองรับสังคมที่มีระดับการสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มิฉะนั้น สังคมไทยในอนาคตจะกลายเป็นสังคมที่มีแต่ความทุกข์ยาก ชัดแจ้ง แย่งชิงทรัพยากร และอยู่กันอย่างไม่มีความสุข

จากเหตุและผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาคกลาง โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และนำไปขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพในครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อม สู่สังคมผู้สูงอายุต่อไป

1.2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลาง
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เขตภาคกลาง
3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน

1.3. ขอบเขตของการศึกษา

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาประชากรอันเป็นพลเมืองของประเทศไทยที่อาศัยอยู่ในเขตภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย กรุงเทพฯ, นครปฐม, นนทบุรี, ราชบุรี, เพชรบุรี, กาญจนบุรี, สมุทรสาคร, สมุทรสงคราม, สุพรรณบุรี, ประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยเลือกภาคกลางตอนล่าง 8 จังหวัด และสุ่มแบบเจาะจงเลือก 3 จังหวัดคือจังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 4 ด้านเพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์และครอบคลุมเนื้อหาสำหรับการจัดทำวิจัยมากที่สุด

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่

- 1.กลุ่มผู้สูงอายุในครอบครัว
- 2.กลุ่มผู้สูงอายุในท้องถิ่น

คัดเลือกตัวอย่างจากองค์กรชุมชนที่มีความหลากหลายและประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยเน้นองค์กรกลุ่มเป้าหมายหลักภาคกลางตอนล่าง 8 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูลเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว และสมาชิกในชุมชน ของผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดละ 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องถิ่นละ 100 คน รวม 300 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภาคกลางตอนล่าง ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาทของครอบครัว บทบาทของท้องถิ่น (อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อ.บ.ต., เทศบาล) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) เป็นต้น

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น ซึ่งจำแนกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านความเป็นอยู่ทางกายภาพ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ ด้านสภาพแวดล้อมที่ดี และด้านสิทธิเสรีภาพ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แก่ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะดำเนินการให้แล้วเสร็จพร้อมนำเสนอภายในระยะเวลาที่กำหนด ระหว่างตุลาคม 2560 – กันยายน 2561

ขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมายหลัก

ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และองค์การบริหารส่วนตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านวิชาการ

1.ทำให้ทราบถึงบทบาทของสถาบันครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาคกลาง เพื่อเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ

2.ได้ทราบถึงข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามบทบาทของสถาบันครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาคกลาง เพื่อเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ

ด้านสังคม/ชุมชน :

3.สามารถนำข้อมูลในการปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาคกลางเพื่อเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ

4. ครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น

5.เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสถาบันครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนให้เป็นหน่วยงานหลักในการชี้นำสังคมต่อการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

6.ครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนได้แนวทางสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมต่อไป

7.ครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนได้แนวทางหรือกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุที่อาศัยในครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนซึ่งเป็นพันธกิจของครอบครัว ท้องถิ่น ชุมชนในการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นอย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมต่อไป

8. เป็นแนวทางให้กับครอบครัว ท้องถิ่น ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้ได้กับชุมชนหรือท้องถิ่นผู้สูงอายุภาคอื่นๆ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนสู่การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ในอนาคตต่อไป

1.5. คำนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง กลุ่มชนหมู่บ้าน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันมีวิถีชีวิตและมีผลประโยชน์ร่วมกันในเขตภาคกลาง

ท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งนี้คือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเขตภาคกลาง

องค์กรชุมชน หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนเป็นองค์กรชาวบ้านในตัวเอง มีชาวบ้านทุกคนเป็นสมาชิกโดยไม่ต้องสมัคร (โครงการศึกษาทางเลือกการพัฒนา, 2530)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่ส่งเสริม ให้ผู้สูงอายุมีความพอใจในชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพกายและใจที่ดี

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายได้ดีที่สุดจากความพึงพอใจที่ผู้สูงอายุแต่ละบุคคลได้รับ ดังนี้ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มทางสังคม มีส่วนร่วมในกลุ่มทางสังคม มีบทบาทในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับทางสังคมและมีสถานภาพทางสังคมที่เป็นยอมรับของบุคคลทั่วไป

โครงสร้างและการบริหารขององค์กรชุมชน หมายถึง ศักยภาพ ความพร้อม เป้าหมายร่วม ผู้นำกรรมการ สมาชิก การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การบริหารงาน การบริหารคน การติดตามควบคุมงาน

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ต้องการได้รับการดูแลจากครอบครัว การบริการทางสาธารณสุข โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การพัฒนาอาชีพให้มีรายได้ ตามความเหมาะสม รวมทั้งการยอมรับจากครอบครัว ชุมชนและสังคม (ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา บทบาทของครอบครัวท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการศึกษาที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาว่าการดำเนินตามนโยบายดังกล่าว ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของกลุ่มที่ต้องการศึกษาอย่างไร เนื่องจากกลุ่ม ระดับของผู้สูงอายุมีความเดือดร้อน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นครอบครัวท้องถิ่น หรือชุมชน ที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วม บทบาทที่มีต่อผู้สูงอายุ ด้านอื่น ๆ ว่าแต่ละหน่วยงาน (ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น) ระดับมีความรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ด้านใดบ้าง และศึกษาถึง ปัญหา อุปสรรค และแนวทางดำเนินการ ของนโยบายฯ เมื่อประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อให้การศึกษาวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กล่าวมา ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นการรอบในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

- 2.1. ทฤษฎีเศรษฐกิจแบบพอเพียง
- 2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดสวัสดิการสังคม
- 2.6 แนวคิดการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชน
- 2.7. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา
- 2.8. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน
- 2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. ทฤษฎีเศรษฐกิจแบบพอเพียง

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

2.1.1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความ

อดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.1.2. หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนดังนี้

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตน ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติ "ทางสายกลาง" และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

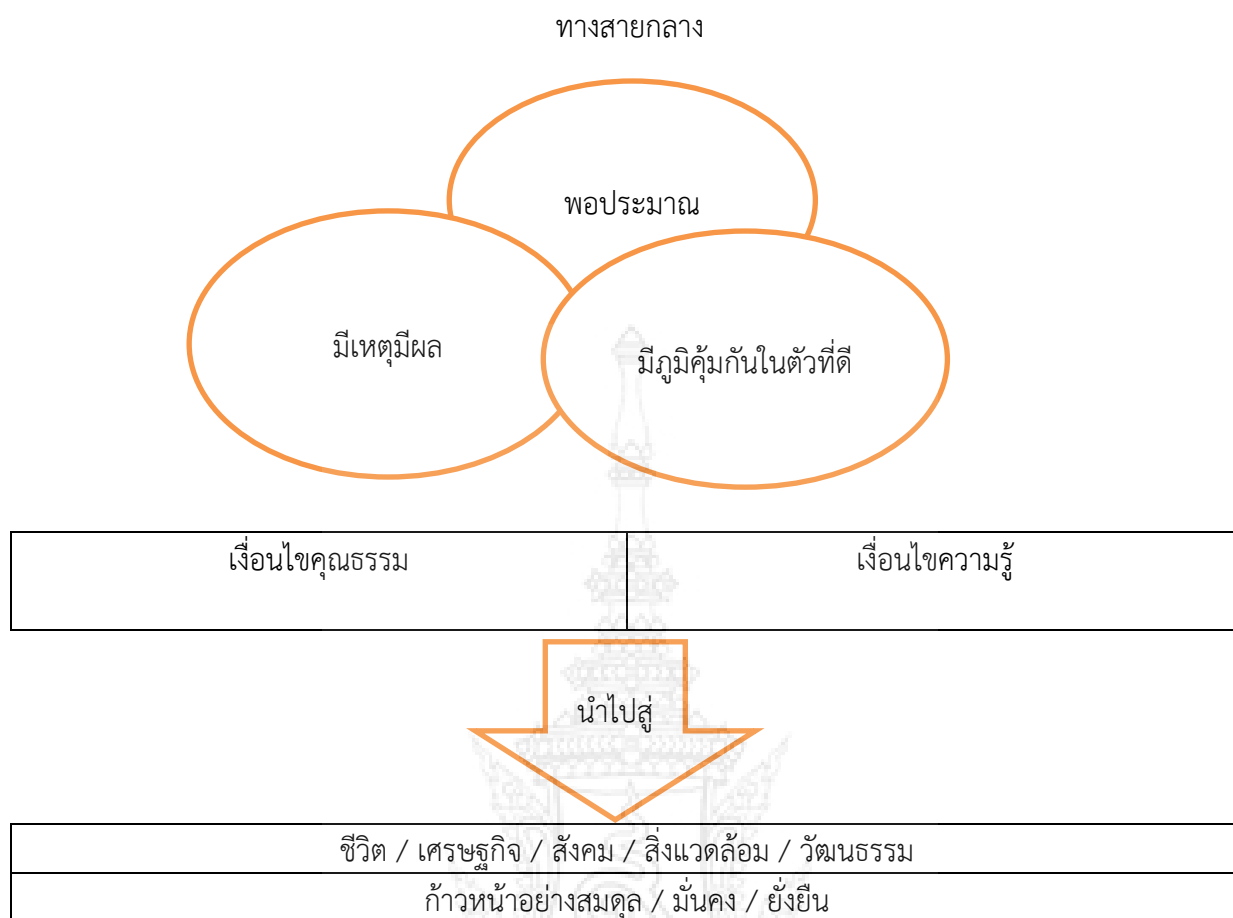
การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและด้านเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ให้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : ปรับมาจาก Hongsranagon (2009 cited in Pruetipibultham, 2010: 102)

2.1.3 พระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่"

ในทุกคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศนั้น ได้ทรงถามเกษตรกรและทอดพระเนตรพบสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการปลูกข้าวและเกิดแรงบันดาลพระราชหฤทัยอันเป็นแนวคิดขึ้นว่า

ข้าวเป็นพืชที่แข็งแกร่งมาก หากได้น้ำพอเพียงจะสามารถเพิ่มปริมาณเมล็ดข้าวได้มากยิ่งขึ้น หากเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาไว้ได้ แล้วนำมาใช้ในการเพาะปลูกก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้มากขึ้นเช่นกัน การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่นับวันแต่จะยากที่จะดำเนินการได้เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและข้อจำกัดของปริมาณที่ดินเป็นอุปสรรคสำคัญ หากแต่ละครัวเรือนมีสระน้ำประจำไร่นาทุกครัวเรือนแล้ว เมื่อรวมปริมาณกันก็ย่อมเท่ากับปริมาณในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ แต่สิ้นค่าใช้จ่ายน้อยและเกิดประโยชน์สูงสุดโดยตรงมากกว่า

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องนี้เกิดจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน บริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ว่า

"...ถามชาวบ้านที่อยู่กันว่า เป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้นกองไว้ เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริงแต่ไม่มีเมล็ดหรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ดก็หมายความว่า 1 ไร่คงได้ประมาณซีกถึงเดียวหรือไม่ถึงถึงต่อไร่ ถามเขาทำไมเป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำปักดำไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำ ก็ปักในทรายทำรูในทรายแล้วปักลงไป เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เฝ้ามันลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตั้งตรงขึ้นมา เพราะมีน้ำค้าง แล้วในที่สุด ก็ได้รวงแต่ไม่มีข้าวเท่าไรอันนี้เป็นบทเรียนที่ดี...แสดงให้เห็นว่า ข้าวนี้เป็นพืชแข็งแรงมากขอให้ได้มีน้ำค้างก็พอ แม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากว่าเราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยพอที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมีใช้จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนักจะได้ผล ทำเล็ก ๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าในที่เช่นนั้น ฝนดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา...ฝนก็ทิ้งช่วง ข้าวก็ไม่ดี"

จากพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่ทรงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีว่า

"....วิธีการแก้ไขก็คือต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมา ก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดูสัก 10 ไร่ ในที่อย่างนั้น 3 ไร่จะเป็นบ่อน้ำ ถ้าจะต้องบุด้วยพลาสติกก็บุด้วยพลาสติก ทดลองดูแล้วอีก 6 ไร่ทำเป็นที่นา ส่วนไร่ที่เหลือก็เป็นบริการ หมายถึงทางเดินหรือกระดือบ หรืออะไรก็แล้วแต่ หมายความว่าน้ำ 30 % ที่ทำนา 60 % ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้ได้จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ 1-2 ถัง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้นก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ 10 - 20 หรือมากกว่า..."

ในเวลาต่อมาได้พระราชทานพระราชดำริให้ทำการทดลอง "ทฤษฎีใหม่" เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขึ้น ณ วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และมีแนวทางตามกระแสพระราชดำรัสโดยสรุป ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่หนึ่ง

1) ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)

2) หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

3) มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่า ครอบครัวหนึ่ง ทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

4) เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่แปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ 5 ไร่ (=10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

จึงได้ตั้งสูตรคร่าวๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

: นา 5 ไร่ และพืชและสวน 5 ไร่

: สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร

: ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

ปัญหาใหญ่ข้อหนึ่งคือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และทางเอกชน)

แต่ค่าดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่สอง

คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

- (1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ซลประทาน ฯลฯ)
- (2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- (3) การเป็นอยู่ (กะป็น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- (4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- (5) การศึกษา (โรงเรียน ทุนการศึกษา)
- (6) สังคมและศาสนา

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สาม

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสีตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ ช่วยการลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์

: เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรมาสีเอง)

: เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง)

: ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

นักทฤษฎีการสูงอายุได้พิจารณากระบวนการแก่ของบุคคลว่า เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ในแนวตั้งให้พิจารณาว่าร่างกายของบุคคลมีหลายระดับนับตั้งแต่โมเลกุล เซลล์ บุคคล กลุ่มคน และสังคม ส่วนแนวนอนให้พิจารณาว่าบุคคลมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ เป็นอยู่ (Being) พฤติกรรม (Behaving) และการกลายมาเป็น (Becoming)

2.2.1 ความต้องการของผู้สูงอายุ

บ็อง อรรถศิริ (2549: 47-48) กล่าวว่าความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้นควรที่จะทำความเข้าใจพื้นฐานชีวิตของผู้สูงอายุที่อยู่ในความดูแล ซึ่งครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปความต้องการของผู้สูงอายุ พอสรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร การขับถ่าย การพักผ่อนนอนหลับ การมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมตามฤดูกาล และต้องการการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย
2. ความต้องการทางด้านจิตใจ ผู้สูงอายุต้องการความรัก การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับนับถือ การเข้าใจ การเห็นอกเห็นใจและการให้อภัย
3. ความต้องการทางด้านสังคม ผู้สูงอายุยังต้องการมีกิจกรรมทางสังคม เช่น การพบปะเพื่อน การร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น
4. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับตนเอง ช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมและทำบุญ รวมทั้งเป็นค่ารักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วย

ในทำนองเดียวกัน การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ครอบครัวควรให้การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย โดยดูแลเอาใจใส่เรื่องการรับประทานอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมปลอดภัย จัดหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มให้เหมาะสมตามฤดูกาล แบ่งเบาภาระ

เรื่องงานในบ้าน พาผู้สูงอายุไปรับการตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ จัดหาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุ เช่น แวนตา ไม้เท้า เครื่องช่วยฟัง เป็นต้น

2. ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ โดยเอาใจใส่พูดคุยอย่างสม่ำเสมอ ให้ความรัก ความเคารพ ยกย่อง ยอมรับนับถือ ฟังผู้สูงอายุเล่าประสบการณ์ชีวิต ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เช่น การจัดงานวันเกิด การพาผู้สูงอายุไปท่องเที่ยวตามโอกาสและสถานที่ที่เหมาะสม การแสดงให้เห็นความสำคัญของวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ

3. ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม โดยแสดงความยินดีที่จะพาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เหมาะสมตามที่ต้องการและพยายามสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและสังคมที่เหมาะสมตามกำลังความสามารถที่จะทำได้ เช่น เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

4. ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ โดยรับภาระค่าใช้จ่าย การดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือในด้านการเงินอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ ไม่ควรให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาในการหาเงินเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง รวมทั้งบุตรหลานหรือครอบครัวไม่ควรเบียดเบียนด้านการเงินกับผู้สูงอายุ เมื่อผู้สูงอายุมีความจำกัดด้านการเงิน

จากการทบทวนความต้องการและการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ดังตาราง 2 ต่อไปนี้

ตาราง 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ

ความต้องการของผู้สูงอายุ	การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ
1. ทางด้านร่างกาย 1.1 ความต้องการอาหาร การพักผ่อน นอนหลับ การขับถ่าย 1.2 การมีที่อยู่ปลอดภัย 1.3 การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม 1.4 การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย	1. ทางด้านร่างกาย 1.1 ดูแลเอาใจใส่เรื่องการรับประทานอาหาร การพักผ่อน และการขับถ่าย 1.2 จัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมปลอดภัย 1.3 จัดหาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มให้เหมาะสมตามฤดูกาล 1.4 พาผู้สูงอายุไปรับการตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ
2. ทางด้านจิตใจ 2.1 การดูแลเอาใจใส่ 2.2 การยอมรับนับถือ 2.3 การเห็นอกเห็นใจและการให้อภัย	2. ทางด้านจิตใจ 2.1 การพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ ให้ความรัก 2.2 การให้ความเคารพ ยกย่อง การให้ ความสำคัญกับผู้สูงอายุ 2.3 การแสดงออกถึงความเข้าใจ และเอื้ออาทรกับผู้สูงอายุ
3. ทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การมีกิจกรรมทางสังคม	3. ทางด้านสังคม การพาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรมทางสังคมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมในครอบครัวตามกำลังความสามารถที่จะทำได้
4. ทางด้านเศรษฐกิจค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ	4. ทางด้านเศรษฐกิจ การดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายเท่าที่จะช่วยได้โดยไม่เบียดเบียนด้านการเงินกับผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุปความต้องการและการตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุนับเป็นการดูแลผู้สูงอายุขั้นพื้นฐาน เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขและมีกำลังใจ ไม่ท้อแท้ต่อการดำเนินชีวิต ที่สำคัญช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกไม่โดดเดี่ยวกับการใช้ชีวิตที่เป็นอยู่ต่อไป

2.2.2 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแผนผู้สูงอายุ

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) จัดแบ่งเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้
(ศูนย์ศตวรรษิกชน สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล <http://www.thaicentarian.mahidol.ac.th/TECIC/index.php/for-elderly/policy/49--2-2545-2564>)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการหลัก
 - 1.1 มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ
 - 1.2 มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.3 มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ
2. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 มาตรการหลัก
 - 2.1 มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเองเบื้องต้น
 - 2.2 มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ
 - 2.3 มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
 - 2.4 มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
 - 2.5 มาตรการ ส่งเสริม สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
 - 2.6 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย
3. ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 มาตรการหลัก
 - 3.1 มาตรการคุ้มครองด้านรายได้
 - 3.2 มาตรการหลักประกันด้านคุณภาพ
 - 3.3 มาตรการด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง
 - 3.4 มาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน
4. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 มาตรการหลัก
 - 4.1 มาตรการการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ
 - 4.2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
5. ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ประกอบด้วย 4 มาตรการหลัก
 - 5.1 มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวล และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบาย และการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ

5.2 มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาการบริการและการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

5.3 มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

5.4 มาตรการพัฒนาระบบข้อมูลทางด้านผู้สูงอายุให้เป็นระบบและทันสมัย

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ (Dupuis, Kousaie, Wittich and Spadafora, 2007: 273-292)

ด้านความมีอิสรภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1. ผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนจากการได้รายได้ ครอบคลุม การช่วยเหลือ สนับสนุนทางสังคม และการช่วยเหลือตนเองเพื่อสามารถเข้าถึงปัจจัย 4 (น้ำ อาหาร ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม) รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพ

2. ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการทำงานหาเลี้ยงชีพ หรือเบี้ยเลี้ยงต่างๆ

3. ผู้สูงอายุควรสามารถตัดสินใจในการเลือกที่จะเกษียณอายุงานได้ด้วยตนเอง

4. ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการเข้าร่วมการให้การศึกษาเพิ่มเติม และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง

5. ผู้สูงอายุควรอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย และเหมาะสมต่อสภาวะทางร่างกายของตนเอง

6. ผู้สูงอายุควรได้รับสิทธิเสรีภาพในการเลือกพำนักอาศัยในที่อยู่อาศัยได้ตามความต้องการของตนเอง

2.2.4 ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคม รวมถึงมีส่วนร่วมในการพัฒนา และดำเนินการทางนโยบายซึ่งมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ รวมถึงนโยบายเกี่ยวกับการแบ่งปัน และถ่ายทอดทักษะและประสบการณ์กับเยาวชนรุ่นใหม่

2. ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการเข้าร่วมการให้บริการแก่สังคมส่วนรวม หรือการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร ที่เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของตนเอง

3. ผู้สูงอายุควรมีโอกาสในการสร้างเครือข่าย หรือสมาคมสำหรับผู้สูงอายุด้วยกัน

4. ผู้สูงอายุควรได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว และชุมชนของตนเองตามคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคม

5. ผู้สูงอายุควรได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพทั้งทางร่างกาย และจิตใจ รวมถึงความเป็นอยู่ที่ดีทางอารมณ์ ตลอดจน การช่วยเหลือเพื่อหลีกเลี่ยงการเจ็บป่วยต่างๆ ที่เหมาะสม และครบถ้วน

6. ผู้สูงอายุควรได้รับการช่วยเหลือทางด้านการบริการทางสังคม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับความมีอิสรภาพ การคุ้มครอง และการดูแลเอาใจใส่

7. ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการได้รับประโยชน์จากสถาบันที่ให้การดูแล และคุ้มครองทางทรัพย์สิน และทางสังคม รวมถึงสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ

8. ผู้สูงอายุควรได้รับการช่วยเหลือทางด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิเบื้องต้นในการพำนักอาศัย การเข้าร่วมการดูแลรักษาต่างๆ รวมถึงผู้สูงอายุควรได้รับการเคารพที่สมเกียรติ และได้รับการยอมรับในเรื่องความต้องการ และความเป็นส่วนตัว และผู้สูงอายุควรมีสิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ และคุณภาพชีวิตของตนเอง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ความหมายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

การประเมินคุณภาพชีวิตแห่งองค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตในลักษณะที่เป็นการรับรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคลตามบริบทของวัฒนธรรมและระบบค่านิยมซึ่งสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานที่ตนตั้งใจไว้ (The World Health Organization Quality of Life Assessment: WHOQOL: 1995 cited in Butler and Ciarrochi, 2007: 607)

คุณภาพชีวิตมีโครงสร้างหลากหลายมิติโดยจะมีความเกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม สิ่งที่ได้รับทางด้านจิตใจซึ่งมีผลสุขภาพกายและใจที่ดี (Bretscher *et al.*, 1999; Mytko and Knight, 1999; Rummans *et al.*, 2000 cited in Lapid *et al.*, 2011: 485-486)

การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่จะนำมาเป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลสามารถอธิบายได้ดีที่สุดจากความพึงพอใจที่แต่ละบุคคลได้รับ เช่น สภาพที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวกให้กับชีวิต การจัดระบบและบริการทางสังคม ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม (Ruškus, 1997 cited in Skučas and Mockevičienė, 2009: 43) คุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับขอบเขตที่หลากหลายของชีวิตไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ ทางจิตใจ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ทางสังคม และสุขภาพส่วนบุคคล (Derendiajeva, 2003 cited in Skučas and Mockevičienė, 2009: 43) ในขณะที่ รัสคัส (Ruškus, 1997 cited in Skučas and Mockevičienė, 2009: 43) กล่าวว่าตัวแปรที่จะสะท้อนถึงความเข้าใจในความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ ระดับการศึกษา ชีวิตในครอบครัว สถานที่อยู่อาศัยและงานที่ทำ

มีหลักฐานจากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าตัวแปรด้านสุขภาพ ด้านการดำเนินชีวิต และด้านการมีงานทำมีผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ โดยการมีงานทำไม่ว่าจะเป็นแบบเต็มเวลาหรือบางเวลามีผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีการมีงานทำ (Ruchlin and Morris, 1991: 499) นอกจากนี้ตัวแปรเกี่ยวกับความซึมเศร้าได้ถูกค้นพบว่ามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตโดยจะเป็นตัวเพิ่มการมีสุขภาพไม่ดีและเพิ่มอัตราการเสียชีวิต ที่สำคัญความซึมเศร้าจะเป็นปัจจัยเสี่ยงในการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุ (Lebowitz *et al.*, 1997; Untzer *et al.*, 2000; Shmuelly *et al.*, 2001; Doraiswamy *et al.*, 2002. cited in Lapid *et al.*, 2011: 485) ซึ่งปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและความซึมเศร้าของผู้สูงอายุได้แก่ สุขภาพกาย การรับรู้และการจดจำ การสนับสนุนทางสังคมและสภาวะทางด้านจิตใจ (Warner, 1998; Untzer *et al.*, 2000; McKenna *et al.*, 2001; Shmuelly *et al.*, 2001; Ceroni *et al.*, 2002; Doraiswamy *et al.*, 2002; Herrman *et al.*, 2002 cited in Lapid *et al.*, 2011: 486)

โดยสรุป คุณภาพชีวิตจะเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เป็นการรับรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคล โดยมีโครงสร้างหลากหลายมิติที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อม และด้านสุขภาพ รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การดำเนินชีวิต เป็นต้น

2.4. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมการพัฒนา และการตัดสินใจยังมีความ

เกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมพัฒนาด้วย (Uphoff, 1981, 10)

Pearse and Stifel ได้อธิบายถึงประเภทของการมีส่วนร่วมว่ามี 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในชั้นปฏิบัติการ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมโดยหลักการของแผนฯ ดังกล่าว ประกอบด้วย ประการแรก คำนี้ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผน เพื่อสนองเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 76 และนโยบายรัฐบาล รวมทั้งเป็นการสร้างความต่อเนื่องจากกระบวนการทำแผนฯ ฉบับที่ 8 ประการที่สอง ตั้งอยู่บนพื้นฐานการจัดทำวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำของสังคมไทย ในอีก 20 ปีข้างหน้า และประการสุดท้าย เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะปานกลาง ที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของประเทศไทยระยะยาว ในส่วนของปรัชญาการพัฒนาหรือแนวคิดหลักทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า หัวใจสำคัญหรือแก่นแท้ของแผนฯ ฉบับที่ 9 ยังคงให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนฯ 8 โดยนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นพื้นฐานการพัฒนาทุกเรื่อง

ในการกำหนดกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ความสำคัญกับ “กระบวนการมีส่วนร่วม” ที่ไม่ได้หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมตามที่หน่วยงานภาครัฐ หรือนักวิชาการกำหนดขึ้นมาเท่านั้น แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและวิธีการดำเนินการตั้งแต่ต้นด้วยตนเอง

ดังนั้น ความสำคัญของการมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่ความต่อเนื่องของกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นค้นหาปัญหาสาเหตุ ร่วมวางแผน ร่วมกำหนดสิ่งที่พึงปรารถนา หรือสิ่งที่ต้องการจะเป็นสามารถติดตามและประเมินผลได้ ซึ่งกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแผนฯ ฉบับที่ 9 อย่างจริงจัง

ดังนั้น ผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมก็คือประชาชนที่มีโอกาสตรวจสอบหรือสำรวจศักยภาพของพื้นที่และชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เข้าใจปัญหาและประสบการณ์แก้ไขปัญหาจากมุมมองอื่น ๆ ที่ถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างมากขึ้น การพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงกันมากขึ้น ทำให้ประชาชนมีการตื่นตัวเกิดสำนึกรักท้องถิ่นและสำนึกรับผิดชอบร่วมต่อบ้านเมือง

การมีส่วนร่วมของประชาชน (อิระวีร์ จันทรประเสริฐ, 2539, 31) คือ การที่ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา และต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเอง

นอกจากนี้ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ, 2527, 8) ได้ชี้ให้เห็นหลักการและแนวทางในการพัฒนา โดยยึดถือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญ คือขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุปัญหา ร่วมปรึกษาหารือ หรือทางแก้ไขปัญหา ร่วมการตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามผลงาน จนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดสวัสดิการชุมชน ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์ ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความตระหนัก ในความเป็นเจ้าของ การมีจิตสำนึกร่วม ซึ่ง จะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล จนเกิดความพึงพอใจในที่สุด

2.5 แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social Welfare)

2.5.1. ความสำคัญของงานสวัสดิการสังคม

งานสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคนในสังคมตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตายอาจกล่าวได้ว่าวัฏจักรชีวิต (Life Cycle) ของคนในสังคม แต่ละคนต้องได้รับบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านการศึกษา บริการด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งมักจะมีข้อคำถามว่าใครควรทำหน้าที่จัดระบบบริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนและใครควรจะได้รับบริการบ้าง ทำอย่างไรที่จะทำให้คนในสังคมได้รับการบริการสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึง การกระจายบริการหรือทรัพยากรให้กับประชาชนที่มีลักษณะปัญหาหลากหลาย แตกต่างกันได้รับบริการอย่างเป็นธรรม ประเด็นเหล่านี้ยังมีข้อโต้แย้งเป็นอย่างมากทั้งในด้านปรัชญา แนวคิดพัฒนาการของสังคมแต่ละสังคมและการประยุกต์ใช้ในลักษณะของนโยบาย แผนงานและกิจกรรมในอดีต การดูแลคุ้มครองสมาชิกของสังคมเป็นหน้าที่ของครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่สำคัญต่อการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมให้ครอบครัว ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับเศรษฐกิจฐานะของครอบครัวนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้าครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้เครือข่ายเพื่อนบ้าน จะทำหน้าที่ให้การดูแลสงเคราะห์แบบชั่วคราว จากลักษณะเช่นนี้จึงทำให้รัฐต้องเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบในการจัดบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในลักษณะของการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรดูแลรับผิดชอบ ในทางปฏิบัติรัฐจะดูแลรับผิดชอบเฉพาะกลุ่มที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่มีปัญหาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้เพราะหน้าที่ของรัฐที่สำคัญประการหนึ่งคือ การดูแลรับผิดชอบให้คนทุกคนในสังคมได้รับการสังคมหรือบริการสวัสดิการสังคมของรัฐ ฉะนั้นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐ (Civil Right) ก็ควรจะได้รับการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของรัฐ ในฐานะผู้ปกครองที่มีอำนาจซึ่งมีหน้าที่โดยชอบธรรมที่จะจัดสรรทรัพยากรให้กับประชาชนและรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญต่องานสวัสดิการสังคม ข้อสังเกต คือ ในอดีตรัฐกับประชาชนได้สร้างพันธะ-สัญญาร่วมกันที่เรียกว่า “ สัญญาประชาคม ” อำนาจของรัฐจึงเป็นอำนาจหน้าที่ชอบธรรม ประกอบกับผู้นำรัฐที่ดี ต้องมีคุณธรรม ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความศรัทธา เชื่อถือต่ออำนาจรัฐว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมต่อการจัดสวัสดิการสังคมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐในรูปของกฎหมายและพระราชบัญญัติ สวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศ งานสวัสดิการสังคมจึงขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคม วัฒนธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดบริการสวัสดิการสังคมอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกันเช่น กลุ่มประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยเชื่อว่าควรปล่อยให้กลไกตลาดทำหน้าที่จัดระบบสวัสดิการสังคม รัฐจะปล่อยให้ประชาชนรับผิดชอบดูแลสวัสดิการของตนเอง รัฐจะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลจัดสวัสดิการเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยรัฐได้สร้างเครื่องมือทดสอบความจำเป็น (Means-Test) ขึ้นมา รัฐจะจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งมาให้กับหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบเพื่อให้เกิดการกระจายบริการสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ขณะที่กลุ่มประเทศสังคมนิยมส่วนหนึ่งเชื่อว่ารัฐควรมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากร บริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชน

ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รัฐในฐานะผู้ปกครองจะไม่ปล่อยให้บริการสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลบริการของรัฐในลักษณะนี้คำนึงถึงความเสมอภาคของคนทุกคนในสังคมที่พึงได้รับการจากรัฐจากความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้งานสวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป

ปัจจุบันกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทำให้กลุ่มประเทศสังคมนิยมส่วนหนึ่งล่มสลายไป สังคมโลกได้ก้าวเข้าสู่ระบบเสรีนิยมประชาธิปไตย งานสวัสดิการสังคมที่ปรากฏในลักษณะของรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ส่วนหนึ่งได้ประสบปัญหาาร่วมกันที่สำคัญคือ รัฐไม่สามารถแบกรับภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านบริการสวัสดิการสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างคาดไม่ถึง โปรแกรมการจัดบริการในลักษณะการสงเคราะห์ประชาชน (Public Assistance) ไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการที่แท้จริงให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้ โดยเฉพาะการพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว นอกจากนี้ ยังมีข้อโต้แย้งของผู้บริหารประเทศส่วนหนึ่งเชื่อว่า กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเป็นกลุ่มคนที่ขี้เกียจไม่ทำงานรอรับบริการจากรัฐซึ่งไม่เป็นธรรมกับประชาชนส่วนใหญ่ที่ต้องทำงานเสียภาษีให้รัฐ แต่รัฐต้องนำภาษีส่วนหนึ่งมาจัดให้กับคนกลุ่มนี้ที่มีแนวโน้มจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และมักจะพึ่งพาบริการของรัฐในระยะยาว รัฐจึงมีภาระความรับผิดชอบกับประชาชนกลุ่มนี้โดยไม่จำเป็น ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาในยุค ค.ศ.1990 เป็นต้นมา ได้ตัดทอนโปรแกรมการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหาการเลี้ยงดูเด็ก (The Aid to Families with Dependent Children) หรือเรียกโดยย่อว่า AFDC และโปรแกรมที่จัดให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้มีงานทำและช่วยเหลือตนเองมากขึ้น แทนการเป็นผู้รอรับบริการจากรัฐจัดบริการสวัสดิการสังคมในอนาคตจึงได้รับการวิพากษ์ให้มีการทบทวนบทบาทของรัฐ ประเภทและลักษณะบริการสวัสดิการสังคมที่เป็นอยู่อาจไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงได้ สังคมไทยก็ได้ประสบปัญหาในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งเป็นผลจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในกลางปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา รัฐไม่สามารถที่จะจัดบริการในลักษณะของรัฐสวัสดิการ(Welfare State) อีกต่อไป รัฐจึงพยายามจัดวางระบบเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ที่ครอบคลุมกับคนทุกคนในสังคมแทนการจัดบริการสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมแบบสงเคราะห์เฉพาะหน้า ซึ่งระบบบริการดังกล่าวจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมมากขึ้นการจัดระบบสวัสดิการสังคมจึงไม่ใช่บทบาทของรัฐเช่นที่ผ่านมาประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มีการเคลื่อนไหวรวมกลุ่มและเรียกร้องผลักดันให้เกิดระบบสวัสดิการสังคมที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น โดยเริ่มจากความพร้อมของกลุ่มเล็กๆ ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคม ให้กับกลุ่มของตนเองในลักษณะของกองทุนในลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่อาศัยการระดมทุนตามศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลักเน้นรูปแบบการบริการจัดการที่มีความยืดหยุ่นคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก กระแสการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการสังคมไทยจึงขึ้นอยู่กับประชาคมต่างๆ มากกว่าการปล่อยให้รัฐทำหน้าที่ดูแลด้านสวัสดิการสังคมต่อไป

2.5.2 ความหมายของสวัสดิการสังคม

Encyclopedia of Social Work (1971, 1446) ให้นิยามว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของรัฐและอาสาสมัครเพื่อมุ่งป้องกันและขจัดปัญหาสังคม หรือปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล กลุ่ม และชุมชน

มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมพ.ศ. 2546 ระบุว่า

“สวัสดิการสังคม” หมายความว่า ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้าน

การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและ บริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ และ“การจัดสวัสดิการสังคม”(มาตรา 3 วรรคสอง)แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวหมายความว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด

นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมาย/คำนิยาม“สวัสดิการสังคม” (Social Welfare) ไว้มากมาย ดังนี้

Friedlander and Apte (1980, 4) สวัสดิการสังคมเป็นระเบียบ นโยบายและบริการซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดบริการต่างๆ เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นที่ยอมรับกันว่าสวัสดิการสังคมเป็นบริการพื้นฐานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและถาวร เปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่ดีกว่ารวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากนี้ Matin and Penna (1998 : 7-8) กล่าวว่า หากพิจารณาถึงความหมายของคำว่า สวัสดิการสังคมแล้วเน้นที่ “การที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี (Well Being)” ในด้านของสุขภาพ ความมั่นคงปลอดภัย ความสมบูรณ์ด้านวัตถุ การมีส่วนร่วมและปัจจัยอื่น

สุวรรณี รื่นยศ (2512 : อ้างถึงใน สุเทพ เชาวลิขิต, 2527, 3-4) ให้ความหมายว่างานสวัสดิการสังคมมีความหมายครอบคลุมไปถึงการดำเนินการทุกอย่างของรัฐและเอกชนเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์หรือกลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมเป็นชาติ ผู้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ให้มีความสุขทั้งกายและใจ ให้มีปัจจัยอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ตลอดจนการบำบัดโรคร้ายไข้เจ็บ การศึกษาอบรมตามสมควรแก่อัตถภาพ และความรู้ที่นำมาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต เพื่อความเรียบร้อยและความเป็นปึกแผ่นของสังคม

เรณู โชติศิริก (2523: อ้างถึงใน สุเทพ เชาวลิขิต, 2527, 3-4) ได้ให้ความหมายที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเพิ่มว่า สวัสดิการสังคมจะต้องประกอบด้วย หลักประกันและระบบการประกันภัย โดยให้ความหมายว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไปทุกด้านเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม การพัฒนาระบบบุคคลและกลุ่มต่างๆ พื้นฐานในเรื่อง สวัสดิการสังคมจะต้องประกอบด้วย การมีหลักประกันรายได้ต่ำมีการจัดหาบ้านช่องที่พักอาศัยของประชาชน มีระบบการประกันสังคม

ธีระ ศรีธรรมรักษ์ (2538 : 18-19) สรุปว่า งานสวัสดิการสังคม คือระบบการบริการสังคมและสถาบันเพื่อช่วยเหลือบุคคล กลุ่ม ให้ได้รับความพอใจ ในมาตรฐานการดำรงชีวิตและสุขภาพ การมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และสังคมเปิดโอกาสให้เขาได้พัฒนาตนเองได้ภายใต้ความสามารถที่มีอยู่ ตลอดจนการสร้างเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัวและชุมชน ยังรวมถึงกิจกรรมที่รับและเอกชนทุกระดับ จัดให้มีขึ้นเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อประกันความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ทั้งในยามปกติและในยามที่เขาประสบปัญหาของตน ทั้งนี้ด้วยอาศัยวิธีการสังคมสงเคราะห์เป็นหลัก ดังนั้นสวัสดิการสังคมจึงหมายถึงความรวมถึงกฎหมาย โครงการสิทธิประโยชน์และบริการ ซึ่งเป็นหลักประกันและเร่งเร้าให้เกิดการจัดสรรระบบเพื่อการตอบสนองความต้องการของสังคมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนและปฏิบัติหน้าที่ตามที่สังคมกำหนดสวัสดิการสังคมจึงมีขอบเขตควบคุมบริการต่างๆ มากมาย เช่น การรักษาความมั่นคงทางรายได้ การศึกษา การพัฒนาการแพทย์ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาเมือง ที่อยู่อาศัย สวัสดิการสังคมทำให้เกิดการจัดสรรบริการโดยตรงแก่ บุคคล กลุ่มและชุมชน เพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกกลุ่มอายุ กลุ่มอาชีพและกลุ่มรายได้โดยผู้ที่สมควร

ได้รับสวัสดิการมิได้หมายถึงเฉพาะแต่คนยากจนเท่านั้น แต่หมายถึงคนที่ไม่ยากจน ที่มีปัญหาความเดือดร้อน ด้วยสวัสดิการสังคมจึงต้องเป็นสิ่งที่ให้กับทุกคนที่สมควรจะได้รับ

จากความหมายสวัสดิการสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึงการจัดบริการ สังคมที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน รูปแบบการให้ความช่วยเหลือมีทั้งที่เป็นเงิน สิ่งของ การดูแลหรือการให้บริการ โดยความช่วยเหลือหรือบริการอาจเกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัยการประกันรายได้ การจ้างงาน นันทนาการ และบริการ สังคมอื่นๆ

2.5.3. คำนิยาม

การที่นักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “สวัสดิการสังคม” ไว้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความรู้ การให้คุณค่าและปรัชญาแนวคิดที่ต่างกัน ในที่นี้ผู้ศึกษาขอรวบรวมความหมายที่มีผู้ให้นิยามไว้ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

1. การใช้เกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการอยู่ดีกินดี (Quality of Life or Well - Being) ความหมายในลักษณะดังกล่าว (อ้างถึงใน มาริสสา ภูเพ็ชร, 2535, 6) ได้กล่าวว่า “นักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทยได้นิยามไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2501-2535 ซึ่งสะท้อนองค์ประกอบของสวัสดิการสังคมว่าเป็นงานที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งในยามปกติและในยามที่ประสบปัญหาการให้ความช่วยเหลือมีหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นเงิน สิ่งของ การดูแลและการให้บริการ (Cash, Kinds, Care and Service) โดยมีองค์ประกอบของกิจกรรมด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การประกันรายได้ การจ้างงาน และการบริการสังคม” ผู้ให้นิยามในลักษณะข้างต้นที่น่าสนใจ ได้แก่ Encyclopedia Britannica (1768, อ้างถึงใน มาริสสา ภูเพ็ชร: 2535, 2) ให้ความหมาย “สวัสดิการสังคม” ว่าหมายถึงการปฏิบัติจัดทำทั้งหลายไม่ว่าโดยส่วนราชการหรือเอกชนเป็นการปฏิบัติ จัดทำเพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มชนหรือชุมชน ให้มีมาตรฐานการครองชีพอันดี มีสุขภาพและสังคมที่น่าพึงพอใจ โดยมุ่งให้ความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมเดียวกันได้ต่อไป

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (พ.ศ. 2523 - 2529) นิยามสวัสดิการสังคม ว่าหมายถึงระบบการจัดการสวัสดิการสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมอันเนื่องจากการที่ประชาชนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมของตนเองได้ ทั้งนี้โดยที่บริการดังกล่าว จะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและความมั่นคงทางสังคมในระดับมาตรฐาน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ต่อมาคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ(2545:น.4)ได้ปรับนิยามความหมายของสวัสดิการสังคมในแผนพัฒนาสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 - 2549) ว่าหมายถึงระบบการจัดบริการสังคมเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสังคม รวมทั้งส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน ให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไป โดยระบบการบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนได้รับและเข้าร่วมเป็นส่วนร่วมในระบบจัดบริการในสังคมทุกระบบ

ข้อสังเกตนิยามและสวัสดิการสังคมของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติในแผนพัฒนา งานสวัสดิการสังคมสงเคราะห์แห่งฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้นิยามความหมายในเชิงกว้างเน้นการสร้าง ระบบความมั่นคงทางสังคม ภายใต้หลักการให้คุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิ และมีส่วนร่วมของ ประชาชนทางสวัสดิการสังคม

ความหมายในลักษณะแรกมาจากความเชื่อที่ว่าหากประเทศที่มีความมั่นคงมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีก็ น่าจะช่วยให้ประชาชนอยู่ดี กินดี โดยอาศัยอิทธิพลของการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้รัฐบาลไทยเน้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 7 ยกเว้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 - 9 ที่รัฐปรับมาให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางแต่เมื่อพิจารณาภาพรวมของ แผนฯ ยังมีน้ำหนักที่การพัฒนาเศรษฐกิจนำสังคมเช่นเดิม โดยมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ภายใต้ความ เชื่อนี้เอง รัฐจึงมีโครงสร้างงานในชนบทเพื่อทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในชุมชนและพยายามผลักดัน ประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม เร่งพัฒนาการเจริญเติบโตการส่งออกและการท่องเที่ยวเป็นหลัก เพื่อให้คนมี งานทำ มีรายได้ที่ดี และนำไปสู่การอยู่ดีกินดีในสังคม ความเชื่อดังกล่าวได้สะท้อนไปยังแผนงานและโครงการ ต่างๆ ของรัฐที่น่าสนใจ คือ รัฐยังทำหน้าที่เป็นหลักในการช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก บริการที่ ปรากฏชัดเจนคือ บริการแบบสงเคราะห์ประชาชนหรือการประชาสงเคราะห์ (Public Assistance) คำถามที่ สำคัญของความหมายนี้คือ การที่คนอยู่ดีกินดี ไม่น่าจะตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้เท่ากับการที่ คนอยู่ดีมีสุข

2. การใช้เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) ความหมายนี้เชื่อว่า สวัสดิการสังคมเป็น เป้าหมาย การทำงานเพื่อใช้งานสวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม นักวิชาที่ให้ความหมายนี้ได้แก่

วิจิตร ระวิวงศ์ (2523, 3-4) ให้ความเห็นว่า สวัสดิการสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม ในฐานะที่เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาสังคม ดังนั้นสวัสดิการสังคมยังอาจหมายถึงการกำหนดนโยบาย สังคมโดยรัฐที่จะมีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 บริการได้แก่

1. บริการประกันสังคม (Social Insurance)
2. บริการสงเคราะห์ประชาชน/การประชาสงเคราะห์ สาธารณูปการ (Public Assistance)
3. บริการสังคม (Social Services)

ตัวอย่างที่น่าสนใจของสังคมไทย เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2526 ที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบาย สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี ค.ศ. 2000 โดยใช้แผนงานสาธารณสุขมูลฐานการใช้ตัวชี้วัด ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อสะท้อนให้เห็นการพัฒนาสุขภาพคนไทยถ้วนหน้าในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบท ข้อสังเกตคือ สวัสดิการ สังคมถือเป็นเป้าหมายสุดท้ายของงานสังคมสงเคราะห์ที่ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ต้องใช้วิธีการต่างๆ ผ่าน แผนงานและกิจกรรมเพื่อทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับสวัสดิการที่ดีในสังคม

3. การใช้เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการหรือกิจกรรมหรือบริการ (Project or Activities or Services)

นักวิชาการที่ให้ความหมายของสวัสดิการสังคม โดยใช้เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของ โครงการหรือกิจกรรมได้แก่

Encyclopedia of Social Work (1971, 1446) ให้นิยามว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึงกิจกรรม ต่างๆที่จะทำขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของภาครัฐและอาสาสมัคร เพื่อมุ่งป้องกันและขจัดปัญหาสังคมหรือปรับปรุง ความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล กลุ่ม และชุมชน กิจกรรมดังกล่าวให้บุคลากรนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย

อาทิ แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย นักการศึกษา วิศวกร นักบริหาร นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญวิชาชีพในสาขาต่างๆ (Paraprofessional)

นิคม จันทรวินทร (2523 อ้างถึงใน มาริสสา ภู่งเพชร, 2523, 5) สวัสดิการสังคมหมายถึงโครงการที่รัฐหรือสังคมจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมและไม่สามารถ ช่วยตนเองได้ ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กอนาถาไร้ที่พึ่งและยากจนที่ขาดรายได้ในการครองชีพ คนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยต่างๆ โครงการนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยรัฐเรียกว่า การประชาสงเคราะห์สำหรับโครงการที่ดำเนินการ โดยองค์กรเอกชน เรียกว่า การสังคมสงเคราะห์ การสวัสดิการสังคม เป็นโครงการที่ได้รับประโยชน์ไม่ต้องออกเงินสมทบ โดยได้เงินค่าใช้จ่ายจากงบประมาณของรัฐและการบริจาค ในกรณีที่โครงการที่ดำเนินการองค์กรเอกชน โดยทั่วไปการนิยามความหมายของสวัสดิการสังคมในลักษณะที่ 3 มักจะเป็นที่รู้จักและง่ายต่อการเข้าใจเพราะรูปธรรมที่ชัดเจนเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ดำเนินงานระบบสวัสดิการสังคมให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติและความมั่นคงทางสังคม (Social Security Act.1935) ซึ่งแบ่งสวัสดิการสังคมเป็น 3 ประเภทได้แก่

- บริการสังคม (Social Insurance)
- บริการสงเคราะห์ประชาชน (Public Assistance)
- บริการสังคม (Social Services)

4. การใช้เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) นักวิชาการที่นิยามความหมายสวัสดิการทางสังคมเป็นสถาบันทางสังคม ได้แก่ Federico (1980, 5 – 6) อธิบายว่าสวัสดิการสังคมเป็นสวัสดิการหนึ่งในสังคมในขณะที่ทุกสังคมมักประกอบด้วยอย่างน้อย 5 สถาบันหลักได้แก่

1. สถาบันครอบครัว
2. สถาบันการศึกษา
3. สถาบันศาสนา
4. สถาบันการเมือง
5. สถาบันเศรษฐกิจ

สวัสดิการสังคมถือเป็นสถาบันที่ 6 ที่มีการทำหน้าที่อย่างสำคัญและเด่นชัดในสังคมและมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกไม่ออกกับสถาบันสังคมทั้ง 5 สถาบันข้างต้น

Goode W. (1967, อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, 2546) ให้ความหมายว่าสวัสดิการสังคมเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือโดยจัดสรรให้ในรูปของสิ่งของและบริการไปสู่บุคคลกลุ่มคนต่างๆ โดยผ่านสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โบสถ์ สหภาพแรงงานและรัฐ กู๊ดดีเชื่อว่าสวัสดิการสังคมต้องปกป้องคุ้มครองผู้ยากไร้ เช่นเดียวกับเป็นการปกป้องสังคมจากผู้ยากไร้ด้วย

P.Nelson Reid (1996, อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, 2546) ให้คำนิยาม สวัสดิการสังคมว่า คือความคิดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพันธะทางจริยธรรมทางสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ยากไร้ ในลักษณะของกิจกรรมที่จัดระบบโดยผ่านนโยบายและแผนงานของรัฐเพื่อตอบสนองต่อแผนงานสังคมที่เห็นได้ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงในสังคม

Rocheore (1986 อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, 2546) กล่าวว่าสวัสดิการสังคมหมายถึง ระบบการจัดสรรของสังคมให้กับคนในสังคมที่มีความเป็นจำเป็น ซึ่งสังคมจะต้องปกป้องกลุ่มคนที่เดือดร้อนและจำเป็น ขณะเดียวกันก็ต้องปกป้องสังคมจากกลุ่มที่เดือดร้อนและคนในสังคม องค์ประกอบสำคัญของสวัสดิการสังคมที่สำคัญมี 4 อย่างได้แก่

1. ระบบการให้การสงเคราะห์
2. การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม
3. สถาบันทางสังคม
4. กฎเกณฑ์การให้การสงเคราะห์

การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม โครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่จริงเช่น ครอบครัว โบสถ์ วัด ชุมชน เผ่า รัฐ สหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอยู่จริงมักทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือกับกลุ่มที่เดือดร้อนและจำเป็นอยู่แล้ว หากสถาบันทางสังคมเหล่านี้สามารถทำหน้าที่การสร้างสวัสดิการที่ดีให้กับสมาชิกของตนเองก็จะนำไปสู่ “สังคมสวัสดิการ”(Welfare Society) ซึ่งเป็นสังคมที่มีการจัดระเบียบทางสังคม โดยใช้สถาบันทางสังคมต่างๆ ในสังคมให้ทำหน้าที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ดี

อย่างไรก็ตามใช้เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคมอาจมีข้อโต้แย้งว่า องค์กรทางสังคมหรือสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม ความกำหนดเป็นหน้าที่ของรัฐมากกว่า เพราะรัฐสามารถใช้อำนาจหน้าที่จากการสวัสดิการสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสมโดยใช้กลไกของรัฐที่มีอยู่ผ่านทางนโยบาย แผนงานและมาตรการต่างๆ ของรัฐการใช้เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิและความเท่าเทียมของคนทุกคนในสังคม(Rights and Equity)

บ๊วย อังภากรณ์ (อ้างถึงใน ญาณากร พิชญานิน,2547,25) ได้เขียนบทความเรื่อง “คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาสู่เชิงตะกอน” ซึ่งกล่าวถึงชีวิตของคนแต่ละคน จะต้องได้รับการสวัสดิการสังคมตั้งแต่เมื่ออยู่ในครรภ์มารดาการได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์การคลอดจากครรภ์มารดาอย่างปลอดภัย การได้รับวัคซีนตามวัย เมื่อเติบโตถึงวัยเรียนก็ได้รับการศึกษาจากรัฐ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เมื่อจบก็มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม เมืองมีครอบครัวก็สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ บทความดังกล่าว กล่าวถึงบริการสังคมพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้กับสมาชิกทุกคนในสังคมและควรมีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกันซึ่งผลงานดังกล่าว สะท้อนสวัสดิการสังคมที่คนไทยพึงได้รับจากรัฐ

วันทนี วาสิกะสิน (2541 : 2, อ้างถึงใน ญาณากร พิชญานิน,2547,25) เห็นสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมเพราะคำว่า สวัสดิการหรือสวัสดิภาพมีความหมายในแง่การอยู่ดีกินดี (Social Well-Being) ของทุกคนไม่เฉพาะผู้ยากไร้เท่านั้น คนทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ตามปรัชญาสากลขององค์การสหประชาชาติในเรื่องสิทธิมนุษยชน กำหนดว่า คนทุกคนจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิที่ทุกคนจะต้องได้รับ และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการบริการต่างๆไว้ให้ และความการขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ทุกคนรู้ว่าหมายถึงอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นปัจจัยพื้นฐานที่รัฐจะต้องจัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชน โดยจัดให้ประชาชนได้มีงานทำ เพื่อมีเงินสำหรับซื้อเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค จัดให้มีสถาบันพยาบาลสำหรับประชาชน เมื่อเจ็บป่วย ไม่ว่าประชาชนคนนั้นจะอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่หรือในชนบทที่ห่างไกล

ปัจจุบันนักวิชาการด้านสวัสดิการสังคม มักจะแยกสวัสดิการทางสังคมออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่

1. สวัสดิการเศรษฐกิจ หมายถึง การกินดีอยู่ดีของคนในสังคมเช่น มีรายได้ ทรัพย์สินที่ครอบครอง สถานะทางภาษีและดัชนีอื่น ๆ (รายได้ประชาชาติ รายได้ต่อหัว)
2. สวัสดิการที่ไม่ใช่เศรษฐกิจหมายถึง การกินดีอยู่ดีมีสุข ของคนในสังคม ที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางชีวภาพ สภาพอารมณ์จิตใจและสภาวะมาตรฐานดั่งนั้น คนจนที่มีรายได้น้อยมักจะมีปัญหาสุขภาพที่ไม่ดี (ทั้งกายและจิตใจ) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการทางสังคม จากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

สรุปได้ว่าความหมายของสวัสดิการทางสังคม โดยเน้นสิทธิ ความเท่าเทียมกันที่จะได้รับบริการอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม การพัฒนาสังคมโดยรวมรวมทั้งระบบความมั่นคงทางสังคมของคนทุกคนในสังคม

2.5.4 องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคม

องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมโดยทั่วไปมีการใช้ใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะกว้างและแคบดังนี้ องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้างๆ แบ่งเป็น 8 ด้าน ได้แก่

1. การศึกษา (Education)
2. สุขภาพอนามัย (Health)
3. ที่อยู่อาศัย (Housing)
4. การทำงานและการมีรายได้ (Employment and income maintenance)
5. ความมั่นคงทางสังคม (Social Security)
6. บริการทางสังคม (Social Services)
7. นันทนาการ (Recreation)
8. กระบวนการยุติธรรม (Justice)

องค์ประกอบของงานของสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบๆ แบ่งตามพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคมของสหรัฐอเมริกาแบ่งเป็น 3 บริการ ได้แก่

1. บริการประกันสังคม (Social insurance)
2. บริการสงเคราะห์ประชาชน บริการสงเคราะห์ (Public Assistance)
3. บริการสังคม (Social Services)

ดังนั้นองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง 8 ด้านและองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ 3 ด้านจึงขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ของนักสังคมสงเคราะห์หรือนักสวัสดิการสังคม สำหรับสังคมไทยนำมาใช้ใน 2 ลักษณะทั้งด้านกว้างและด้านแคบแต่โดยทั่วไปแล้ว สังคมไทยมักจะรู้จักบริการลักษณะแคบมากกว่า โดยบริการประกันสังคมถือเป็นบริการที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางสังคมให้กับลูกจ้าง ผู้ใช้แรงงานที่พัฒนาขยายความครอบคลุมและสิทธิประโยชน์ทดแทนมากขึ้น ขณะที่บริการสงเคราะห์ประชาชนยังคงเป็นบริการที่รัฐต้องจัดสรรงบประมาณการช่วยเหลือกับเด็กผู้เดือดร้อน ปัจจุบันรัฐพยายามใช้แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาร่วมรับผิดชอบในระบบสวัสดิการสังคมมากขึ้น

2.5.5 แนวทางการจัดสวัสดิการทางสังคม

มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการทางสังคม พ.ศ. 2546 กำหนดขอบเขต รูปแบบวิธีการ ในการจัดสวัสดิการทางสังคมขององค์การสวัสดิการทางสังคม ให้แก่ผู้รับบริการสวัสดิการสังคม ว่าให้คำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. สาขาต่างๆ ที่จะดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม เช่น การบริการทางสังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการและกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น
2. ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่นการส่งเสริม การพัฒนาการสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไขและการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น

ในการจัดสวัสดิการทางสังคมควรคหนึ่งให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและองค์กรอื่นที่มีส่วนร่วมด้วย

2.5.6. ขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม

พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มาตรา 5 (1) ได้กำหนดขอบเขตของงานสวัสดิการสังคมสอดคล้องกับแผนพัฒนาสังคมฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545 – 2549) ซึ่งกล่าวถึงงานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่างๆดังนี้

1. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี : ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันเสมอภาค เป็นธรรมและสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคลและประชาชน
2. การมีการศึกษาที่ดี : ประชาชนพึงได้รับบริการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพตลอดไป
3. การมีที่อยู่อาศัย : การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตถภาพช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในทำนองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา
4. การมีงานทำ การมีรายได้และการมีสวัสดิการแรงงาน : ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อย เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
5. การมีความมั่นคงทางรายได้ : ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนเองครอบคลุมในรูปของการประกันสังคม
6. นันทนาการ : ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ
7. การบริการสังคมทั่วไป : การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเป้าหมายพิเศษเพื่อช่วยเสริมสร้างและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี
8. กระบวนการยุติธรรม : การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมสามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ เช่น การมีทนายแก้ต่าง เป็นต้น

2.6 แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

2.6.1 แนวคิดสวัสดิการขององค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนขององค์กรมหาชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เสนอรูปแบบสวัสดิการสังคมชุมชนในหนังสือสวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน (พรณทิพย์ เพชรมาก ,2545,8-72) ไว้ดังนี้

1. ความหมาย

สวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงใจของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน ที่สำคัญ คือ ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคงภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

2. หลักสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน

จากลักษณะรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่เกิดขึ้นโดยฐานต่าง ๆ นั้น และจากการจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชาวบ้านที่ทำเรื่องสวัสดิการ สามารถสรุปเป็น หลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้ดังนี้

โดยครูชูป ยอดแก้ว แกนนำสำคัญของสถาบันพัฒนาองค์การการเงินและ สวัสดิการสังคมแห่งชาติ (พอสช.) ซึ่งขณะนี้ พอสช. มีตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์จากจังหวัดต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ประสานและปฏิบัติงานขยายความคิดในการจัดสวัสดิการแบบรัฐสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนควบคู่กับการเข้าไปช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการพึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกันของขบวนการองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน

3.2. การเผยแพร่แนวคิดรูปธรรมการจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไปสู่ กลุ่ม/ชุมชนต่างๆ ให้สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนของตนเอง โดยมีการถอดบทเรียนกรณีตัวอย่างรูปธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ฐานการผลิต/ธุรกิจชุมชน ออกมาเป็นองค์ความรู้จัดทำเป็นสื่อชุมชนที่สามารถเข้าใจได้ง่ายใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อของรัฐ วิทยุชุมชน ฯลฯ ในการเผยแพร่แนวคิดแนวทางสวัสดิการของชุมชน ซึ่งเน้นเรื่องความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชน ประชาชนเป็นคนจัดการเอง มุ่งสร้างสวัสดิภาพให้ชีวิต ในแบบชุมชนสวัสดิการ

3.3. การเชื่อมร้อยเครือข่ายด้านสวัสดิการชุมชน จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การหนุนเสริม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ

3.4. สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาสวัสดิการชุมชน การกระจายงานด้านสวัสดิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กระจายจากส่วนกลางให้องค์กรชุมชน/กลุ่มต่างๆ ที่ทำหน้าที่จัดสวัสดิการอยู่แล้วเป็นผู้ดำเนินการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณตามแผนงานสวัสดิการของชุมชนและติดตามการดำเนินงาน หรือสนับสนุนให้เกิดกองทุนพัฒนาท้องถิ่น/กองทุนสวัสดิการระดับท้องถิ่น ที่สามารถให้งบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการของแต่ละชุมชน ถือเป็นกองทุนที่สมทบร่วมกัน

3.5. การกระจายงานด้านสวัสดิการสังคมของหน่วยงานส่วนกลางไปสู่ชุมชน เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ไปให้ชุมชนที่มีพื้นฐานการจัดสวัสดิการชุมชนมาแล้วเป็นผู้ดำเนินการ โดยรัฐสนับสนุน/สมทบงบประมาณร่วมกัน เช่น การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ การดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวี การดูแลเด็กของชุมชน ฯลฯ

2.6.2 ฐานคิดสวัสดิการชุมชน (สรุปผลการสัมมนาสวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน, 2547, ข)

สรุปสวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน ไว้ดังนี้

ฐานสวัสดิการชุมชน คือการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจการช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย

หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพ และอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่าอยู่บนพื้นฐานของศาสนาภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความรู้สึกมีคุณค่า ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุขทั้งกายและทางจิตใจ

อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2547: 142-149 อ้างถึงใน การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย : กลุ่มเกษตรกร ของ ประภาส ปันตบแต่ง, สุภา ไยเมืองและ บัญชร แก้วส่อง)รูปแบบการจัดสวัสดิการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฐานได้แก่ ฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรม และฐานงานพัฒนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากร (อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมล-ศาสตร์, 2547,143)

การจัดการความมั่นคงจากฐานทรัพยากร เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สำหรับบางคนบางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การจัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น)

(1) การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ มีทั้งการอาศัยป่าเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร เช่น หาเห็ด หาปลา หาหน่อไม้ หาพืชผัก เพื่อการบริโภค เป็นต้น

(2) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีความสำคัญในด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและการหารายได้ของชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าการใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ เพราะแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน

(3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสวัสดิการความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ของชุมชนประมงความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของชุมชนประมงพื้นบ้านมากที่สุด

(4) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น) ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการสร้างสวัสดิการความมั่นคงด้านอาหาร การใช้ทรัพยากรแบบนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดของสังคมนิยม เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ซึ่งยังมีเห็นอยู่ในสังคมไทย

2. การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม

การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติการเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน

(1) การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ เป็นสวัสดิการพื้นฐานที่มีอยู่ในทุกครอบครัวและชุมชน

(2) การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ มีอยู่ทุกหนแห่งในสังคมไทยเพราะระบบอุปถัมภ์เป็นรากเหง้าหนึ่งของสังคมไทย แม้ว่าในด้านหนึ่งระบบอุปถัมภ์จะนำมาซึ่งการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหง ทำให้ผู้เสียเปรียบต้องด้อยสิทธิ ด้อยโอกาส ไร้ค่าไร้ศักดิ์ศรี แต่ในอีกด้านหนึ่งระบบอุปถัมภ์ก็เป็นส่วนสำคัญที่เกื้อกูลให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันได้ ทั้งในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

(3) การจัดการของศาสนสถาน ถือเป็นแหล่งจัดสวัสดิการที่สำคัญของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ตัวอย่างเช่น ในชุมชนชาวพุทธ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนจะใช้วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลาน บางรายบวชเพื่อจะได้มีอาหารมาจุนเจือครอบครัว ในชุมชนชาวมุสลิมมีการบริจาคเงินซากัต (อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์,2547,146) เป็นระบบการช่วยเหลือคนตามหลักการของศาสนาอิสลามซึ่งถือว่าชาวมุสลิมผู้มีรายได้ทุกคนมีหน้าที่ต้องสงเคราะห์ให้กับผู้ด้อยโอกาส โดยจ่ายเงินร้อยละ 2.5 ของรายได้ต่อปี ส่วนผู้ที่ได้รับซากัตมี 8 ประเภท ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินและเครื่องมือในการดำรงชีพ ผู้ที่ไม่มีเครื่องมือในการดำรงชีพเพียงพอ กับความต้องการมาตรฐาน ผู้ที่ต้องการปลดปล่อยตนเองออกจากความเป็นทาส ผู้ที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือด้านการศึกษาต่อ ผู้ที่มีหนี้สิน ผู้ที่เผชิญปัญหาระหว่างเดินทาง เป็นต้น

3. การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา

การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา เป็นส่วนที่ชุมชนรับเอารูปแบบมาจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ริเริ่มและทำกันเองในชุมชน แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้ง

เบื้องต้นจากองค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน กิจกรรมที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ การจัดกลุ่มอาชีพ การจัดกลุ่มออมทรัพย์ การจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพและการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน

(1) การจัดกลุ่มอาชีพ มีให้เห็นแทบทุกชุมชน ส่วนหนึ่งเริ่มต้นและดำเนินการโดยชาวบ้านเอง บางส่วนได้รับเงินสนับสนุนการริเริ่มจากหน่วยงานภาครัฐ

(2) การจัดกลุ่มออมทรัพย์ มีลักษณะเช่นเดียวกับการจัดกลุ่มอาชีพ คือมีทั้งที่ริเริ่มโดยชุมชนเอง และร่วมริเริ่มกับกลุ่มองค์กรภายนอกส่วนใหญ่พยายามจัดการในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชน

(3) การจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นกองทุนที่ต่อยอดมาจากการจัดกลุ่มออมทรัพย์

(4) การพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยฐานการผลิตและการค้าค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่ชาวบ้านยังเน้นรูปแบบของการแยกกันผลิตแล้วมารวมกันขาย บางชุมชนมีการประกันราคาซื้อขายในหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นสวัสดิการด้านรายได้ อย่างหนึ่งในชุมชน

2.8.3 แนวทางการจัดสวัสดิการโดยชุมชน (อภิญา เวชชัยและศิริพรยอดกมลศาสตร์, 2547, 175)

แนวทางที่ 1 เริ่มจากการออมทรัพย์

แนวทางนี้มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

(1) ชุมชนไม่ถึงกับขาดแคลนทรัพยากรและปัจจัยการผลิต เมื่อทรัพยากรไม่ถึงกับขาดแคลน ให้ใส่ตัวขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุดม และความตั้งใจ เข้าไป ตัวอุดมและความตั้งใจเป็นเงื่อนไขของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การรักษาสัจจะเป็นความตั้งใจที่ทุกเดือนจะต้องทำอย่างนั้น

(2) กลุ่มออมทรัพย์จริง ๆ แล้วไม่ใช่เพิ่งเกิด มันเคยเกิดเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนแล้ว แต่กลุ่มออมทรัพย์ทางใต้ โดยเฉพาะในจะนะ มีพัฒนาการสูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง คือ เน้นการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ตรงนี้หมายความว่า กลุ่มออมทรัพย์ต้องมีผู้กล้าคิดกล้าริเริ่ม แม้แต่ในแบบแผนเดียวกันก็มีลักษณะฉีกออกไป ซึ่งแต่ละภูมิภาคมีความหลากหลายในการจัดการ ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จ กลุ่มออมทรัพย์ต้องทำกิจกรรมให้เกิดผลตามเป้าหมายและสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก ซึ่งแน่นอนว่าความต้องการของสมาชิกในแต่ละพื้นที่ย่อมแตกต่างกัน

แนวทางที่ 2 เริ่มจากหน่วยผลิต

ลักษณะพิเศษของอีสานมีอยู่ประการหนึ่งคือ คนมาก และในบรรดาคนมากคนเหล่านั้นก็สะสมทักษะบางอย่างจากอดีตโดยเฉพาะการเป็นแหล่งปะทะทางวัฒนธรรมระหว่างล้านนา กับ ล้านช้าง และเป็นเขตแดนที่ติดต่อกับจีน พม่า ลาว เขมร คนอีสานจึงมีทักษะหลาย ๆ รูปแบบ ทักษะในการทอ ทักษะด้านสมุนไพร ผ้าทอพื้นบ้านอีสานในหลายจังหวัดมีลักษณะของเขาเอง ทางอีสานจึงมักจะเริ่มจากทักษะของท้องถิ่นพัฒนาไปสู่หัตถกรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแม่หญิง หรือกลุ่มหมอยา ดังนั้น เงื่อนไขขององค์กรธุรกิจของชุมชนที่จะเดินแนวทางนี้จึงมีตัวกำหนด 2 อย่าง

อย่างแรก คือ ทักษะของคน อย่างที่สองเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะลำบาก ต้องอาศัยตลาด เพราะเราอยู่ในระบบทุนนิยม องค์กรจะต้องขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาจึงจะมีรายได้ มีกำไร และนำกำไรนั้นไปจัดสวัสดิการเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าประกันภัย ค่าเล่าเรียนบุตร ฯลฯ ตรงนี้หากเปรียบทางใต้ เพราะกลุ่มออมทรัพย์ทางใต้เกือบจะไม่อาศัยตลาดเลย กลุ่มบ้านน้ำขาวไม่อาศัยตลาดเลย เรียกว่าตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาปล่อยเงินกู้ได้ ดอกเบี้ยกลับมามีกำไร ครึ่งหนึ่งเข้าสวัสดิการชุมชน ไม่ต้องห่วงว่าตลาดผลิตภัณฑ์จะเป็นอย่างไร ขนาดไหน แต่ลักษณะกลุ่มแบบอีสาน เมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องพึ่งตลาด ต้องมีตลาดเข้ามาประกอบ เพราะฉะนั้น การจัดการ

จึงยากขึ้นไปเป็นสองชั้น คือ ต้องจัดการเงิน และต้องจัดการเรื่องการผลิตและการตลาด ขณะที่กลุ่มออมทรัพย์ เขาจัดการเพียงขั้นเดียวเป็นหลัก คือ จัดการเรื่องเงินออม

แนวทางที่ 3 เริ่มต้นจากลัทธิความเชื่อ

เป็นกรณีพิเศษที่ชี้ให้เห็นว่า องค์กรธุรกิจชุมชนที่นำไปสู่การจัดระบบสวัสดิการมีหลายรูปแบบ แต่บางรูปแบบมีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถเอาอย่างได้ เช่นกลุ่มอโศก เป็นกลุ่มที่เรียกได้ว่าไม่ใช่ฆราวาสวิถี แต่ถ้าทำได้เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะทำให้เกิดชุมชนที่ตั้งอยู่บนฆราวาสวิถีหรือแนวทางทุนนิยม ขณะที่สังคมโดยรวมเป็นเรื่องของทุนนิยม อันนี้จึงเป็นกรณีพิเศษ

แนวทางที่ 4 การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนในกลุ่มเด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

1. กลุ่มเด็กและเยาวชน

เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521

1.2 แนวคิดการการจัดสวัสดิการสังคมของเด็กและเยาวชนมีแนวคิดมาจากปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติเยาวชนแห่งชาติ

1.3 แนวปฏิบัติการจัดสวัสดิการสังคมในกลุ่มเด็กและเยาวชน

ชัตติยา กรรณสูตและจตุรงค์ บุณรัตน์สุนทร (2546 ,.163-164) ได้เสนอแนวปฏิบัติด้านเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมในรายงานผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสกลุ่มนอกกำลังแรงงาน

1) รัฐควรส่งเสริมให้ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการช่วยเหลือเด็กยากจนและด้อยโอกาสในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเด็กเร่ร่อน เด็กในชุมชนแออัด เด็กในชนบทที่อยู่ห่างไกล เด็กชาวเขา ให้มีการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจให้เหมาะสมตามวัย ให้ได้รับหลักประกันในด้านการศึกษา และสุขภาพอนามัยอย่างทั่วถึง หน่วยงานหรือองค์กรใดที่มีผลงานช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ควรได้รับการยกย่องชมเชย ภาคธุรกิจควรได้รับการลดหย่อนภาษีจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการเช่นนี้ ภาคประชาสังคมควรได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายและได้รับการตอบแทนเป็นรางวัล ด้วยการอำนวยความสะดวกจากรัฐในทุกด้านที่จะดำเนินโครงการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) ในระดับชุมชน กระทรวงมหาดไทยควรร่วมมือกับสถาบันทาง ศาสนสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการเฝ้าระวังปัญหาของเด็ก สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจนในชุมชนโดยให้ประชาคมเป็นผู้บริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง

คนพิการ หมายถึง บุคคลใดก็ตามซึ่งไม่สามารถประกันการจัดหามาได้ ซึ่งสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพตามปกติของตนเองและ/หรือต่อสังคม อันเป็นผลมาจากความบกพร่อง ไม่ว่าจะโดยกำเนิดหรือไม่ก็ตามของสมรรถภาพร่างกายและจิตใจ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมคนพิการในประเทศไทย มีแนวคิดจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กฎกระทรวงฉบับที่ 4 พ.ศ. 2542 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

2.3. แนวปฏิบัติการจัดสวัสดิการสังคมในกลุ่มคนพิการ

ชัตติยา กรรณสูตและจตุรงค์ บุญรัตนสุนทร ได้เสนอแนวปฏิบัติด้านเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมในรายงานผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสกลุ่มนอกกำลังแรงงาน

ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม (Social Rehabilitation) ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูคนพิการให้สามารถกลับเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างคนปกติทั่วไปโดยสามารถปรับสภาพทางร่างกาย จิตใจ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพการงานให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ครอบครัว และสังคม หรืออีกนัยหนึ่งคือ การผสมผสานคนพิการ (Integration) ให้เข้ากับสังคมซึ่งถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะคนพิการไม่ว่าจะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การศึกษาหรือด้านอาชีพมาแล้วก็ตาม แต่ความสำคัญอยู่ที่คนพิการจะสามารถนำสิ่งต่างๆ ที่ได้รับจากการฟื้นฟูไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้มากน้อยเพียงไร ทั้งนี้เพราะคนพิการไม่อาจแยกตัว เกือบตัว หลีกเลี่ยงการใช้ชีวิตในสังคมไปได้ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องกระทำทั้งคนพิการและสังคม เพื่อให้คนพิการสามารถปรับตัว สามารถใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมได้ สังคมจะต้องมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูนี้ด้วย แนวทางและมาตรการที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรดำเนินการคือ ขยายบริการสวัสดิการสังคมให้แก่คนพิการตามสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการแต่ละประเภท โดยส่งเสริมให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือสงเคราะห์ ค้ำครอง ปรับสภาพฟื้นฟูสมรรถภาพ แนะแนว และพัฒนาให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา สามารถพึ่งพาตนเอง ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและเป็นกำลังการผลิตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชนและสังคมมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ โดยการประชาสัมพันธ์และประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน พัฒนาระบบ งานวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร และบุคลากร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพด้านสังคมขจัดอุปสรรคการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคของคนพิการในกิจกรรมทางสังคม สนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนทุกระดับมีส่วนร่วมและบทบาทในงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านสังคมให้มากขึ้น ตลอดจนการสร้างกลไกประสานงานการปฏิบัติงานลักษณะเครือข่ายในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนารูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการแต่ละประเภทและแต่ละสภาพของชุมชน

กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

ผู้ด้อยโอกาสหมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การเสียเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย และได้รับผลกระทบจากครอบครัวต้องการอยู่ในกระบวนการเอาใจใส่จากสังคมเพื่อให้เข้าถึงบริการ ได้รับข่าวสาร การสงเคราะห์และสวัสดิการ การบำบัดฟื้นฟู การคุ้มครองทางกฎหมาย ได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาอาชีพเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับต่าง ๆ

3.2 แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมมาจากนโยบายสวัสดิการสังคม พระราชบัญญัติสวัสดิการสังคม ร่างแผนส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

3.3 แนวปฏิบัติการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคมโดยองค์กรชุมชน

อภิญา เวชชัยและกิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์ (2546,น. 3-5) ได้สรุปการจัดระบบสวัสดิการสังคมคนจนผู้ด้อยโอกาส ในสังคม ในบทสรุปผู้บริหารในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเรื่องที่ประสบปัญหาทางสังคม ดังนี้

ลักษณะการจัดสวัสดิการโดยองค์กรชุมชน โดยส่วนใหญ่เน้นการรวมตัวด้านการส่งเสริมงานอาชีพ เพื่อรายได้เสริมเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ปัจจุบันชุมชนเริ่มมีความพยายามคิดค้นรูปแบบต่าง ๆ ในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่นัก เพราะส่วนใหญ่ ยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาเพิ่มขึ้น เพราะที่ผ่านมากลุ่มคนด้อยโอกาสในชุมชนถูกจัดพื้นที่ให้เป็นผู้รอรับผลของการพัฒนา จึงยังไม่มีโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้มีพื้นที่ทางสังคมและมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอต่อนโยบายหลักในการจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

1) การเปลี่ยนแปลงกระบวนทรรศน์ใหม่เกี่ยวกับ “ความยากจน” และ “คนจน”

สถานการณ์ปัญหาของคนจนมีความซับซ้อน แตกต่าง และหลากหลายมากมาย จนไม่สามารถที่จะใช้ความรู้และข้อสรุปชุดเดียวไปตัดสินและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับ “คนจนและความยากจน” ของคนทุกกลุ่มได้ การปรับเปลี่ยนแนวคิดว่า ความยากจนไม่ใช่ปัญหาเชิงปัจเจกโดยลำพัง แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง และเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น จะทำให้การแก้ปัญหาความยากจน ไม่เป็นการแก้โดยแยกส่วน และควรส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับ “คนจน” ด้วยฐานคิดและวิธีที่ละเอียดอ่อน เข้าถึงความเป็นมนุษย์ของคนจน

2) การส่งเสริมและผลักดันให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้ขยายพื้นที่ทางสังคม อันเป็นการเพิ่ม “พลังชีวิต” แห่งตัวตน และสามารถพึ่งตนเองในการแก้ปัญหาได้มากขึ้นในระยะยาว โดยขยายการมีส่วนร่วมของคนจนในกิจกรรมชุมชนและการตัดสินใจแก้ปัญหาของกลุ่มตน

3) การส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่ผู้ยากลำบากที่สุดในชุมชน โดยค้นคุณค่า ศักยภาพ และเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น การส่งเสริมและขยายโอกาสการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้น เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม เปิดพื้นที่แห่งตัวตน ของพวกเขา ให้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ทั้งในงานของชุมชนและในปัญหาของพวกเขาเอง การได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมระดับต่าง ๆ จะสร้างความรู้สึกร่วมใจและสั่งสมความคิดเชิงคุณค่าให้แก่ตนเอง เป็นฐานการสร้างความตระหนักในเรื่องพลังชีวิตและความเป็นมนุษย์ของตนเอง นำไปสู่การสร้างศักยภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

4) ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถค้นหาศักยภาพดั้งเดิม ด้วยการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา หลักศาสนา วิถีชีวิตเดิมที่เป็นฐานความเชื่อและแบบแผนในการปฏิบัติ อันนำไปสู่กระบวนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเองที่ชุมชนมีอยู่แล้ว พื้นคุณค่าขึ้นมาทบทวนใหม่ เช่น การให้ “ทานทอด” ตามหลักศาสนาพุทธ หรือการให้ “ซากาต” และซารีกัตมาตี ที่กำหนดให้มีการดูแลช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชน เป็นข้อกำหนดตามหลักศาสนา อิสลาม

5) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดเกณฑ์กลั่นกรองผู้ประสบปัญหาที่ควรได้รับผลประโยชน์จากชุมชน โดยผ่านเวทีชาวบ้าน ประชาคม มากกว่าการผ่านการพิจารณาจากหน่วยงานของภาครัฐเป็นหลัก ทั้งนี้ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนร่วมกันคิดเกณฑ์ตัวชี้วัดของกลุ่มบุคคลที่ประสบปัญหาและควรได้รับความช่วยเหลือเร่งด่วน เรียงตามลำดับความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อให้เกิดการดูแลกันและกันที่เป็นมาตรฐาน ก่อนที่ความช่วยเหลือของรัฐจะมาถึง การส่งเสริมให้ภาคชุมชนดูแลสวัสดิการเร่งด่วนให้แก่คนในชุมชนเองเป็นพื้นฐานของการสร้าง “จิตสำนึกสวัสดิการ” (Welfare Minded) ให้เกิดขึ้นเป็นฐานความเกื้อกูลหลักในชุมชน

6) ส่งเสริมให้มีกองทุนสวัสดิการในชุมชน เพื่อเป็นทุนต้นทางสำหรับชุมชน จะได้มีกำลังและปัจจัยในการช่วยเหลือกันและกันเอง โดยอาจจะกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดเงินทุนเบื้องต้นทุนสวัสดิการเบื้องต้นในชุมชน โดยมีองค์ประกอบจากคณะกรรมการหลายส่วนปัจจัยมาเป็นผู้ดำเนินการ จัดสรรพิจารณา ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและโปร่งใส

7) ผลักดันให้ประชาชนกลุ่มผู้ทุกข์ยากต่าง ๆ ที่มีความสามารถและศักยภาพ ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเงินทุนส่วนนี้ตามความเหมาะสม เช่น กลุ่มหญิงหม้าย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายตรงได้เรียนรู้และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของตนเอง และเป็นการเพาะปลูก “ความภาคภูมิใจ” ที่จะทำให้พวกเขามีความภาคภูมิใจและพลังในการจัดการปัญหาด้วยตนเองได้ตามศักยภาพที่มี

กลุ่มผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ มีแนวคิดจากปฎิญาสาภาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แผนปฏิบัติระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุและหลักการเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหประชาชาติ แผนผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ปฎิญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546

4.3 แนวปฏิบัติการจัดสวัสดิการสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุ

ชัตติยา กรรณสูตและจตุรงค์ บุญรัตนสุนทร (2546 , 172-173) ได้เสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส กลุ่มนอกกำลังแรงงาน

1. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะต้องมีมาตรการในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและด้อยโอกาส ทั้งโดยตัวเองและที่มีผู้ต้องอุปการะ ซึ่งไร้บ้านพักพิง ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นมนุษย์ และสภาพกาย สภาพของผู้สูงอายุ โดยในขั้นแรกควรพยายามให้เข้าอยู่กับครอบครัว โดยมีแรงจูงใจในการได้รับการช่วยเหลือทั้งด้านการเงิน และด้านบริการในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม หากไม่ประสบความสำเร็จจะต้องจัดหาที่อยู่ในรูปแบบการอยู่ร่วมกันแบบ “เครือข่ายครอบครัวเดี่ยว” ซึ่งมีลูกหลานผลัดเปลี่ยนมาช่วยกันดูแลหรือแบบ “บ้านเปิดชุมชน” ที่บริหารจัดการโดยชุมชนสำหรับผู้สูงอายุทุกวัยช่วยกันดูแล โดยมีบริการจากบุคลากรวัยอื่น ๆ ร่วมด้วยในแบบเครือข่ายหรือผู้ใกล้ชิด ผู้สูงอายุมีอิสระที่จะเข้าออกได้ตามความต้องการเมื่ออยากออกไปอยู่กับลูกหลานบ้าง และเมื่อเกิดความไม่สบายใจก็กลับมาอยู่บ้านเปิดได้เสมอ โดยมีทั้งการอยู่แบบประจำและไปกลับ และในการดำเนินงานของบ้านเปิดนี้ยังอาจนำเด็กเล็กมาดูแลหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุได้อันเป็นการสร้างสัมพันธ์และเกื้อกูลกันระหว่างคน 2 วัย

หากบ้านเปิดที่มีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนนี้ไม่ประสบความสำเร็จอีกก็คงเหลือทางเลือกสุดท้ายที่ต้องให้ผู้สูงอายุเข้าอยู่ในบ้านสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรสาธารณประโยชน์

2. ส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุในการรวมกลุ่ม หรือการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และชมรมดังกล่าวควรมีกิจกรรมทั้ง 2 ด้าน คือ ทั้งให้และรับโดยการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุและกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุเองในด้านการฝึกอาชีพ การจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้ นันทนาการเพื่อสุขภาพและเพื่อเสริมคุณภาพชีวิต และกิจกรรมทางศาสนารวมถึงการฌาปนกิจด้วย โดยรัฐบาลกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดงบประมาณสนับสนุน

3. รมรงค์สร้างสำนักรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุทั้งในครอบครัวและในส่วนรวม เพื่อให้เกิดสังคมรับผิดชอบและเอื้ออาทร

แนวทางที่ 5 การสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรภาครัฐ

วิสา เบ็ญจะมโน ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ได้เสนอแนวทางในการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชน โดยมีหลักสำคัญ ดังต่อไปนี้ (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาโครงการการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน,2548)

1. มุ่งเน้นให้เกิดชุมชนสวัสดิการ หนึ่งชุมชน (หมู่บ้าน,ตำบล)
2. ใช้ทุนภายในชุมชน โดยใช้กองทุนที่มีผลขยายผล
3. การจัดทำข้อมูล องค์ความรู้สวัสดิการชุมชน ค้นหาและสร้างต้นแบบ "ชุมชนสวัสดิการ"
4. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการ โดยใช้แผนชุมชนสู่ขบวนการชุมชนและสู่สาธารณะ
5. จัดทำแผนพัฒนาสวัสดิการชุมชนทุกระดับ โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดทำแผนสวัสดิการชุมชน
6. การมีตรากฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ ให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการ โดยชุมชน

2.6.4. องค์ประกอบความสำเร็จการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชน (อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์,2547,182-184)

(1) การนำและความคิด ต้องประสานความคิดที่มาจาก 3 ส่วน คือ รัฐ ชุมชน และองค์กรเอกชน และดูเหมือนว่าถ้าปราศจากส่วนหนึ่งส่วนใดแล้วชุมชนต่าง ๆ คงจะเติบโตมาถึงทุกวันนี้ไม่ได้ อย่างที่อำเภอจะนะ คนเริ่มต้นเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ที่ต้องให้เกียรติเขาเหมือนกันก็คือพัฒนากรจากพัฒนาชุมชน เขาได้เริ่มต้นบุกเบิกมาก่อนข้างยาวนานต่อมาจึงถูกพัฒนาโดย ครูชบ ยอดแก้ว คุณเคล้า แก้วเพชร คุณอัมพร ดั่งปาน ทางอีสานผู้นำความคิดส่วนหนึ่งก็เป็นพัฒนากร แต่อีกส่วนหนึ่งมาจาก องค์กรเอกชน ในกรุงเทพฯ ก็รับความคิด องค์กรเอกชนเป็นสำคัญเหมือนกัน ดังนั้น ถ้าเราสามารถประสานความคิดของรัฐ ชุมชน และองค์กรเอกชน เข้าด้วยกันการเกิดขึ้นและการคงอยู่ขององค์กรชุมชนก็น่าจะทำได้ง่ายขึ้น

(2) จิตวิญญาณ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ทุกกรณีเกิดขึ้นและอยู่ได้ก็เพราะกินแรงผู้นำ ถ้าผู้นำไม่ทำงานฟรี ใช้แรงงานฟรีก็ไม่แน่ว่าองค์กรเหล่านี้จะเกิดขึ้นมาได้ ในทางวิชาการถือว่าเป็นเรื่องปกติของระบบทุนนิยม ถ้าเราได้ใช้แรงงานใครฟรี กำไรก็จะมาก มองในแง่ธุรกิจ ถ้าเราจ้างแรงงานในราคาต่ำ กำไรก็จะสูง เพราะฉะนั้นวิญญาณของผู้นำ วิญญาณของกรรมการ จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ต้องเกิดขึ้น จากนั้นผู้นำและกรรมการจึงไปจูงวิญญาณของสมาชิกให้เข้ามาเสียสละมากขึ้นในสองปีแรกผู้นำและกรรมการของกลุ่มทำงานฟรีเพื่อให้องค์กรเกิดขึ้น หลังจากนั้นแรงงานกายแรงงานสมองได้ก่อดอกออกผลขึ้นมา แล้วจึงใช้ดอกผลนั้นไปขยายต่อและ ณ วินาทีดอกผลได้กลับไปตอบแทนให้กรรมการและผู้นำบ้าง แต่มันน้อยมากเมื่อเทียบกับการจ่ายค่าตอบแทนขององค์กรธุรกิจ ตรงนี้บริษัททำไม่ได้รัฐก็ทำไม่ได้ ตรงนี้แหละที่การจัดการของชุมชนดีกว่ารัฐ กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ถ้าผ่านลงไปทางชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ให้เขาจัดการจะประหยัดงบประมาณอย่างน้อยที่สุดก็ประหยัดเงินเดือน ไม่ต้องจ่ายค่าจ้างให้กับข้าราชการในอัตราเงินเดือนแพง ๆ เพื่อไปทำงานตรงนั้น

(3) การบริหารจัดการ คือ การจัดระบบ ระบบเงิน ระบบบุคคล ด้วยคำถามว่า เราจะทำอะไร ทำไม่ ต้องทำ ทำอย่างไร ให้ใครทำมากน้อยแค่ไหน เวลาเท่าไร และค่าใช้จ่ายเท่าไร สำหรับบริษัทและราชการ

จะทำอะไร ทำไม่ต้องทำ ต้องออกค่าใช้จ่ายเท่าไร ดูเหมือนจะเป็นเรื่องหลัก แต่ในองค์กรชุมชนกลับมีคำถามว่าหลักให้ใครทำมากน้อยแค่ไหน เพราะองค์กรชุมชนคนทำทำฟรี ถ้าไม่มีส่วนร่วมจากสมาชิก ไม่มีส่วนร่วมจากเครือข่าย ก็ทำไม่ได้เพราะฉะนั้น เงื่อนไขทำให้ใครทำจึงเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก บริษัทอยากให้ใครทำก็จ้างมา ราชการอยากให้ใครทำก็ส่งลงไปแต่องค์กรชุมชนต้องให้สมัครใจ ถ้าไม่สมัครใจก็ไม่ทำ ดังนั้นผู้นำต้องใช้อำนาจและบารมีในการจัดการ ภาววิชาการเรียกว่ามีอำนาจบังคับบัญชา

2.6.5 รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน การที่ชุมชนมีกองทุนหรือเงินออมของตนเองทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเองได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชนนั้น องค์กรการเงิน ชุมชนบางประเภท ตั้งมาโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะ หรืออาจกล่าวได้ว่า “เงินเป็นเครื่องมือ เป้าหมาย คือ สวัสดิการชุมชน” กรณีตัวอย่างรูปธรรมที่ใช้้องค์กรการเงินเป็นฐานในการจัดสวัสดิการชุมชนมีให้เห็นอย่างหลากหลาย อย่างเช่นกองทุนหมุนเวียนชาวสงขลา : จากฐานเงินทุนภายในสู่บสมทบ จากภายนอกเกิดขึ้นจากสมาชิกสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านกองทุน และสวัสดิการชุมชนร่วมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ส่งผลต่อการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน และสร้างระบบกองทุนเงินสมทบรัฐกับชุมชน

ขุบ ยอดแก้ว ที่เริ่มก่อตั้ง “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต” จากทุนเดิมในชุมชนทั้งที่เป็นตัวเงินและทุนทางวัฒนธรรมของสมาชิกกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา 21 กลุ่ม ซึ่งในปี พ.ศ. 2542 มีสมาชิกรวม 13,517 ราย เงินออมรวม 125.49 ล้านบาท มีกองทุนสวัสดิการที่ตัดจากผลกำไรการดำเนินงานของกลุ่มสะสมต่อเนื่อง 11.37 ล้านบาท หลังจากที่เครือข่ายได้จัดทำโครงการเสนอบสมทบกองทุนสวัสดิการจาก SIF ในจำนวนที่เท่ากับกองทุน

หลักการดำเนินงานที่สำคัญของกลุ่ม คือ “ไม่ให้กินแม่ไก่ ให้กินไข่ แต่ไม่ให้กินหมดให้ฟักไว้บ้าง” ซึ่งแปรมาสู่การปฏิบัติ คือ

1. กองทุนจะจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกในวงเงินที่ได้จากดอกผลกองทุนสวัสดิการแต่ละปี ห้ามจ่ายเงินต้น
2. ดอกผลที่ได้แต่ละปี จะจ่ายเพื่อสวัสดิการได้ไม่เกินร้อยละ 90 เหลืออีกร้อยละ 10 ให้สมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ เพื่อการเติบโตและพึ่งตนเองในอนาคต
3. คนยากไร้ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของกลุ่ม จะต้องได้รับผลประโยชน์ หรือความช่วยเหลือจากดอกผลของกองทุนสวัสดิการชุมชน

โครงการนี้เปิดให้กลุ่มต่าง ๆ คิดค้นรูปแบบสวัสดิการได้อย่างหลากหลายตามปัญหาความต้องการและความพร้อมของชุมชนนั้น

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิตตามแนวทาง พระสุบิน ปณิโตะเริ่มจากที่พระสุบิน ปณิโตะ ไปศึกษาเรียนรู้เรื่องกลุ่มออมทรัพย์ จากครูขุบ ยอดแก้ว แล้วกลับมาปรับเป็น “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมะ อาศัยหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นแนวทางกระตุ้นให้คนตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ในพื้นที่จังหวัดตราด 157 กลุ่ม สมาชิกรวม 45,550 คน เงินออมรวม 135.38 ล้านบาท เงินทุนหมุนเวียนสวัสดิการ 28.99 ล้านบาท ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งพระมนัส ชันติธัมโม ได้นำแนวทางไปปรับใช้ มีกลุ่ม

สัจจะสะสมทรัพย์ 114 กลุ่ม สมาชิกรวม 33,221 ราย เงินออม 104.25 ล้านบาท กองทุนสวัสดิการ 10.64 ล้านบาท ในช่วง 3-4 ปี ที่ผ่านมาได้มีชุมชน/พระจากพื้นที่ต่าง ๆ มาดูงานแล้วนำกลับไปปฏิบัติในหลายพื้นที่ จนเกิดเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ที่ส่งเสริมสัจจะสะสมทรัพย์

การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์หันมาจัดสวัสดิการกว้างขวางขึ้นเกิดจากหลายปัจจัย เช่น

1. กลุ่มออมทรัพย์หลายแห่งได้มีการทบทวนตัวเองว่าถ้ามีเฉพาะการออม การกู้กลุ่มก็ไม่ต่างจากธนาคารหรือแหล่งเงินกู้โดยทั่วไป
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มที่มีวัฒนธรรมการจัดสวัสดิการที่เห็นผลชัดเจน การนำกรณี ตัวอย่าง ธุรกรรมการจัดสวัสดิการมาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน
3. การสนับสนุนเครือข่ายในการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบากของกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ที่ทำให้องค์กรการเงินหันมามองผู้ยากลำบากในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้คนเหล่านี้ได้เข้ามาเป็นสมาชิกและได้รับสวัสดิการจากกลุ่มเช่นเดียวกับสมาชิกเดิม
4. การเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน ในระดับต่าง ๆ เช่นผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ที่รวมกันเป็น “ผู้ก่อการดี” ซึ่งปัจจุบันได้ปรับเป็น สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอสช.)
5. การเชื่อมโยงให้เรื่ององค์กรการเงินกับสวัสดิการชุมชน เป็นขบวนการพัฒนาเดียวกันของเครือข่ายองค์กรการเงินภาคใต้

จุดแข็งของการจัดสวัสดิการโดยฐานกลุ่มออมทรัพย์

1. มีฐานเงินของตนเองทำให้คิดระบบสวัสดิการได้ตามปัญหาความต้องการและวงเงินที่มีอยู่ โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแหล่งทุนภายนอก ไม่ได้เรียกร้องการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากภายนอก ไม่มีเงินรัฐก็ทำได้ แต่ถ้าวรัฐสมทบมาก็จะช่วยให้ทำได้อย่างกว้างขวาง/เร็วขึ้น
2. คนในชุมชนรู้จักกัน รู้ข้อเท็จจริงว่าบ้านไหนเป็นอย่างไร ใครเจ็บป่วย ครอบครัวไหนยากลำบาก ไม่ต้องทำข้อมูลเอกสารมากมาย ส่งต่อกันหลายชั้นตอนกว่าจะได้รับความช่วยเหลือ สามารถช่วยกันติดตามดูแลที่ช่วยไปแล้วด้วยกระบวนการทางสังคมในหมู่บ้าน
3. ระเบียบกติกา การจ่ายสวัสดิการคล่องตัว หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนได้จะเพิ่มวงเงิน จะเพิ่มประเภทสวัสดิการ ก็สามารถปรับได้ทุกปี จะให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษก็สามารถทำได้ทันที เช่น กรณีเกิดภัยธรรมชาติ
4. การใช้สวัสดิการเป็นแรงจูงใจการออมทรัพย์ ใช้การออมทรัพย์สม่ำเสมอเป็นเงื่อนไขในการได้รับสวัสดิการ การใช้สวัสดิการในการจูงใจให้คนลดเลิกอบายมุข การขยันทำมาหากิน ผู้คนได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยน ทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งใช้สวัสดิการไปในการจูงใจให้เกิดการพึ่งตนเอง

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานการผลิต/ธุรกิจชุมชน จากพื้นฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำมาหากิน เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หาปลา งานหัตถกรรม ทอผ้า การแปรรูปอาหาร ฯลฯ ที่ส่งสมกันมายาวนาน ประกอบกับการได้มีโอกาสไปดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงาน ทำให้ชุมชนหลายแห่งสามารถจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตภายในชุมชน หรือจากกลุ่มที่รวมตัวกันทำธุรกิจชุมชนได้ ซึ่งแต่ละแห่งจะมีความหลากหลายต่างกัน กรณีตัวอย่างธุรกรรมในบางพื้นที่ ได้แก่

กลุ่มแพรรณ : แม่หญิงทอผ้าพื้นฟูภูมิปัญญาสู่สวัสดิการ (อภิญญา เวชยชัยและศิริพร ยอดกมล ศาสตร์, 2547, 167) เริ่มจากการรวมตัวกันของแม่หญิงที่ทอผ้าจาก 7 หมู่บ้าน ใน จ.ขอนแก่น โดยมีศูนย์ศิลปหัตถกรรมเพื่อการพัฒนาสตรีอีสานสนับสนุน เริ่มตั้งแต่ปี 2534 โดยการนำสินค้ามาฝากขายศูนย์ โดยใช้เงินกำไรจากการขายผ้าของกลุ่ม การเก็บเงินสวัสดิการจากสมาชิก และเงินสมทบจากภายนอกที่เข้าไปดูงาน

โดยผลกำไรของกลุ่ม 15 – 20 % กันไว้สำหรับ สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทุนการศึกษา และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ 15 – 20 % เป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสมาชิก การอบรมดูแล จากเดิมที่จัดตั้งสวัสดิการให้เฉพาะสมาชิก เมื่อมีเงินเพิ่มขึ้นได้ขยายการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลถึง ครอบครัว สมาชิกด้วย ต่อมาเมื่อเงินไม่พอจะต้องหักกำไรสุทธิเพิ่มขึ้นอีก 10% จึงจะพอค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิการ ซึ่งนอกจากค่ารักษาพยาบาลแล้วยังมีทุนการศึกษา เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเงินฌาปนกิจ ซึ่งเป็นสมาชิกรายละ 20 บาท จะได้รวมประมาณ 4,700 บาท สำหรับวงเงินและประเภทของสวัสดิการอาจไม่หลากหลายเหมือนเครือข่ายใหญ่ แต่กลุ่มเข้าใจว่าสวัสดิการถือเป็นกำลังใจ เช่นเดียวกับบางคนที่ไม่หาหมอตตรวจแต่ไม่ได้ยา ก็หายแล้ว แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มก็คิดหาทางพัฒนาตลอดและการขายรายได้ของกลุ่ม เพื่อจะสามารถจัดสวัสดิการได้เพียงพอตามที่สมาชิกเคยได้ตกลงกัน

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า แม่น้ำ ท้องทุ่ง ชายฝั่ง ทะเล ล้วนแล้วแต่เป็นที่มาของแหล่งอาหารและฐานปัจจัยสี่ของชุมชน การที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้ชุมชนขาดสวัสดิการที่สามารถหาได้จากป่าที่เป็นเสมือนซูเปอร์มาร์เก็ตของชุมชน การที่หลายชุมชนได้เห็นมาอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติใกล้ตัว ทำให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่มั่นคง สามารถลดรายจ่ายและสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นได้ รวมทั้งเป็นกองทุนที่จะกลับคืนมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป ตัวอย่าง รูปธรรมที่ชุมชนดูแลจัดการทรัพยากรแล้วส่งผลให้เกิดสวัสดิการของชุมชนมีเห็นโดยทั่วไปเช่น

ศีร์ษะอโศก : ชุมชนพึ่งตัวเองครบวงจร จากหมู่บ้านพุทธธรรมในปี พ.ศ.2529 ที่ญาติธรรม ซึ่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาตามแนวสันตอโศก ได้เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านมีพื้นที่ประมาณ 600 กว่าไร่ พัฒนาฐานอาชีพจากการทำนาธรรมชาติ ทำโรงเห็ด ร้านค้ารวมน้ำใจ ตั้งกองทุนสวัสดิการและอโคตยาศาลา จัดตั้งโรงเรียนในชุมชนที่เรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริงทั้งด้านวิชาการ ปฏิบัติธรรม ฐานงานอาชีพ ซึ่งในชุมชนมีอยู่ถึง 42 ฐานงาน ผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษของชุมชน สมุนไพร ทอผ้าใช้เองในชุมชน มีกองทุนปัจจัยสี่ ที่คนในชุมชนสามารถเบิกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น ยืมเครื่องมือในการทำมาหากิน โรงสีข้าวโฮมบุญ รัสเซียข้าวกล้องที่ได้จากการทำนาในชุมชนและรับซื้อข้าวเปลือกปลอดสารจากชาวนาส่งขายด้วย

ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่คนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ชุมชนศีร์ษะอโศก สามารถอยู่ได้ในลักษณะ“อยู่ดีมีสุข” สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยปัจจัย 4 ครบ โดยส่วนใหญ่เป็นการผลิตในชุมชน ส่วนที่เพิ่มจากปัจจัยที่เห็นได้ชัดเจน คือ เรื่องการศึกษาศาสนา จริยธรรม คุณธรรม การพึ่งตนเองของชุมชนในศีร์ษะอโศก นอกจากการปฏิบัติในชุมชนจนบรรลุผลแล้ว ยังมีเครือข่ายชุมชนอโศกในหลายจังหวัดกระจายไปทุกภาค และส่งผลต่อชุมชนอื่น ๆ ที่มาเรียนรู้ดูงาน โดยชุมชนเหล่านี้ไม่ได้เคร่งครัดการปฏิบัติธรรมและใช้ชีวิตเหมือนชุมชนอโศกเต็มรูปแบบ แต่สามารถเลือกบางเรื่อง ที่เห็นผลชัดเจนว่านำไปสู่การพึ่งตนเองไปปฏิบัติ เช่น การทำเกษตรยั่งยืน เลิกใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง/การทำปุ๋ยชีวภาพ การจัดการระบบการศึกษาเรียนรู้ที่เน้นการสร้างอุดมการณ์ ปรับวิธีคิด การฝึกปฏิบัติ ฯลฯ โดยชุมชนศีร์ษะอโศก ได้รับจัดฝึกอบรม ผู้เข้าร่วมโครงการพักนี้ ธกส. และติดตามการนำไปใช้ในพื้นที่

4. รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานชุมชนเมือง (พรรรถทิพย์ เพชรமாக,2545,59)

แม้ว่าที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ซึ่งมีอาชีพในระบบที่จะสามารถได้รับสวัสดิการจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐและเอกชน เช่น ระบบประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพการประกันกับภาคเอกชน สวัสดิการจากบริษัท/หน่วยงาน ฯลฯ และไม่มีความเป็น “ชุมชน” พอที่จะจัดสวัสดิการสำหรับชุมชนได้ แต่มีชุมชนเมืองอีกส่วนหนึ่งที่เป็นชุมชนผู้มีรายได้น้อย หรือชุมชนแออัด ที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างจะใกล้ชิด/

จำเป็นที่ต้องถึงพากันมากกว่าคนในเมืองที่อาศัยอยู่แบบอื่น และลักษณะอาชีพของคนกลุ่มนี้มีส่วนใหญ่เป็นงานนอกระบบไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับสวัสดิการเหมือนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สวัสดิการที่สำคัญของชาวชุมชนแออัด คือ เรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทั้งที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การที่คนในชุมชนแออัดมีความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยก็เป็นการขาดสวัสดิการที่เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ปัจจุบันชุมชนแออัดจำนวนมากได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ทำอย่างไรที่จะให้ชุมชนแออัดสามารถอยู่ต่อในที่เดิมได้อย่างมั่นคง หรือถ้าจำเป็นต้องย้ายออกไปก็ต้องไม่ไกลแหล่งที่ทำมาหากิน ทำอย่างไรที่คนในชุมชนแออัดจะสามารถอยู่ร่วมกันกับเมืองได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับ เทาเทียมกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในเมือง

ชาวชุมชนแออัดได้พยายามหาทางจัดสวัสดิการโดยชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่

การพัฒนาสภาพแวดล้อม การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนให้ดีขึ้น เช่น การดูแลรักษาคลองแม่ข้าของชุมชนแออัดในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ร่วมกันทำความสะอาดคลอง ขยับบ้านปรับผังใหม่ ให้เป็นระเบียบมากขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมชุมชนดีขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน และสร้างการยอมรับ การอยู่อาศัยของชุมชนเพื่อให้มีความมั่นคงขึ้น

การจัดการขยะโดยชุมชน ปัจจุบันมีเครือข่ายชุมชนแออัดที่รวมตัวกันจัดการขยะในชุมชน ซึ่งลดปัญหาขยะตกค้างในชุมชน ลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้คนในชุมชน โดยในด้านสวัสดิการที่ส่งผลชัดเจน เช่น เด็กนักเรียนมีรายได้จากการขายขยะ/นำขยะฝากไว้กับธนาคารขยะเป็นทุนการศึกษา การนำขยะในชุมชนมาจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ ทุนการศึกษาเด็ก การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

การจัดการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยโดยชุมชน การที่ชุมชนรวมกลุ่มกันหาทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลทำให้คนในชุมชนแออัดมีสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยที่มั่นคง สามารถใช้ที่อยู่อาศัยเป็นที่ทำมาหากิน/อยู่แหล่งทำมาหากิน เช่น เครือข่ายชุมชนในที่ดินริมทางรถไฟได้รวมตัวกันหาทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยต่อรองขอเช่าที่ดินในระยะยาว ในอัตราค่าเช่าที่เหมาะสมสำหรับคนจน ซึ่งทำให้ชุมชนได้มีที่อยู่อาศัยในบริเวณเดิม แต่มีความมั่นคงมากขึ้น การร่วมกันซื้อที่ดินในบริเวณชุมชนเดิม การร่วมกันสำรวจข้อมูลและการวางแผนแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยภาพรวมทั้งเมือง ฯลฯ

5. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐในปัจจุบันมีบริหารหลัก ๆ ได้แก่ บริหารสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการผู้สูงอายุ บริการเบี้ยเลี้ยง ซึ่งการจัดบริหารดังกล่าวจึงต้องใช้งบประมาณช่วยเหลือผู้สูงอายุปีละ 1,1487.7 ล้านบาท และเพิ่มงบประมาณสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2543 เป็นเงิน 1,440 บาท ที่สามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจนอยู่ในภาวะยากลำบากได้ 400,000 คน ทั้ง ๆ ที่มีผู้สูงอายุที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าว ประมาณ 1 ล้านคน และจากการคาดการณ์ว่าอีก 20 ปี จะมีผู้สูงอายุถึง 11.9 ล้านคนและรัฐต้องใช้งบประมาณจัดสวัสดิการถึง 3,881.9 ล้านบาท

นอกจากการจัดสวัสดิการโดยชุมชนจะแบ่งตามฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วกระบวนการจัดสวัสดิการโดยชุมชนยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ชุมชนเป็นผู้จัดสวัสดิการผู้ยากลำบากโดยการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน

6. รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนงบประมาณ

1. จัดในลักษณะกองทุนสงเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ทำงานในเชิงสงเคราะห์อยู่แล้ว เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอดส์ เครือข่ายพระ เครือข่าย อสม. ฯลฯ นำเงินกองทุนไปจ่ายเป็นสวัสดิการศึกษาลูกคนชรา คนพิการ ผู้ติดเชื้อ อาชีพ

2. จัดในลักษณะกองทุนสงเคราะห์ร่วมกับกองทุนหมุนเวียน ลักษณะกองทุนสงเคราะห์ ใช้จ่ายเป็นเงินสงเคราะห์รายเดือน ซึ่งเงินจะหมดไปไม่มีการเพิ่มเติมเหมือนกับประเภทกองทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนทุนอาชีพ ซึ่งคืนเงินต้นไว้ที่กองทุนเดิม ส่วนดอกเบี้ยเพิ่มในกองทุนสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากรายอื่นต่อไป การจัดในลักษณะนี้มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปอีกส่วนหนึ่ง คือ องค์กรชุมชนชักชวนให้ผู้ด้อยโอกาสสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อผู้ด้อยโอกาสจะได้มีสภาพเท่าเทียมกับคนอื่น มีเงินปันผลสิ้นปี สามารถใช้กองทุนสวัสดิการเหมือนสมาชิกรายอื่น ๆ

3. การสมทบทุนกองทุนสวัสดิการชุมชน (Matching Fund) เป็นการสมทบอัตรา 1 : 1 ตามวงเงินกองทุนสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์มีอยู่เดิม โดยมีเงื่อนไขว่าใช้เฉพาะดอกผลที่เกิดขึ้น และเครือข่ายต้องไปรับผิดชอบสวัสดิการของผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นโครงการของกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลาจากลักษณะรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่เกิดขึ้นโดยฐานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น และจากการจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชาวบ้านที่ทำเรื่องสวัสดิการ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (อ้างถึงใน อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์, 2547, 182) ได้สรุปเงื่อนไขการเกิดขึ้นคงอยู่ และพัฒนาสวัสดิการ สวัสดิการชุมชนไว้ในงานวิจัยการจัดการสวัสดิการชุมชน ดังนี้

1. การนำและความคิด ทั้งจากภายในที่มีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นนักคิด ทดลองปฏิบัติ สรุปบทเรียน และพัฒนาต่อเนื่อง เรียนรู้จากภายนอกมาปรับใช้

2. จิตวิญญาณ จิตวิญญาณการเสียสละของผู้นำ และการทำให้สมาชิกเกิดจิตวิญญาณร่วม

3. การบริหารจัดการ ซึ่งการบริหารจัดการที่ดั้นด้นเกิดขึ้นได้จากผลประโยชน์อันพึงมีของสมาชิกกลุ่ม และองค์กรจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนทุกวงการ ศักยภาพและความพร้อมของกลุ่มองค์กรในขณะนั้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตวิญญาณ และพลังในการขับเคลื่อน ประกอบด้วย

1. การที่ผู้นำมีความคิด อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนสามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกัน

2. การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอนว่าจะไปสู่จุดไหน

3. ภารกิจที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ปฏิบัติได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

4. ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อกัน

5. มีปัจจัยรื้อยรัดอารมณ์ และความต้องการร่วม ทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน

7. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยธุรกิจชุมชน

การทำธุรกิจชุมชนจะมีเป้าหมายอยู่ที่การทำกำไรเช่นเดียวกับธุรกิจโดยทั่วไป แต่กำไรมิใช่เป้าหมายเพียงประการเดียว เพราะนอกเหนือจากกำไรแล้ว ธุรกิจชุมชนยังมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนและชุมชนควบคู่กัน ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกันของชุมชน และในปัจจุบันธุรกิจชุมชนที่รวมตัวเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนมีมากขึ้น หลายกลุ่มมีความสามารถที่จะจัดสวัสดิการในชุมชนได้เอง เช่น ให้เงินสนับสนุนชุมชน ให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เงินช่วยเหลือฉุกเฉิน ให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย ค่ามาปนกิจศพ ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ารักษาพยาบาล และอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า ธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่นอกจากจะมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแล้ว ยังมีการจัดสรรกำไรไปดำเนินกิจกรรมเพื่อคนในชุมชนในลักษณะของสวัสดิการชุมชน เป็นการใช้จ่ายอย่างมีคุณภาพ เพื่อสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกของชุมชน ธุรกิจชุมชนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ เกิดความรักสามัคคีกันในชุมชน การมีจิตใจที่จะช่วยเหลือกันในกลุ่มสมาชิกและคนในชุมชนในรูปของกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน การที่กลุ่มธุรกิจชุมชนสามารถสร้างระบบสวัสดิการและสร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้นั้น

ย่อมแสดงให้เห็นศักยภาพในการพึ่งพาตนเองขององค์กรชุมชน อันเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เป็นภูมิคุ้มกันปัญหาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ การที่สังคมมีภูมิคุ้มกันที่ดียวมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

2.6.6 ปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

วิสา เบ็ญจมะโน ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ได้เสนอปัจจัยสนับสนุนในการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชน โดยมีแนวคิด ดังต่อไปนี้ (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาฯ โครงการการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน, 2548)

1. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม

1.1. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมกับสวัสดิการชุมชน)

1.2. กระบวนการส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนให้เชื่อมโยงกับแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งการจัดทำแผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนได้ค้นหาปัญหา ศักยภาพของตนเองและร่วมกันกำหนดทิศทางพัฒนาโดยชุมชน ซึ่งโครงการตามแผนชุมชนส่วนหนึ่งเป็นการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

1.3. พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

- ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม
- มีกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม

1.4. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

- ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเกี่ยวกับการสงเคราะห์และพัฒนาผู้สูงอายุ
- สร้างระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

2. นโยบายและแผนงานของรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ที่จะเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

2.1. การจัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ

การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นรากฐานสังคม ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายจัดสวัสดิการชุมชนในปี พ.ศ. 2548 - 2551 จำนวน 6,000 ตำบล

2.2. ร่างแผนพัฒนาระบบการเงินฐานราก

กระทรวงการคลังได้ดำเนินการจัดทำร่างแผนพัฒนาระบบการเงินฐานราก โดยจัดเวทีรับแสดงความคิดเห็นจากองค์กรการเงินชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำร่างแผนพัฒนาระบบการเงินฐานราก จากข้อเสนอขององค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่เห็นควรสนับสนุนให้องค์กรการเงินฐานรากมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการกองทุนภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการ

2.3. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ร่าง พ.ร.บ. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้ผ่านขั้นตอนของสภาผู้แทนราษฎรและอยู่ในการพิจารณาของวุฒิสภา ซึ่งถ้า พ.ร.บ ฉบับนี้ผ่านเรียบร้อย จะส่งผลให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนิติบุคคล เงินทุนและผลกำไรจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองถือเป็นแหล่งเงินที่ลงไปให้ชุมชนโดยตรงที่น่าจะสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดสวัสดิการชุมชน

2.4. นโยบายใหม่ของรัฐบาลที่จะส่งเงินตรงไปที่หมู่บ้าน / ชุมชน โดยตรง

ตามขนาดหมู่บ้าน SML โดยมีวงเงิน 200,000 - 300,000 บาท เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ ในการจัดทำโครงการที่เกิดประโยชน์สำหรับชุมชนโดยส่วนรวม การจัดสวัสดิการชุมชนก็น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถใช้จ่ายเงินจากแหล่งนี้ได้

2.7. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในภูมิภาคและชนบทในกระบวนการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในอนาคตจะเน้นที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาคและชนบท ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นตัวนำ และเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ภาคธุรกิจเอกชนองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนจำเป็นจะต้องเข้ามาเสริมบทบาทของภาครัฐซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาเดิม ซึ่งเป็นการผนึกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีแนวทางหลักดังนี้

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบทเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในเบื้องต้นในการตอบรับต่อการเข้าร่วมสนับสนุนการพัฒนาของทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยยกระดับความรู้ความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาของชุมชนและมีแนวทางดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมของชุมชน

(1) เสริมสร้างกระบวนการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการและทักษะที่หลากหลายพร้อมกับพัฒนาความเป็นผู้นำและความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน โดยจัดการฝึกอบรมด้วยวิทยากรทั้งจากชาวบ้านและภายนอกให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน

(2) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนองค์กรชุมชนเพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนทุกรูปแบบ

(3) ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการรับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำงาน ควบคุม และติดตามผลร่วมกัน

1.2 การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน

(1) พัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ โดยการกระจายข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชน

(2) สนับสนุนชุมชนให้มีการริเริ่มทำธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง ภายใต้ความร่วมมือของภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารจัดการด้านธุรกิจระหว่างชุมชน

(3) ส่งเสริมบทบาทของสตรีให้มีส่วนในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานพัฒนาของชุมชนในทุกด้านมากขึ้น

1.3 การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน

(1) ขยายการดำเนินงานกองทุนพัฒนาชนบท เพื่อสนับสนุนการออมทรัพย์ในระดับชุมชน และส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

(2) สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนในรูปแบบต่างๆ และพัฒนาเครือข่ายกองทุนในระดับชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการในชุมชน กองทุนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนด้านค้ำคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาอาชีพเสริม เป็นต้น โดยการให้ความรู้ด้านบริหารจัดการกองทุนและด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพและเสริมสร้างศักยภาพของผู้บริหารกองทุนให้มากขึ้น

1.4 การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชน และชุมชนในชนบท

(1) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อมวลชน และสร้างเครือข่ายการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

(2) จัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ภายใต้ความร่วมมือขององค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

(3) รับรองวิทยฐานะการเรียนรู้ของชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียนชุมชน วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยชาวบ้าน โดยรัฐให้การช่วยเหลือตามความเหมาะสม

(4) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการเลือกประกอบอาชีพและการดำรงชีพผ่านสื่อต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น ข้อมูลราคาสินค้า ข้อมูลด้านบริการทางสังคม เป็นต้น

1.5 การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) สร้างความตระหนักและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการ

(2) เผยแพร่และให้โอกาสประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับท้องถิ่นจากโครงการพัฒนาของรัฐ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการประชาพิจารณ์ตามควรแก่กรณี

(3) สนับสนุนให้องค์กรชุมชน เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน มีบทบาทในการควบคุมดูแลและแก้ไขด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพิ่มขึ้น

1.6 การส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดบริการสังคม

(1) สร้างกลไกและระบบที่จะเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการตรวจสอบบริการสังคมต่างๆ ที่ดำเนินการในชุมชน เช่น การรับเลี้ยงเด็กกำพร้า การกำจัดขยะให้ได้มาตรฐาน ฯลฯ

(2) สนับสนุนให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน โดยการจัดกิจกรรม เช่น การจัดสวนสาธารณะและบริการนันทนาการเพื่อให้สมาชิกได้รับประโยชน์ร่วมกัน

2.การเพิ่มบทบาทของภาครัฐเพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น

2.1 การส่งเสริมความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจขององค์กรชุมชน

(1) ใช้มาตรการทางการคลัง โดยการปรับปรุงระบบภาษีให้ส่งเสริมและสนับสนุนการระดมทุนเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน

(2) ส่งเสริมกิจการสหกรณ์ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง รวมทั้งรับรองสถาน-ภาพของกลุ่มต่างๆ ที่ดำเนินการโดยใช้หลักสหกรณ์เพื่อให้มีสถานภาพที่สามารถเอื้อประโยชน์ด้านภาษีต่อภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น การฝึกอบรม

(3) สนับสนุนมาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจธุรกิจขนาดใหญ่ให้ทำธุรกิจกับองค์กรชุมชนในลักษณะ ที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการ การตลาด และการแข่งขันของชุมชนให้สูงขึ้น

(4) ส่งเสริมให้สถาบันการเงินทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาให้แก่องค์กรชุมชนมากขึ้น

(5) สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันการเงินระดับชาติ ในลักษณะธนาคารเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาองค์กรและด้านสินเชื่อ เพื่อการพัฒนาให้แก่องค์กรชุมชน โดยมีการร่วมมือประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการเงินอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอื่น ๆ ที่จะร่วมสนับสนุนการพัฒนาองค์กรชุมชน

(6) พัฒนาขีดความสามารถของสถาบันและกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ โดย

(6.1) สนับสนุนหลักสูตรการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบที่สอดคล้องกับศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งจัดระบบการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคนิควิชาการของสถาบันและกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จให้แพร่หลาย

(6.2) เพิ่มโอกาสการทำธุรกิจของสถาบันเกษตรกร โดยจัดการฝึกอบรมด้านบริหารจัดการ สนับสนุนข่าวสารด้านการตลาดและเพิ่มสินเชื่อระยะยาวผ่านสถาบันเกษตรกร

(6.3) สนับสนุนความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกรโดยการแก้กฎหมายที่จำเป็น

2.2 การส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนด้านสังคมและคุณภาพชีวิต

(1) กระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อแก่เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง

(2) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลอย่างกว้างขวาง โดยความร่วมมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างองค์กรชุมชน รัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

(3) สนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน เพื่อดูแลกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่รัฐดูแลไม่ทั่วถึง

(4) กระจายบริการสาธารณสุขทั้งทางด้านทรัพยากรและบุคลากร เพื่อลดความแตกต่างทางด้านคุณภาพของการให้บริการระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาค

(5) เร่งการปฏิรูประบบภาษีท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นและชุมชนมีรายได้เพียงพอในการจัดบริการด้านสังคมอย่างทั่วถึง

3. การส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและมีทางเลือกในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจเอกชนให้เกื้อกูลกิจกรรมของชุมชน

3.1 การสนับสนุนธุรกิจเอกชนให้เข้าร่วมในการพัฒนาธุรกิจชุมชนตามความพร้อม ความถนัดและความสมัครใจของแต่ละองค์กรธุรกิจ

(1) สนับสนุนการพัฒนาธุรกิจและเศรษฐกิจในระดับหมู่บ้านโดยการสนับสนุนการร่วมทุนระหว่างชุมชนและธุรกิจเอกชน และการหาตลาดสำหรับสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น

(2) ส่งเสริมชุมชนให้มีอาชีพนอกภาคเกษตรในหมู่บ้าน โดยเฉพาะธุรกิจประเภทรับเหมาช่างงาน เช่น การทอผ้า การผลิตชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมประเภทต่างๆ

(3) ถ่ายทอดความรู้และทักษะในเชิงธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด การบัญชี การเงิน และการจัดการทั่วไป เพื่อวางรากฐานความคิดเชิงธุรกิจโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

(4) สร้างสิ่งจูงใจด้านมาตรการการเงินและการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยฝึกอบรมฝีมือแรงงาน การผลิต การจำหน่าย และการจัดการตลาดอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการในทุกขั้นตอนและสามารถพัฒนาให้เป็นธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของได้ในที่สุด

(5) รณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนในการปรับแนวคิดการบริหารธุรกิจจากการมุ่งเน้นกำไรไปสู่การลงทุนเพื่อพัฒนาสังคมควบคู่กันไปด้วย

3.2 การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

(1) สนับสนุนบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการประสานงานการพัฒนา ร่วมกับชุมชน องค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน โดยสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร งบประมาณ และการอำนวยความสะดวก

(2) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการค้นคว้าวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยีความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

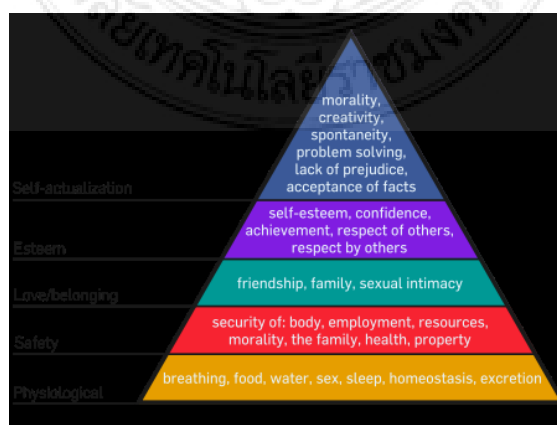
(3) สนับสนุนทุนแก่องค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาอาชีพและรายได้ของชุมชนในชนบท

ตารางที่ 3 จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพและจำนวนงบประมาณของประเทศไทย

พ.ศ.	จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับ เบี้ยยังชีพ (คน)	งบประมาณ
2546	399,362	1,437,703,200
2547	440,000	1,584,000,000
2548	527,083	1,897,498,000
2549	1,073,190	6,439,140,000
2550	1,755,266	10,531,596,000
2551	1,755,266	10,531,596,000
2552	5,652,893	33,917,358,000

ที่มา: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2552

ภาพที่ 2 ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ (Maslow' Hierarchy of Needs Theory)

ที่มา : เอกสารออนไลน์ <http://blog.eduzones.com/arif/9329> สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2561

แนวคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” การศึกษา ครั้งนี้ใช้แนวคิดของ WHOQOL Group (1995) จัดองค์ประกอบไว้ 4 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคมและสภาพแวดล้อมซึ่งสามารถวัดได้ครอบคลุม องค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และมีผลงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่า มีการ ร่วมดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่องของชุมชนที่ประกอบด้วย แกนนำผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุตาม องค์ประกอบคุณภาพชีวิตดังกล่าวสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การจัด กิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแล และให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ (วันทนา งามกลิน, 2555 ; จริญญา วงษ์พรหม, 2558 ; ภูมิวัฒน์ พรวนสุข, 2558) แนวคิดเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิจัย ในครั้งนี้ กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และการตรวจสอบประเมิน ผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติการร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้งทาง สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อให้พร้อมการ เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มี คุณภาพต่อไป

2.8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรรัตน์ ก้านบัวแก้ว (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การจัดสวัสดิการแก่เด็กถูกทอดทิ้งในทัศนะของ นักสังคมสงเคราะห์ “วัตถุประสงค์” เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์ ต่อการจัดสวัสดิการสังคม แก่เด็กถูกทอดทิ้งใน 3 ด้าน คือ นโยบายการบริหารงาน และการปฏิบัติงานการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กถูก ทอดทิ้ง กลุ่มประชากรในการศึกษา คือนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในกองสงเคราะห์เด็กและบุคคล วยรุ่น สถานสงเคราะห์ในสังกัดกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น รวม 21 แห่ง ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็น บุตรบุญธรรมกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กจำนวน 9 แห่ง และสถานสงเคราะห์ในสังกัดกองคุ้มครองสวัสดิภาพ เด็ก จำนวน 4 แห่ง รวมทั้งสิ้น 90 ราย

ผลการวิจัย พบว่า นักสังคมสงเคราะห์เห็นว่านโยบายที่มีอยู่ในปัจจุบันทุกนโยบายเป็นประโยชน์ต่อ การจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ถูกทอดทิ้ง ส่วนในด้านการบริหารงานนั้น นักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าผู้บริหาร ในหน่วยงานของตนเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ แต่การบริหารงานยังมีปัญหาทั้งในเรื่องจำนวนบุคลากร ความรู้ความสามารถของบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารและสถานที่ รวมทั้งประสิทธิภาพในการ ประสานงานระหว่างหน่วยงานของตนกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ด้านการปฏิบัติงาน นักสังคม สงเคราะห์เห็นว่ายังมีปัญหาในเรื่องต่างๆ ในหลายขั้นตอน ได้แก่ การไม่มีมาตรการในการป้องกันการทอดทิ้ง เด็กที่ชัดเจน ข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่ประสบปัญหา การขาดข้อมูลในการส่งเด็กคืนให้ พ่อแม่หรือครอบครัว การขาดการประชาสัมพันธ์ เรื่องระบบครอบครัวอุปถัมภ์ให้ประชาชนทราบการเลือกเด็ก ที่จะอุปการะหรือขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมโดยคำนึงถึงแต่ความต้องการของผู้อุปการะหรือของผู้ขอรับเด็ก เป็นบุตรบุญธรรม การมีทัศนคติไม่ดีของผู้ขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ขั้นตอนและกฎระเบียบ ที่ยุ่งยากการ ไม่ได้รับความร่วมมือในการติดตามผลภายหลังการรับอุปการะหรือภายหลังการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม และ ข้อจำกัดในการเลี้ยงดูเด็กในสถานสงเคราะห์ด้านความอบอุ่นทางจิตใจ สุขภาพ อนามัยและการศึกษา

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ด้านนโยบายน่าจะกำหนดนโยบายเรื่องมาตรการลงโทษผู้ทอดทิ้ง เด็ก และนโยบายเกี่ยวกับเด็กถูกทอดทิ้ง ซึ่งเป็นคนต่างด้าวหรือชนกลุ่มน้อยเพิ่มขึ้นควรจะให้ผู้บริหารและ ผู้ปฏิบัติงานวางแผนการกำหนดนโยบายร่วมกัน ควรปรับปรุงกฎ ระเบียบและข้อบังคับเพิ่มอำนาจการตัดสินใจ

หรืออำนาจการให้ความช่วยเหลือของนักสังคมสงเคราะห์ ปรับปรุงขั้นตอนการดำเนินงานและโอกาสของเด็กที่จะเข้าสู่การรับในครอบครัวอุปการและครอบครัวบุญธรรมและนำไปปรับปรุงให้บริการแก่เด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ให้ดีขึ้น ทั้งในด้านสุขภาพการศึกษาและความอบอุ่นทางจิตใจ

เจษฎา บุญทา (2546) ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี ร้อยละ 79.49 เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในระดับดี ร้อยละ 69.95 ด้านจิตใจมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี 82.93 ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในระดับดี ร้อยละ 85.20 และ ด้านสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในระดับดี ร้อยละ 81.21

วิโรจน์ เรื่องสะอาด (2549) ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตามองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ 1) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม พบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการดูแลเอาใจใส่ของสมาชิกในครอบครัว มีความพอใจในการผูกมิตรกับเพื่อนบ้าน สามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ดี 2) ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ ศาสนา และการมีจิตใจที่เข้มแข็ง รู้สึกว่าตนเองมีความหมาย และมีคุณค่าในตนเอง มีความสุข ความสงบ ความหวัง และมีความภาคภูมิใจในตนเอง 3) ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุสามารถประกอบกิจกรรมประจำวัน ได้ตามปกติ พึงพอใจในความสามารถของตนเอง กระทำในสิ่งที่ตนเองชอบ เนื่องจากมีสุขภาพที่แข็งแรง 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุ ไม่มีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่าย มีความรู้สึกที่ตนเองมีความมั่นคงปลอดภัย พอใจในการได้รับบริการสาธารณสุข รวมทั้งมีสภาพแวดล้อมที่ดี ต่อสุขภาพ และมีความพึงพอใจในที่พักอาศัยของตนเองที่มีอยู่

จันทร์เพ็ญ ทะเรรัมย์ (2551) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลตางจ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาถึงรูปแบบการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของชุมชน และเทศบาล และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า โดยเฉลี่ยแล้วผู้สูงอายุมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันในระดับดี ด้านสุขภาพจิต อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสถานภาพทางสังคม อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับไม่ดี ด้านสภาพแวดล้อม ก็อยู่ในระดับที่ไม่ดี ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต นั้น แบ่งได้ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ควรส่งเสริมการออมตั้งแต่วัยเยาว์ จนถึงวันชรา และควรหาอาชีพที่เหมาะสมให้ผู้สูงอายุทำ ด้านสภาพแวดล้อม ควรสร้างนิสัยการทิ้งขยะให้ถูกต้อง มีระบบประปาที่สะอาดอย่างพอเพียง ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมี ด้านสุขภาพ การส่งเสริมให้มีความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย ส่งเสริมครอบครัวให้ช่วยกันดูแลผู้สูงอายุ และจัดให้มีอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพจิต ส่งเสริมให้ครอบครัวให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และจัดให้มีชมรมผู้สูงอายุ ประจำหมู่บ้าน ด้านสถานภาพทางสังคม ควรมีการจัดตั้งกองทุนออมวันละบาท สำหรับทุกเพศทุกวัย ด้านความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการดูแลสุขภาพ เช่น การเลือกรับประทานอาหาร การประกอบอาหาร และการเตรียมอาหาร

นารีรัตน์ จิตรมนตรี และสาวตรี ทยานศิลป์ (2551) “รายงานการวิจัย การทบทวนความรู้และแนวทางการจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย” กล่าวว่า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจ่ายเงินแบบให้เปล่าตามระเบียบของกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชน พ.ศ. 2536 สำหรับผู้สูงอายุที่ยากไร้ และประสงค์จะอยู่บ้านของตนเอง ปัจจุบันจ่ายให้รายละ 500 บาทต่อเดือนต่อคน และถ่ายโอนความรับผิดชอบให้องค์การบริหารส่วนตำบล ในปี พ.ศ. 2550 มีผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 1.76 ล้านคน เป็น

เงินรวม 10,579 ล้านบาท การพยากรณ์รายจ่ายด้านเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุพบว่า ในอีก 15 ปีข้างหน้า รายจ่ายส่วนนี้จะสูงขึ้นเป็นประมาณ 25,000 ล้านบาท (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงแรงงาน, 2551) แม้ว่าการสงเคราะห์ด้วยเบี้ยยังชีพจะไม่สอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมการพึ่งตนเอง อีกทั้งยังเป็นภาระหนักของรัฐบาลที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น แต่บุคคลหลายฝ่ายมีความเห็นว่าเป็นความช่วยเหลือที่ยังจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่เดือดร้อน แม้เงินจะไม่มากสำหรับแต่ละคน แต่ก็ช่วยลดการพึ่งพาลูกหลานลงได้บ้าง ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจึงรู้สึกว่ามีศักดิ์ศรีมากขึ้น

ชาวนิวทรี บ่วงราบ (2551) ศึกษาเรื่อง ความต้องการการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุในตำบลเสาชงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลเสาชงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีความต้องการการได้รับสวัสดิการ ในภาพรวม และรายด้านแต่ละด้านทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่ผู้สูงอายุมีความต้องการมากที่สุดคือ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข รองลงมา คือ ด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสาธารณสุขโรค และด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ และการจัดการศพตามประเพณี ผลการเปรียบเทียบความต้องการพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลเสาชงหิน มีความต้องการการได้รับสวัสดิการแตกต่างกัน เมื่อจำแนกกลุ่มตามปริมาณเงินที่เหลือเก็บออม โดยผู้สูงอายุที่ไม่มีเงินเหลือเก็บ มีความต้องการการได้รับสวัสดิการมากกว่าผู้สูงอายุที่มีเงินเหลือเก็บ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งในด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร และด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพและการจัดการศพตามประเพณี

พรหมณี ภิญโญ (2551) ศึกษานโยบายการจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งศึกษาถึงการดำเนินการด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง ของการดำเนินการตามนโยบาย หลังจากได้รับการถ่ายโอนภารกิจมาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า 1) นายกเทศมนตรีเมืองฉะเชิงเทรา ได้ให้ความสำคัญกับนโยบายการจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในระดับสูง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) แม้ว่านโยบายดังกล่าว จะไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์เดิม ของการจ่ายเบี้ยยังชีพ ที่เป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย มีฐานะยากจน แต่ทั้งนี้ เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรายังได้ออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราเอง เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความเดือดร้อนมากที่สุด ให้ได้รับการสงเคราะห์ก่อน 3) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ใช้วิธีการโอนเงินผ่านบัญชีเงินฝากธนาคารของผู้สูงอายุเป็นหลัก ยกเว้น ผู้สูงอายุบางรายที่มีปัญหาด้านสุขภาพ อ่านหนังสือไม่ออก จึงจะจ่ายเป็นเงินสด 4) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการจ่ายสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มาจากระเบียบและแนวทางการจ่ายเงินสงเคราะห์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ที่มีช่องว่างหลายด้าน และขาดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณา เช่น คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ หรือวิธีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ เป็นต้น

ทองปาน โตอ่อน (2552) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการ ของผู้สูงอายุ เกี่ยวกับการดำเนินงานจัดเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางมัญ เมือง จังหวัดสิงห์บุรี ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีการรับรู้ว่ามีฐานะยากจน ถูกทอดทิ้ง ไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดู ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะเป็นผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพ แต่ผู้สูงอายุยังไม่เข้าใจในวิธีการพิจารณาคัดเลือกผู้มีสิทธิสมควรได้รับเบี้ยยังชีพ และมีความต้องการให้มีการจัดเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ รวมทั้งข้อมูลข่าวสาร การจ่ายเบี้ยยังชีพ และสุดท้ายมีความต้องการให้ผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพทุกคน โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีฐานะร่ำรวย หรือยากจน

.....

สุวรรณณี ประมาณ (2552) ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางบ่อ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบลบางบ่อ ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านบริบท หรือสภาวะแวดล้อมของโครงการ ข้อที่มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ อบต.บางบ่อให้ความสำคัญกับโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.33 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ ข้อที่มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ มีสถานที่ให้ติดต่อราชการ ตามโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 3) ด้านการดำเนินงานโครงการ ข้อที่มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ มีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3 เดือน/ครั้ง ตามเกณฑ์ที่ อบต.บางบ่อกำหนด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.08 4) ด้านผลผลิตของโครงการ ข้อที่มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุอยู่ดีกินดี มากขึ้น และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ส่วนปัญหาในการ ดำเนินงานโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดังนี้ 1) จำนวนเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เดือนละ 500 บาท น้อยเกินไป 2) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 3 เดือน/ครั้ง ช้าเกินไป 3) การรับข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึง ขาดความ ต่อเนื่อง สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย คือ 1) ควรมีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทุกเดือน 2) ควรเพิ่มจำนวนเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็น 1,000 บาท/เดือน 3) ควรมีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นเงินสด ตามลำดับ

ปุ่นยง สุขผา (2553) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลสามขา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานผลการศึกษาพบว่า ระดับการดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลสามขา โดยรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับมากไปหาน้อย คือ ด้านการจ่ายเงินในส่วนที่เป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการเก็บรักษาหรือด้านการโอนจ่ายเงิน ด้านการตั้งงบประมาณ ด้านการคัดเลือกผู้มีสิทธิได้รับการสงเคราะห์เป็นผู้ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการรายงานผลการดำเนินการ

เนณัฐชา จีรพัฒน์พงศ์ (2553) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลยางตลาด ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ โดยรวมและจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ เห็นว่ามีการดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลยางตลาด รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับคือ ด้านการสำรวจผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ด้านการคัดเลือกและขออนุมัติผู้สูงอายุรับเบี้ยยังชีพ และด้านการจัดทำทะเบียนรายชื่อผู้สูงอายุ ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการติดตามผลการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ส่วนปัจจัย เรื่องเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพแตกต่างกัน มีความเห็นว่าการดำเนินงานสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลยางตลาด และโดยรวมและรายด้านทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

อภิชัย บวรโมทย์ (2553) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการจัดการสวัสดิการสังคมเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาการจัดการสวัสดิการสังคมเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุรับรู้รับทราบโครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจำนวนเบี้ยยังชีพที่ได้รับ คือ เดือนละ 500 บาท ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มารับเบี้ยยังชีพด้วยตนเอง และผู้สูงอายุมีส่วนในการคัดเลือกผู้ได้รับสวัสดิการ และเห็นด้วยเป็นอย่างมากที่จะพิจารณาให้ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวควรได้รับการพิจารณาเป็นลำดับ

และครูที่เลี้ยงต้องมีการพัฒนาไฝหาวิชาความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน วิธีการ เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

ครูที่เลี้ยง เมื่อเข้ามาทำหน้าที่เกี่ยวกับเด็กปฐมวัยแล้วควรที่จะต้องตั้งใจและเต็มใจ เพราะประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้รับในวัยนี้นั้นจะมีผลไปถึงวัยผู้ใหญ่

กรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลศูนย์ฯ โดยการกระตุ้นให้มีกฎระเบียบเกี่ยวกับการประกันชีวิตเด็ก เพื่อคุ้มครองอุบัติเหตุ ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นในชุมชน จัดศูนย์เคลื่อนที่เข้าไปในชุมชนเพื่อเป็นการบริการเด็กในชุมชน มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ฯ และมีการชักชวนให้หน่วยงานเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กก่อนเกณฑ์เข้ามาร่วมในการจัดสวัสดิการเด็ก เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาทัศนคติของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมด้านสวัสดิการ พร้อมทั้งการศึกษาถึงผลกระทบต่อการบริหารงานศูนย์หรือสวัสดิการในศูนย์ฯ ในสถานการณ์วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อหน่วยงานการของผู้บริหารและครูที่เลี้ยง พร้อมทั้งการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในระดับก่อนวัยเรียน

2.9 สรุปแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป จากผลการศึกษาจากงานวิจัยต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นั้น เป็นการดำเนินการตามสิทธิของผู้สูงอายุ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุ ในหมวดของสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย และหน้าที่ของชนชาวไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลืออย่างมีคุณภาพที่ดี และพึ่งตนเองได้ โดยในรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

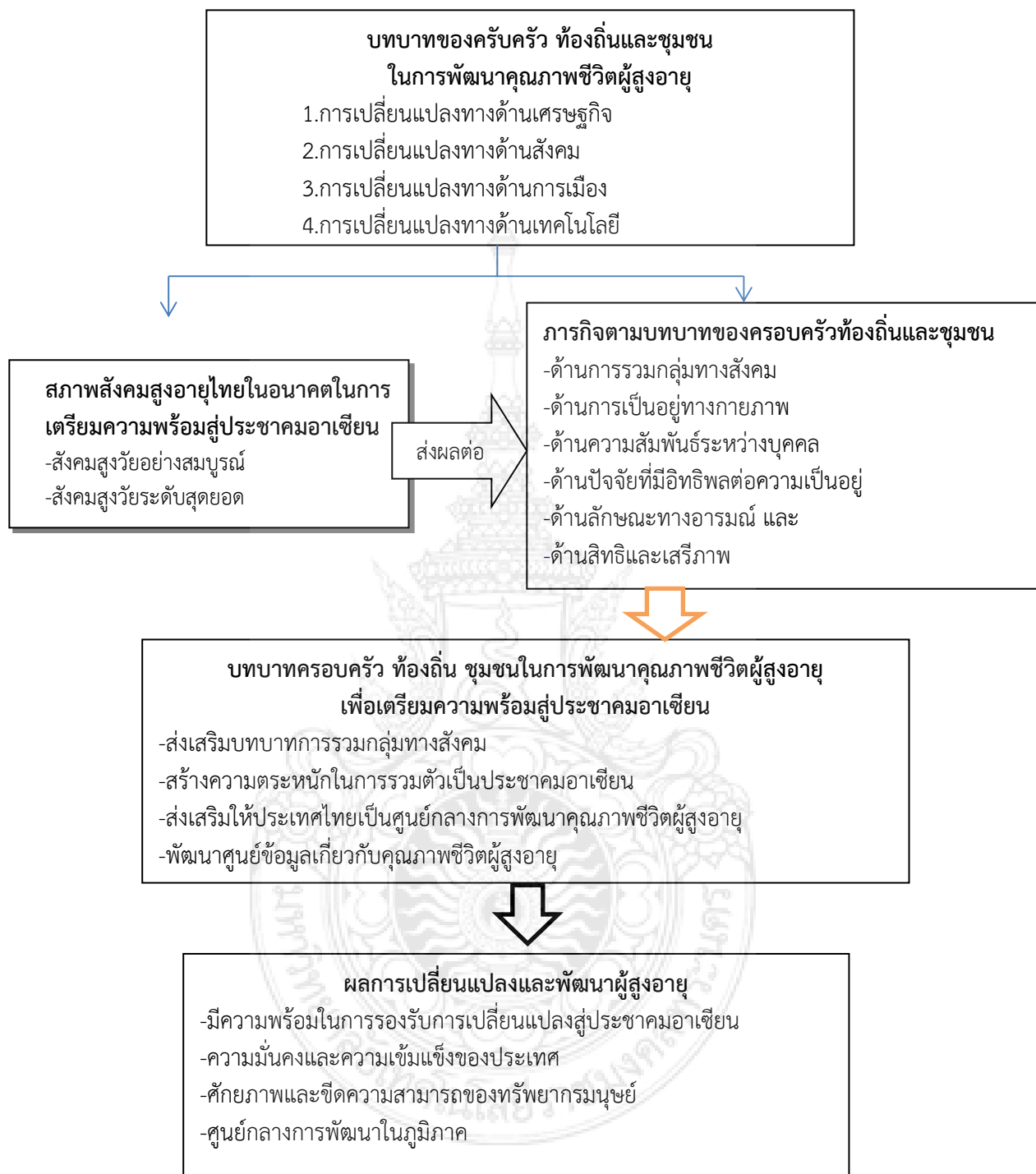
1. การประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ต่อการพัฒนาประชากรของประเทศ ทำให้เกิดแนวคิดการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้บริบทของการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งมุ่งสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพ

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งที่ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยชุมชนเป็นฐาน และท้องถิ่นวางรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีระบบ ท้องถิ่นต้องวางแผนรองรับสังคมผู้สูงอายุ

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ควรให้ความสำคัญกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง บริบทของสังคมไทย ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ให้ความสำคัญเรื่องวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มาและบริบทชุมชน ภาวะผู้นำ แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน และปัจจุบันเน้นเรื่อง “จิตอาสา” ตลอดจนความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาด้วย

4. ความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นอกจากการมีปัจจัยความสำเร็จร่วมกันแล้ว ในแต่ละตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกมากอาทิ ปัจจัยด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านอาชีพอะนามัย และปัจจัยด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลาง โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) และการวิเคราะห์ผลเชิงเนื้อหา โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) มีกรอบแนวคิดและวิธีการวิจัยที่จะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุในเขตภาคกลางในปี พ.ศ. 2561 ท้องถิ่นละ 50 คน รวม 300 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือผู้สูงอายุจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความหลากหลายและประสบความสำเร็จในการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยเน้นองค์กรกลุ่มเป้าหมายหลักภาคกลางตอนล่าง 8 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูลเป็นเจ้าของที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว และสมาชิกในชุมชน ของผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดอ่างทอง ทั้งนี้ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยในงานวิจัยนี้เลือกผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนรอบองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดละ 1 องค์การบริหารส่วนตำบล 50 คน รวม 300 คน ทั้งนี้เพราะจะได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์และนำมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การคัดเลือกองค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการในชุมชนประสบความสำเร็จมาเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ถอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ฐานความคิด

1. คัดเลือกจากองค์กรชุมชนที่ริเริ่มการจัดสวัสดิการสังคมจากปัญหาของประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคม
2. ฐานชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ ฐานคิดด้านทรัพยากร วัฒนธรรม งานพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์ ธุรกิจชุมชน ความเชื่อ ศรัทธาในตน ความมีศักดิ์ศรี ฯลฯ โดยแต่ละฐานเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมุ่งเน้นให้เกิดสวัสดิการสังคมในองค์กรชุมชน

3. เป็นองค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการในการส่งเสริม พัฒนา ปกป้อง คุ้มครองและพิทักษ์คนในชุมชน 5 กลุ่มเป้าหมายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ เด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ

ขั้นที่ 2 กระบวนการ

1. จัดเวทีระดมความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยจัดเวทีระดมความคิดเพื่อวิพากษ์วิจารณ์แนวคิด กรอบทิศทาง กระบวนการ โครงการวิจัยฯ 1 ครั้ง โดยจัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

2. จัดเวที Focus Group จำนวน 2 ครั้ง โดยเชิญผู้แทนองค์กรหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์กร ตัวแทนผู้ได้รับผลจากการพัฒนาจากองค์กร สื่อมวลชน มาถ่ายทอดประสบการณ์ให้ข้อมูลบทเรียนและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งองค์กรชุมชนในเมืองและชนบทเพื่อตอบโจทย์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ครั้งที่ 1 จัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ครั้งที่ 2 จัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งที่ 3 จัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านใหม่ อำเภอวิเศษไชยา จังหวัดอ่างทอง ครั้งที่ 2

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยให้ใช้กรอบของการวิจัยและโจทย์ของการวิจัย

4. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก (In depth Interview) และข้อมูลเพิ่มเติมจากเวทีระดมความคิดในองค์กรชุมชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตรวัดประเมินค่า 5 ระดับ จำแนกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมท้องถิ่น ด้านครอบครัว

ส่วนที่ศึกษาแบบเชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรชุมชน เพื่อศึกษาถึงบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ รูปแบบและตัวอย่างของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จของท้องถิ่นในด้านลึก การกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน กรณีประเทศไทยต่อไป

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสอบถามคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้วิจัยดำเนินการสร้าง ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้ทราบถึง หลักการ แนวทาง ความสำคัญ และการนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ โดยการทบทวนเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ

1.2 ศึกษาตัวอย่างแบบสอบถามคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของนักการศึกษาที่ได้ทำวิจัยในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

1.3 สร้างข้อคำถามตามนิยามศัพท์คุณภาพชีวิตจำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกายที่ดีจำนวน 4 ข้อ ด้านจิตใจ 6 ข้อ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมท้องถิ่นจำนวน 5 ข้อ ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวจำนวน 8 ข้อ และข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำนวน 3 ข้อ รวมทั้งสิ้น 33 ข้อ ซึ่ง

ข้อคำถามที่ดำเนินการแล้วเสร็จ จะมี ลักษณะเป็นข้อคำถามเชิงนิมาน และข้อคำถามเชิงนิเสธ โดยมีลักษณะการตอบเป็นแบบมาตรวัด ประเมินค่า 5 ระดับ

1.4 นำแบบสอบถามคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 83 ข้อ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยกำหนดเกณฑ์ในการ ประเมินดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่มีความสอดคล้องเหมาะสม

นำผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณแต่ละข้อเพื่อหาหาค่าดัชนี ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (IOC : Index of Item Objective Congruence) ถ้าดัชนีความสอดคล้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 - 1.00 ถือว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ แต่ถ้าดัชนีของข้อคำถามน้อยกว่า 0.50 ต้องนำมาปรับปรุง เพื่อให้ได้ครบตามจำนวนที่ต้องการ สำหรับค่า IOC ของข้อ คำถามที่ไว้วัด คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้มีค่าตั้งแต่ 0.8 - 1.00 ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการศึกษาบทบาทท้องถิ่นชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีต่างๆ แล้วจะทำการประมวลผลและวิเคราะห์ซึ่งมีแนวทางคือ วิเคราะห์ผลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) การวิเคราะห์ผลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ได้แก่ บทบาทของท้องถิ่น ชุมชน และครอบครัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากแบบสอบถาม

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุโดยใช้ความถี่

เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาให้คะแนนตามเกณฑ์ต่อไปนี้

คำตอบ มากที่สุด ให้คะแนนเท่ากับ 5

คำตอบ มาก ให้คะแนนเท่ากับ 4

คำตอบ ปานกลาง ให้คะแนนเท่ากับ 3

คำตอบ น้อย ให้คะแนนเท่ากับ 2

คำตอบ น้อยที่สุด ให้คะแนนเท่ากับ 1

ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมและเป็นรายด้านโดยใช้ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งหาสัมประสิทธิ์การแปรผัน (Coefficient of variance: C.V.) สำหรับการเปรียบเทียบอันดับของคุณภาพชีวิตระหว่างรายด้านของผู้สูงอายุ ในการศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมได้มีการกลับคะแนน (Rescore) ข้อคำถามเชิงนิเสธก่อนที่จะหาค่าเฉลี่ยภาพรวมรายด้าน และภาพรวมของทุกด้าน

สำหรับเกณฑ์แปลความหมายของค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยได้เลือกใช้เกณฑ์ตามแนวคิด ของบุญชุม ศรีสะอาด (บุญชุม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว, 2535) พร้อมปรับให้สอดคล้องกับ มาตรวัดของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งกำหนดช่วงของค่าเฉลี่ยและการแปลผลระดับ คุณภาพชีวิตดังต่อไปนี้ ในกรณีที่ข้อคำถามเชิงนิมาน จะใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ในการแปลผลระดับคุณภาพชีวิต

นำคะแนนแต่ละข้อมาหาค่าเฉลี่ย แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประมาณค่าของเบสท์ (Best 1978, 169-175) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย (Mean)	การแปลผลระดับคุณภาพชีวิต
2.76 - 3.00	หมายถึง มาก
2.26 - 2.75	หมายถึง ค่อนข้างมาก
1.76 - 2.25	หมายถึง ปานกลาง
1.26 - 1.75	หมายถึง ค่อนข้างน้อย
1.00 - 1.25	หมายถึง น้อย

ในกรณีที่เป็นข้อคำถามเชิงนิเสธ จะใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ในการแปลผลระดับ คุณภาพชีวิต

ค่าเฉลี่ย (Mean)	การแปลผลระดับคุณภาพชีวิต
1.00 - 1.25	หมายถึง มาก
1.26 - 1.75	หมายถึง ค่อนข้างมาก
1.76 - 2.25	หมายถึง ปานกลาง
2.26 - 2.75	หมายถึง ค่อนข้างน้อย
2.76 - 3.00	หมายถึง น้อย

เมื่อสร้างแบบสอบถามได้นำแบบสอบถามไปทดสอบดังนี้

2. ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับ องค์กรชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ อบต.บ้านใหม่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอ่างทอง ที่ไม่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นดังนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านร่างกาย ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .78

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านจิตใจ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .81

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านครอบครัว ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .75

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแนวคิดด้านครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .85

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเรื่องบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาข้อมูลภาคสนามในลักษณะจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) ในภาคกลางตอนล่าง โดยคัดเลือกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน 5 จังหวัดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดปทุมธานี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดราชบุรี โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและรูปแบบกลุ่มเป้าหมายได้แก่ครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามเกณฑ์ มีความหลากหลายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวทางในการดำเนินกิจกรรมและรูปแบบผสมผสาน รูปแบบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 300 คน คัดเลือกจากผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลขององค์กรละ 100 สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ 6 ชุมชน จำนวน 283 คน คิดเป็นร้อยละ 94.33 ใช้แบบสอบถามเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น ชุมชนและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. จุดเริ่มต้นในการจัดตั้งองค์กรและความเป็นมาขององค์กร
2. บทบาทและความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
 - 2.1. เป้าหมายการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
 - 2.2. ฐานคิดการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
 - 2.3. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
 - 2.4. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
 - 2.5. ระดับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ
3. รูปแบบกลุ่มการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งผลการวิจัย ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1: ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการสะดวกในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และเพื่อให้สื่อความหมายได้เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยขอเสนอสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

N	แทน	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มตัวอย่าง
n	แทน	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม
mean	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

เพศ จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับเพศของผู้ตอบทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีผู้ตอบแบบเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง มีจำนวน 190 คน คิดเป็น ร้อยละ 67.1 รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 (ดังแสดงในตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	93	32.9
หญิง	190	67.1
รวม	283	100.0

อายุ จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับอายุของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมส่วนมากมีผู้ตอบอายุระหว่าง 60-69 ปี มีจำนวน 165 คน คิดเป็น ร้อยละ 58.3 รองลงมาเป็นกลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 70-79 มีจำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 33.6 และกลุ่มผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปมีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุระหว่าง 60-69 ปี	165	58.3
อายุระหว่าง 70-79 ปี	95	33.6
อายุ 80 ปีขึ้นไป	23	8.1
รวม	283	100.0

ระดับการศึกษา จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ตอบทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีผู้ตอบไม่ได้เรียนมากที่สุดจำนวน 82 คนคิดเป็นร้อยละ 29.0 รองลงมาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3 และการศึกษาระดับ ปวช./ปวส.และอนุปริญญาตรี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 20.1 การศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 31 คนคิดเป็น ร้อยละ 11.0 การศึกษาระดับปริญญาตรีมีจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 ส่วนผู้ที่สูงกว่าปริญญาตรีมีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	82	29.0
ประถมศึกษา	31	11.0
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	63	22.3
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	57	20.1
ปริญญาตรี	29	10.2
สูงกว่าปริญญาตรี	21	7.4
รวม	283	100.0

ศาสนา จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับศาสนาของผู้ตอบทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีผู้ตอบมากที่สุดคือผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 84.8 รองลงมาคือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 และศาสนาคริสต์มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 (ดังแสดงในตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกตามศาสนา

ศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
พุทธ	240	84.8
คริสต์	15	5.3
อิสลาม	28	9.9
รวม	283	100.0

อาชีพ จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับอาชีพของผู้ตอบทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีผู้ตอบอาชีพเกษตรกรมากที่สุด จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 รองลงมาอาชีพรับจ้างมีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 19.7 อาชีพค้าขายมีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 19.1 และข้าราชการบำนาญมีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ส่วนผู้ตอบที่ไม่ได้ทำงานหรืออยู่บ้านเฉยๆ มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการบำนาญ	52	18.3
เกษตรกร	93	32.8
รับจ้าง	56	19.7
ค้าขาย	54	19.1
ธุรกิจส่วนตัว	13	4.6
ไม่ได้ทำงาน/อยู่บ้านเฉยๆ	15	5.3
รวม	283	100.0

สถานภาพ จากข้อมูลที่สอบถามเกี่ยวกับอาชีพของผู้ตอบทั้งหมด พบว่ากลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีผู้ตอบสถานภาพหม้ายมากที่สุดจำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 รองลงมาสถานภาพสมรสแยกกันอยู่มีจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกันมีจำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพโสดมีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงร้อยละและจำนวนผู้ตอบจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	32	11.3
สมรสอยู่ด้วยกัน	58	20.5
สมรสแยกกันอยู่	69	24.4
หม้าย	124	43.8
รวม	283	100.0

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำนวน 283 คน ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา ในภาพรวมและในลักษณะรายด้าน ดังต่อไปนี้

ตาราง 10 ระดับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมของผู้สูงอายุ จำแนก เป็นรายด้าน

บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง	mean	S.D.	C.V.	อันดับ	แปลผลคุณภาพชีวิต
ด้านร่างกาย(สภาพอารมณ์ที่ดี)	2.33	.68	.29	4	ค่อนข้างมาก
ด้านด้านจิตใจ(ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล)	2.44	.68	.23	3	ค่อนข้างมาก
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น(การรวมกลุ่มทางสังคม)	2.59	.59	.28	2	ค่อนข้างมาก
ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว	3.11	.70	.33	1	มากที่สุด
ภาพรวม	2.61	.66	.28	-	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ 10 พบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากส่วนบทบาทรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวสูงสุด รองลงมาได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและท้องถิ่น สำหรับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุค่อนข้างมากรายด้านได้แก่ด้านร่างกายและด้านจิตใจ แต่ถ้าพิจารณาตามระดับค่าเฉลี่ยพบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายจะมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านอื่นๆ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

1.1. จุดเริ่มต้นและความเป็นมาในการจัดตั้งองค์กร

องค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ เริ่มจากการจัดตั้งโดยคนในชุมชน ด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ความเสียสละ จิตวิญญาณสาธารณะมุ่งมั่นเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยาก ความขัดแย้งและปัญหาภายนอกชุมชน สู่การระดมความคิด การมองปัญหาในทิศทางเดียวกัน แล้วศึกษา แลกเปลี่ยนกับองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อแสวงหาภาคีร่วมพัฒนา ปรับวิธีการกระบวนการทำงาน กล้าที่จะทดลองเมื่อไม่สำเร็จ เริ่มใหม่ด้วยความหวัง ความตั้งใจ ความไว้วางใจ เอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้การมีส่วนร่วมทุกระดับของคนในชุมชน จากจุดเริ่มต้นทั้งหลาย อาจประมวลปัจจัยความสำเร็จได้ดังนี้

1.2. เป้าหมายการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

1. การดับทุกข์
2. การสร้างสังคมให้เกิดความสันติสุขและความมั่นคงทางจิตใจ
3. การสร้างสุขภาวะ ความเอื้ออาทร เศรษฐกิจแบบพอเพียง ลดการบริโภคแบบวัตถุนิยม
4. การพัฒนาแบบยั่งยืนและการพึ่งตนเองของคนในชุมชน ภายใต้การเรียนรู้ การเอื้ออาทรและการเผยแพร่ความรู้ร่วมกัน
5. การปลดหนี้สินของคนในชุมชน (ปลดทาสให้เป็นไท ปลดใจจากวัตถุ)
6. เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ยั่งยืน และมีความสุข โดยทุกคนมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

1.3. ฐานคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

1. การสร้างจิตสำนึกการเป็นองค์กรชุมชน ภายใต้แนวคิด "จะให้อะไรกับผู้สูงอายุในชุมชน" ไม่ใช่ "จะได้อะไรจากผู้สูงอายุในชุมชน" และ "การให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี"
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเองและอยู่ได้ด้วยตนเองด้วยแนวคิด ชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาอย่างยั่งยืนและเศรษฐกิจแบบพอเพียง
3. ความศรัทธา ความเชื่อ ต่อผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน
4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มุ่งสอนให้เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนดีของชุมชน
5. ปัญหาความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้เกิดปัจจัยกระตุ้นการรวมตัวของคนในชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

6. ภาวะวิกฤติของชุมชนทำให้เกิดปัญหาพร้อม การแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน

7. การใช้คุณธรรมนำกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเอื้ออาทรในการแก้ไขปัญหของชุมชนร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน

8. คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนตั้งอยู่บนฐานของการเคารพซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกัน กับธรรมชาติ

1.4. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

1. ปัจจัยองค์กรและการบริหารจัดการ

1. การมีวิสัยทัศน์เชิงบวกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
2. การวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การบริหารและการจัดการองค์กรโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนในองค์กรอย่างชัดเจน
4. การบริหารและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนทุกรูปแบบ เพื่อนำไปสู่ วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน
5. การบริหารงานในลักษณะเครือข่ายแบบคู่ขนานเพื่อให้เกิดผลงานทวีคูณ
6. ทรัพยากรและทุนในชุมชนที่มีความหลากหลายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน ที่หลากหลายรูปแบบแต่นำไปสู่ความสามารถพึ่งตัวเอง
7. การมีความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกองค์กรและสมาชิกของชุมชน

2. ภาวะการนำ

1. การสร้างจิตสำนึกของสมาชิกองค์กรและคนในชุมชนในลักษณะการประสานงาน ประสานใจ ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมสร้าง และร่วมรับผลประโยชน์
2. การสร้างศรัทธาในตัวผู้นำด้วยความไว้วางใจ เชื่อใจ ยอมรับ ศรัทธา จริงใจ เสียสละและทำตัว เป็นแบบอย่าง
3. การสร้างผู้นำใหม่ๆ ในกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายและเมล็ดพันธุ์ของการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน
4. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม กระจายอำนาจการตัดสินใจและการรับรู้ร่วมกัน
5. การสร้างกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การรับรู้ข่าวสารอย่างเท่าเทียมและเนื้อหา เดียวกัน
6. ผู้นำในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติ รู้จักวิเคราะห์ตนเอง ปรับปรุงตนเอง มีสัจจะ มี วุฒิภาวะทางการนำ ทำตนเป็นแบบอย่าง สามารถทำงานเป็นทีมและเป็นผู้ประสานเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน
7. การรวมพลังของชุมชนเกิดจากการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นจริงหรือภาวะเสมือนว่าเกิดปัญหา ในชุมชน โดยการรวมกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ประสบปัญหา นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางแก้ไขและการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้เวทีประชาสังคม

3. ปัจจัยการรวมกลุ่มของสมาชิก

1. การรวมกลุ่มด้วยผลประโยชน์ตอบแทนของผู้สูงอายุในชุมชน
2. การรวมกลุ่มด้วยศักยภาพความพร้อมของผู้สูงอายุในชุมชน
3. การรวมกลุ่มด้วยความรู้สึกความเป็นเจ้าขององค์กร

4. การรวมกลุ่มด้วยจิตสำนึกร่วมกัน ความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร ด้วยจิตสาธารณะ เพื่อชุมชนและ สังคม

5. การใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสวัสดิการ เพื่อให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่โดยปกติแล้วไม่สามารถเข้าถึงได้สามารถเข้าถึงได้ผ่านกลุ่ม เป็นการเชื่อมต่อระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

6. ความเข้มข้นทางวัฒนธรรมศาสนาทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ระบบเครือข่าย

4. ปัจจัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับตัว

1. การเรียนรู้ร่วมกันและการสรุปทเรียนเป็นประจำของสมาชิกในองค์กร
2. การนำประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน มาเป็นบทเรียนในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของสมาชิกองค์กร
3. การปรับตัวของคณะกรรมการและสมาชิกเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอื่นๆ
4. การควบคุม ตรวจสอบดูแล การบริหารจัดการโดยชุมชนเอง
5. การเรียนรู้จากประสบการณ์ เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้กลุ่ม เรียนรู้อดีต สาเหตุแห่งความสำเร็จ/ล้มเหลว เรียนรู้จากการศึกษาดูงานองค์กรชุมชนอื่น และการจัดเวทีชาวบ้าน เวทีประชาสังคม เวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

5. ระดับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

1. ระดับความคิดเห็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้านแนวคิดพื้นฐาน

สำหรับความคิดเห็นขององค์กรชุมชน ในด้านแนวคิดพื้นฐาน มีความคิดเห็นระดับสูง (Mean= 4.52) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดพื้นฐานของปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีความคิดเห็นมากที่สุด (Mean = 4.59) รองลงมา คือการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดพื้นฐานของปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Mean = 4.56) และเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดพื้นฐานของปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มีความคิดเห็นน้อยที่สุด (Mean = 4.40) ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 แสดงระดับความคิดเห็นปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านแนวคิดพื้นฐาน

ข้อ	ปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านแนวคิดพื้นฐาน	Mean	SD	ระดับความคิดเห็น
1	ชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดพื้นฐานของปัจจัย ความสำเร็จ	4.59	0.67	สูง
2	การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดพื้นฐานของ ปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุ	4.56	0.59	สูง
3	เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดพื้นฐานของ ปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุ	4.40	0.72	สูง
	รวม	4.52	0.49	สูง

4.3. วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมีความเป็นมาแตกต่างกัน เช่น เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทั้งภายในและภายนอกของชุมชน เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อหรืออุดมการณ์ คติพื้นบ้าน เพื่อดำรงฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอันเป็นรากฐานของชีวิต หรือเพื่อความยั่งยืนก้าวหน้าในอาชีพ หรือเพื่อเอื้ออาทรต่อผู้รับโอกาสอื่นๆ แต่ละองค์กรจึงได้จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางสู่การบรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ (Means to ends) แตกต่างกันไป บางแห่งอาจเริ่มจากกิจกรรมเพียงบางอย่าง แต่บางแห่งเริ่มจากกิจกรรมหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและศักยภาพที่แตกต่างกันไป แต่เมื่อเวลาผ่านไป มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดมากขึ้น การขยายตัวของสมาชิกก็เพิ่มขึ้น มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการกิจกรรมมากขึ้น มีกองทุนมากขึ้น ก็มีการขยายกิจกรรมเพิ่มขึ้นในรูปแบบหลากหลายจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและจากโลกภายนอก ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ การต่อยอดและการบูรณาการ วิวัฒนาการจากก้าวแรกสู่ปัจจุบัน ทำให้ชุมชนเคลื่อนไหว ขยายขอบเขตแนวคิด กิจกรรมหลากหลายมากขึ้น ทำให้เกิดความสับสนในการจัดกลุ่มรูปแบบ

ดังนั้นในการศึกษานี้จึงใคร่ขอจัดรูปแบบโดยยึดวัตถุประสงค์เริ่มแรกเป็นเกณฑ์ จากนั้นจะเป็นการเปรียบเทียบรูปแบบปัจจุบันที่มีการเคลื่อนไหวสู่กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนที่แตกต่างกันออกไปสู่การบูรณาการแบบเป็นองค์รวม

การจัดกลุ่มรูปแบบองค์กรชุมชนตามวัตถุประสงค์เริ่มแรก สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ดังนี้

บันไดแห่งความสำเร็จ

ขั้นที่ 1 ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงของสมาชิกและคณะกรรมการชุมชน

ขั้นที่ 2 เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดให้สังคมดี ผู้สูงอายุมีความสุข

ขั้นที่ 3 การสร้างความเชื่อและความศรัทธา ภายใต้ฐานคิดศาสนา วัฒนธรรม ประสบการณ์ ความศรัทธาต่อผู้นำองค์กรชุมชน

ขั้นที่ 4 การสร้างความเข้าใจ แนวคิด แนวทาง ของการออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท ในระดับสมาชิก ขององค์กรชุมชน

ขั้นที่ 5 ใช้หลักศาสนาในการพัฒนาคน ให้คนมีคุณธรรม

ขั้นที่ 6 กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุในชุมชนแต่ละเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย

ขั้นที่ 7 ประเมินผลกิจกรรม ด้วยพฤติกรรมและการแสดงออกของสมาชิกชุมชนอื่นๆ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

1. ฐานคิดในการจัดสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ สัจจะวันละ 1 บาท ขององค์กรชุมชนมาจาก ความเชื่อ ความศรัทธาและการมีเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน

2. ปัจจัยภายในองค์กรที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา การพัฒนา การจัดการ ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในองค์กรชุมชนและการใช้ทรัพยากรและทุนในองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ภาวะการณำ การสร้างความศรัทธาในผู้นำขององค์กร ความมีจิตสำนึก ด้วยความไว้นือเชื่อใจ ยอมรับ ศรัทธา จริงใจ เสียสละ ทำตัวเป็นแบบอย่างและมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

4.4 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขต ภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 300 ราย มีวัตถุประสงค์ กล่าวคือ 1. เพื่อศึกษา บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลาง 2. เพื่อวิเคราะห์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เขตภาคกลาง 3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน เหมาะสมสำหรับที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ

การศึกษานี้ โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) และ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviewing) โดย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อยของผู้สูงอายุดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ ได้ดังนี้คือ

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเองและอยู่ได้ด้วยตนเองด้วยแนวคิด “ชุมชนและท้องถิ่นเข้มแข็ง การพัฒนาอย่างยั่งยืนและครอบครัวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาใช้”

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มุ่งสอนให้ สมาชิกในครอบครัวเป็นคนมีกตัญญูกตเวทียุติธรรม มีความซื่อสัตย์ เป็นคนดีของครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น

3. การใช้คุณธรรมนำกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเอื้ออาทรระหว่างครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นในการ แก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุก่อนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

4. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ตั้งอยู่บนฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นต่อไป

4.5 สรุปผลข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่นๆ เพิ่มเติม

ในส่วนของข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม ร้อยละ 25.3 ต้องการให้รัฐบาลเพิ่มเงินเดือนให้แก่ผู้สูงอายุมากกว่านี้ รองลงมาร้อยละ 18.7 ต้องการให้ท้องถิ่นสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ร้อยละ 16.3 ต้องการให้ผู้สูงอายุได้เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุของท้องถิ่นโดยไม่จำกัดรุ่น สามารถเข้าเรียนได้ตลอดชีวิต การวัดผลการเรียนด้วยวิธี “รอยยิ้มและความสุข” ของผู้เรียนดีกว่าการจัดผลด้วยวิธีอื่น ร้อยละ 12.6 ควรจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในเขตภาคกลางเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ร้อยละ 10.8 ให้ท้องถิ่นส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุมีงานทำ ร้อยละ 5.4 ผู้สูงอายุไม่ค่อยได้รับข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์จากชุมชนและท้องถิ่น และร้อยละ 4.2 ครอบครัวยังมีความสำคัญมากต้องเอาใจใส่ ดูแลผู้สูงอายุ ร้อยละ 3.6 ให้กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น โดยการเป็นกรรมการชุมชน ที่ปรึกษาชุมชน เป็นต้น และร้อยละ 3.1 ต้องการให้ท้องถิ่นจัดกิจกรรมผู้สูงอายุทุกเทศกาล มีโดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น ดังข้อมูลแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงจำนวน และร้อยละผู้ตอบ จำแนกตามข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นอื่นๆเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ/ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. ต้องการให้รัฐบาลเพิ่มเงินเดือนให้แก่ผู้สูงอายุมากกว่านี้	42	25.3
2. ให้กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น โดยการเป็นกรรมการชุมชน ที่ปรึกษาชุมชน เป็นต้น	6	3.6
3. ต้องการให้ท้องถิ่นสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุและให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น	31	18.7
4. ให้ท้องถิ่นส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุมีงานทำ	18	10.8
5. ผู้สูงอายุไม่ค่อยได้รับข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์จากชุมชนและท้องถิ่น	9	5.4
6. ต้องการให้ผู้สูงอายุได้เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุของท้องถิ่นโดยไม่จำกัดรุ่น สามารถเข้าเรียนได้ตลอดชีวิต การวัดผลการเรียนด้วยวิธี “รอยยิ้มและความสุข” ของผู้เรียนดีกว่าการจัดผลด้วยวิธีอื่น	27	16.3
7. ควรจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในเขตภาคกลางเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน	21	12.6
8. ครอบครัวยังมีความสำคัญมากต้องเอาใจใส่ ดูแลผู้สูงอายุ	7	4.2
9. ต้องการให้ท้องถิ่นจัดกิจกรรมผู้สูงอายุทุกเทศกาล มีโดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น	5	3.1
รวม	166	100.0

หมายเหตุ มีผู้ไม่ตอบ 117 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.3

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้สรุปตามหัวข้อต่อไปนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลาง
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตภาคกลาง
3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุในอาเซียน

5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุในเขตภาคกลางในปี พ.ศ. 2561 ท้องถิ่นละ 100 คน รวม 300 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือผู้สูงอายุจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความหลากหลายและประสบความสำเร็จในการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยเน้นองค์กรกลุ่มเป้าหมายหลักภาคกลางตอนล่าง 8 จังหวัด ผู้ให้ข้อมูลเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว และสมาชิกในชุมชน ของผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดอ่างทอง ทั้งนี้ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยในงานวิจัยนี้เลือกผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนรอบองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดละ 1 องค์การบริหารส่วนตำบล อบอุ่นละ 100 คน รวม 300 คน ทั้งนี้เพราะจะได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์และนำมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

5.3 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 3 ระดับ และลักษณะคำถามศึกษาตามแบบลิเกิร์ต (Likert Type Question) โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือด้านร่างกาย(สภาพอารมณ์ที่ดี) ด้านด้านจิตใจ (ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น (การรวมกลุ่มทางสังคม) และด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว ซึ่งผ่านการตรวจของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 - 1.00 และทดสอบความเชื่อมั่นโดยนำไปทดสอบกับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคทั้งฉบับ และรายด้าน เท่ากับ 0.944 0.892 0.914 และ 0.942 ตามลำดับ

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือกับผู้บริหารท้องถิ่น ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำมาตรวจสอบความเรียบร้อยและพิจารณาถึงความจำเป็นในการเลือกตามบริบทก่อนลงรหัสเพื่อการวิเคราะห์ทางสถิติ เช่น การที่ผู้สูงอายุลิ้มตอบข้อมูลพื้นฐานในบางข้อ หรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตตกหล่น ไม่ครบถ้วน ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการวิจัยได้ เป็นต้น สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยหาค่าความถี่ วิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาปัจจัยที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตแยกเป็นรายด้านของผู้สูงอายุโดย

วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ และตั้งชื่อปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนนำมาจัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตภาคกลางต่อไป

5.4. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สรุปผลการวิจัย ผลการศึกษาบทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นดังต่อไปนี้

ผู้สูงอายุจำนวน 283 คน มีเพศชาย 93 คน เพศหญิง 190 คน มีอายุระหว่าง 60-69 ปี มากที่สุดจำนวน 165 คน อายุระหว่าง 70-79 ปี มีจำนวน 95 คน และอายุ 80 ปีขึ้นไป มีจำนวน 23 คน และมีระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่า ไม่ได้เรียนมีมากที่สุดจำนวน 82 คน การศึกษาระดับมัธยมหรือเทียบเท่า มีจำนวน 63 คน

ศาสนาของผู้ตอบนับถือพุทธศาสนามากที่สุดจำนวน 240 คน และอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นอาชีพเกษตรกรมีจำนวนมาก โดยมีจำนวน 93 คน และสถานภาพของผู้ตอบมีจำนวน 124 คนที่ตอบมีสถานภาพเป็นหม้าย

5.5. ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำนวน 283 คน ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา ในภาพรวม และในลักษณะรายด้าน ดังแสดงในตารางที่ 13 ต่อไปนี้

ตาราง 13 ระดับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมของผู้สูงอายุ จำแนก เป็นรายด้าน

บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง	mean	S.D.	C.V.	อันดับ	แปลผลคุณภาพชีวิต
ด้านสภาพร่างกาย	2.33	.68	.29	4	ค่อนข้างมาก
ด้านด้านจิตใจ (ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล)	2.44	.68	.23	3	ค่อนข้างมาก
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น (การรวมกลุ่มทางสังคม)	2.59	.59	.28	2	ค่อนข้างมาก
ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว	3.11	.70	.33	1	มากที่สุด
ภาพรวม	2.61	.66	.28	-	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ 13 พบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากส่วนบทบาทรายด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและท้องถิ่น สำหรับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุค่อนข้างมากรายด้านได้แก่ด้านร่างกายและด้านจิตใจ แต่ถ้าพิจารณาตามระดับค่าเฉลี่ยพบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายจะมีระดับต่ำสุดเมื่อเทียบกับบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านอื่น ๆ

3. ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว เป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น (การรวมกลุ่มทางสังคม) ด้านจิตใจ ในขณะที่ด้านร่างกายมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับค่อนข้างมาก

5.6 อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัวของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุดและเป็นด้านที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ จากการศึกษาอภิปรายได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในครอบครัว ลูก หลาน และคนอื่นๆในครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุได้รับการดูแล เอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัว มีการพบปะหรือร่วมกิจกรรมกับลูกหลาน ซึ่งสอดคล้องกับบึงอร ธรรมศิริ (2549:47-48) ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุยังมีความต้องการทางด้านจิตใจและสังคม กล่าวคือต้องการความรัก การเอาใจใส่พูดคุยอย่างสม่ำเสมอจากครอบครัว ซึ่งเป็นการดูแลผู้สูงอายุขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขและมีความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อไป ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้สูงอายุควรเน้นการสร้างความเข้าใจให้ลูกหลาน และสมาชิกในครอบครัวเข้าใจธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในความดูแล การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสูงวัย จะทำให้สมาชิกในครอบครัว ปฏิบัติต่อผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม นามาสซึ่งความสุขของผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนการ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีบทบาทและเข้าร่วมกิจกรรมในครอบครัว กิจกรรมพบปะเพื่อน มิตรสหาย กิจกรรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน ๆ รวมถึงกิจกรรมของชุมชน

2. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ท้องถิ่น (การรวมกลุ่มทางสังคม) ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับค่อนข้างมาก จากการศึกษาอภิปรายได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม ท้องถิ่น รวมถึงเพื่อนบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพร คูหา (2552) และ บึงอร ธรรมศิริ (2549) ที่สรุปว่า ควรมีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้กับผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองกับความต้องการทางด้านสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และยังสอดคล้องกับพจนนา ศรีเจริญ (2544) ที่สะท้อนว่าการให้ผู้สูงอายุเป็นวิทยากรให้ความรู้ ประสบการณ์ตามความถนัดจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนยอมรับนับถือ เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน ที่สำคัญเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีต่อไป ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการรวมกลุ่มทางสังคมของผู้สูงอายุ ควรที่จะเน้นการจัดตั้งกลุ่มหรือ ชมรมผู้สูงอายุเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโดยสื่อสารผ่านผู้นำชุมชน หรือโรงเรียนในชุมชนเพื่อสร้างความผูกพันกับถิ่นฐานหรือ ชุมชนที่อาศัยอยู่ การสนับสนุนส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์เข้ารับตำแหน่ง กรรมการสถานศึกษาหรือ ชุมชน

3. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล) ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับค่อนข้างมาก จาก การศึกษาอภิปรายได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสุข จิตใจแจ่มใส มีความเบิกบานกับสิ่งรอบๆตัว และสามารถ ควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้ มีความผูกพันกับสภาพที่เป็นอยู่อาศัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสภาพ จิตใจและและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีมีส่วนทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นไปในทางที่ดี ด้วย ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพร คูหา (2552) ที่สะท้อนว่าควรมีการเสริมสร้างความมั่นคงทางใจให้กับผู้สูงอายุ เช่น การจัดโครงการแสดงธรรมเทศนาสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำทุกเดือน การจัดกิจกรรมกลุ่มชมรมสำหรับผู้ สูงอายุ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้สูงอายุควรที่จะเน้นใน

ลักษณะการจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ การแสดงมุทิตาจิตกับผู้สูงอายุ การจัดงานวันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวให้ผู้สูงอายุ จัดงานวันคล้ายวันเกิด กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามสถานที่ต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การทำบุญ งานประเพณีวันสำคัญต่าง ๆ โดยชุมชนร่วมกับโรงเรียน การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุแสดงออก เช่น การร้องรำทำเพลง การพบปะพูดคุยแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

4. คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายของผู้สูงอายุอยู่ในระดับค่อนข้างมาก จากการศึกษาอภิปรายได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ สนใจและใส่ใจการดูแลสุขภาพร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยพร นันทศุภวัฒน์ และคณะ (2548) ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนโดยผลการดำเนินการพบว่า ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ การดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีของผู้สูงอายุควรเน้นการจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น การเดิน วิ่ง เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ การจัดสถานที่ของโรงเรียนตลอดจนอุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกาย การประชาสัมพันธ์ข่าวสารในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งจะเน้นถึงการป้องกันทั้งในเชิงรุกและรับกับโรคร้ายที่เกิดกับผู้สูงอายุ รวมถึงอันตรายจากการสูบบุหรี่ และการดื่มของมึนเมา นอกจากนี้ยังต้องเน้นถึงการเลือกบริโภคอย่างชาญฉลาดเพื่อสุขภาพที่ดี ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานแพทย์เคลื่อนที่ หรือหน่วยงานสาธารณสุขให้เข้ามาดูแลเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพร คูหา (2552) ที่สะท้อนว่าควรให้ความสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

5.7 ข้อเสนอแนะ

5.7.1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

1. งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุภาคกลางตอนล่างที่อาศัยในชุมชนองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น อาทิ อบต.เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบจ.) เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่เก็บได้จากผู้สูงอายุยังไม่มีความหลากหลายมากนัก

2. เทคนิคและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง จำนวน 300 คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นผลที่ได้จากการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตอาจมีความแตกต่างจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีจำนวนแตกต่างจากนี้ หรือพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในภาคอื่นๆ ของไทย

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง หรือภาคอื่นๆ ควรนำแนวทางการมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพื่อจะได้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้สูงอายุในท้องถิ่นนั้น ๆ ต่อไป

5.7.2. ข้อเสนอในระดับปฏิบัติ

1). ข้อเสนอต่อชุมชน

1. ชุมชนต้องเป็นผู้ดำเนินการให้มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยเริ่มจากการทำบัญชีครัวเรือน แผนสัจจะออมทรัพย์ แผนพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น
2. ท้องถิ่นต้องบูรณาการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ ที่มีอยู่ในชุมชนรวมกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
3. ปรับภูมิทัศน์ชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นศูนย์การจัดการความรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ให้แก่หน่วยงานอื่นต่อไป
4. ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน นักคิด ปราชญ์ชุมชน เป็นครูผู้ถ่ายทอดแนวคิดประสบการณ์และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้
5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุบรรจุเข้าไปในแผนแม่บทชุมชนและผลักดันให้เข้าอยู่ในแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล และ อบจ.) อย่างสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด และนโยบายของรัฐบาล

2). ข้อเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องบรรจุเรื่องแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเข้าสู่แผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ โดยใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นตัวเชื่อม
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมสนับสนุนและผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้านการจัดสรรงบประมาณ

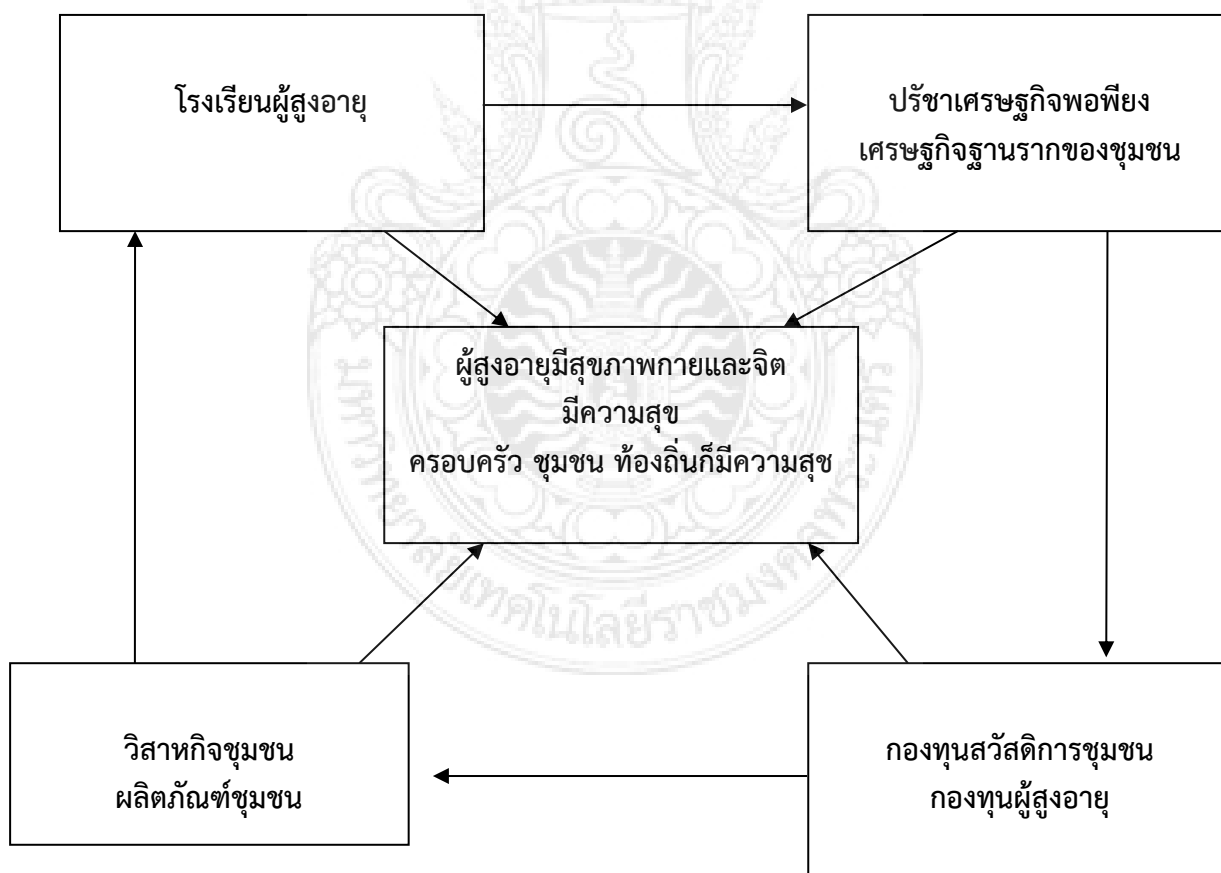
3). ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

- ข้อเสนอต่อรัฐบาล กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
1. รัฐบาลกำหนดให้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ
 2. รัฐบาลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย และในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีอยู่ตามกฎหมาย
 5. รัฐบาลส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนความคิดเห็นเพื่อศูนย์การจัดการความรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน
 7. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้การส่งเสริม และสนับสนุน การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

5.7.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สาธารณสุขอำเภอ ควรสนับสนุนในการนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุซึ่งอาจผ่านตัวแทนกรรมการชุมชน ผู้นำชุมชน วัด หรือโรงเรียนในชุมชน (บวร) ไปสู่การปฏิบัติกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี
2. หน่วยงานภาครัฐ ระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ควรเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ควรให้ความรู้ ความเข้าใจ กับผู้อาศัยที่ย่างเข้าวัยสูงอายุ ที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เกิดความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
3. บ้าน วัด โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมผู้สูงอายุแบบบูรณาการร่วมกัน และสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ ในท้องถิ่นนั้นๆ
4. ควรจัดในรูปแบบผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตมีความสุข ครอบครัวยุคนั้นๆ ท้องถิ่นก็มีความสุข โดยมีทิศทั้งสี่ (จตุรทิศ) เป็นหลักและความสัมพันธ์ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 เสาหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

จตุรทิศ ที่เป็นเสาหลักจะสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน ถือว่าเป็นกลไกสำคัญ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ละทิศ ที่เป็นเสาหลักเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสนับสนุนและส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) คือ ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิต มีความมีความสุข ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นที่มีความสุข

5.7.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปทดลองใช้เพื่อจะได้นำมาปรับปรุง หรือเสริมแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาคอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป
2. ควรมีการศึกษาถึงบุพปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ หรือศึกษาบุพปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ของชาติเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุต่อไป
3. ควรจะทำยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยการเสวนากลุ่มย่อยกับผู้สูงอายุ สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน รวมถึงสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยไปเขียนแผนการพัฒนาและจัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมต่อการนำไปใช้ต่อไป

บรรณานุกรม

- เกสร สำเภาทอง,(มปป.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(มปท.)
- กนกรัตน์ กิตติวัฒน์.(2543). **การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง : ศึกษากรณีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ . **วิถีชุมชน** . สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร, 2545.
- ชัตติยา กรรณสูต และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร . **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มนอกกำลังแรงงาน** . กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 – 2549)**. ม.ป.ท, 2545.
- คณะกรรมการการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ. **แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ 2525 – 2544**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหกรณ์กลาโหม จำกัด 2525.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.(2545). **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2564)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ(2541) . **เศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. สำนักวิถีทรรศน์ . กรุงเทพฯ.
- ชัยวัฒน์ ศรีมณี . (2544) . **ทิศทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการนอกเหนือกฎหมายกำหนดในบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ**.
- ญาณากร พิษฐานิน.(2546). **สวัสดิการชุมชน : หนทางสู่ความมั่นคงของมนุษย์**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์.(2550).**ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**.(พิมพ์ครั้งที่6) กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ(2546). **บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ(2544). **สวัสดิการโดยภาคชุมชน (2) กลุ่มผลิตภัณฑ์**. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ ศรธรรมรักษ์.(2538). **รายงานการวิจัย เรื่องอนาคตของประเทศไทยกับการออกกฎหมายสวัสดิการสังคม** . สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- นิमित นพรัตน์.(2546).**การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพของชุมชน บ้านห้วยน้ำจาง จังหวัดเชียงใหม่** . สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- นันทิยา หุदानูวัตร และคณะ.(2546). **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์.(2545). **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา**. โรงพิมพ์แห่งสำนักจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง , สุภา ไยเมือง และบัญชา แก้วส่อง.(2546). **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มเกษตรกร**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรณทิพย์ เพชรมาก.(2547).**สวัสดิการชุมชน แก้น้อย่างยั่งยืน**. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).

- พัทยา สายหู.(2543). **กลไกของสังคม**. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร.
- พีระยุทธ์ หุยนันท์.(2545). **แนวทางการพัฒนางานสวัสดิการผู้ต้องขัง : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำ และทัณฑสถานภายในแขวงลาดยาว แขวงจตุจักร กรุงเทพมหานคร**.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว.(2515). **ลักษณะสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ.
- มนัสวัลย์ พัฒนวิบูลย์.(2546). **การจัดสวัสดิการชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในสวัสดิการของสมาชิก ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มธุรกิจชุมชนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล**.
- มาริสสา ภูเพชร.(2535). **สวัสดิการสังคม : แนวคิดและทฤษฎี**. วารสารสังคมสงเคราะห์ 7 (มกราคม – ธันวาคม 2535).กรุงเทพมหานคร.
- รวีภา สาสิงห์.(2542). **การศึกษาวิธีการและปัญหาในการจัดสวัสดิการให้กับเด็กของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด กรมการศาสนา กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ระพีพรรณ คำหอม.(2542). **การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย**. นนทบุรี สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ระพีพรรณ คำหอม.(2547). **พื้นที่ทางสังคมของประชาชนกับการจัดสวัสดิการชุมชน**. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 12 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลือพงศ์ บัวเพชร.(2543). **รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้รับงานกลับไปทำที่บ้าน**.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ชลธิชา อัครนรินทร์. 2555. **การเปลี่ยนแปลงทางประชากรและข้อมูล สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และ วิทยาลัยประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุ ไทย พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พงษ์พานิชย์เจริญผล.
- วรรณภา เทียมศิริ.(2543). **การนำนโยบายการถ่ายโอนงานสวัสดิการสังคมไปปฏิบัติในทัศนะของผู้ประสานงานประชาสงเคราะห์**.
- วโรทัย โกศลพิศิษฐ์กุล.(2550) **สถานะของประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น**. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2550 ปีที่ 30 ฉบับที่ 10779 หน้า 20.
- วรวิทย์ เจริญเลิศและคณะ.(2546). **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสกลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรม**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรภรณ์ ศรีปาน.(2546). **ศึกษาความพร้อมในการจัดสวัสดิการแก่คนพิการขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันทนี วาสิกะสิน, สุรางรัตน์ วศินารมณ และกิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล.(2541). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันทนี วาสิกะสินและคณะ.(243). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทยากร เชียงกุล.(246). **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย กรุงเทพมหานคร** ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิสา เบ็ญจมน.(2548). เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาขยายร่างโครงการการศึกษาปัจจัยที่มีผล
ความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน . สำนักงานปลัด กระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, เล็ก สมบัติ และภาวนา พัฒนศรี .(2544).การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ (พื้นที่ศึกษา
ภาคใต้). กรุงเทพมหานคร สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริวรรณ ศิริบุญและคณะ.(2541). ประเมินโครงการนำร่องการจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ
(ระยะเวลาภายหลังการจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ) ผลการศึกษาจากข้อมูลเชิง
ปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน.(2542).รายงานการประเมินผลเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
พึ่งตนเองระดับจังหวัด ปี 2541. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- ส่วนวิจัยและพัฒนาองค์กรความรู้.(2547). สรุปการสัมมนาฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น 4 ภาค. สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).
- สภาวัฒนธรรมตำบลหัวสำโรง.(2540).รายงานการศึกษาวิจัยข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น. สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและสภาวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี.
- สุวดี เบญจวงศ์.(2541).ผู้สูงอายุ คนแก่ และคนชรา : มิติทางสังคมและวัฒนธรรม.มหาวิทยาลัยราชภัฏ
หมู่บ้านจอมบึง.ราชบุรี.สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.
- สุภาชัย สารเจริญ.(2546). เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมาน สุดาจันทร์ . รูปแบบการจัดสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์กับการพึ่งพาตนเองของสมาชิก
กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์ศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร, 2544.
- สุวัฒน์ คงแป้น.(2544). พรานบ้าน พรานเมือง การพัฒนาภาคประชาชน. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์กรมหาชน). กรุงเทพมหานคร.
- สุวัฒน์ คงแป้น.(2545).วิถีแห่งธรรม. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).กรุงเทพมหานคร.
- สุวรรณณี คงมั่น.(2546). เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).(2547). สรุปผลการสัมมนา สวัสดิการชุมชนแก่น้อย่างยั่งยืน.
เครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค ศูนย์ประสานสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนภาค
ประชาชน.กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2544). รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทาง
เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร, สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน.
เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การแก้ไขปัญหาความยากจน ทำเนียบรัฐบาล 6
มิถุนายน 2545, 2545.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2546). การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย. เอกสารการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี 30 มิถุนายน 2546, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ: 2 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี 30 มิถุนายน 2546, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2546 รายงานการประเมินนโยบายเศรษฐกิจ รากหญ้าและหลักการประกันสังคม. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี 30 มิถุนายน 2546
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ . พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก, พ.ศ .2546.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ .พระราชบัญญัติสวัสดิการสังคม, พ.ศ. 2546.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ .พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ, พ.ศ. 2546.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ร่างแผน ส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส., 2546.
- สิริกิต์ ตันติถาวรกิจ.(2545). การจัดสวัสดิการสังคมของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุยากจน ในตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สุนทร เกสร.(2544). ความพร้อมของการจัดบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำ หมู่บ้านเพื่อรองรับการถอนสภาพนิคมสร้างตนเองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- สุนันท์ โพธิ์ทอง.(2543). บทคัดย่อ.วาระแห่งนโยบายสวัสดิการสังคมไทยในสหัสวรรษใหม่ : ทิศทางใหม่ สำหรับกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- อภิญา เวชยชัย และกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์.(2546). การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคน ด้อยโอกาส : กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์.(2546). สวัสดิการสังคม ฉบับชาวบ้าน. ศูนย์การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อินสอน บัวเขียว.(2537). สารระสำคัญการบริหารงานชุมชน. สำนักพิมพ์พิราบ กรุงเทพมหานคร.
- อิระวัชร จันท์ประเสริฐ.(2539). ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่หมู่บ้าน : กรณีศึกษาศูนย์ สังคมสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน. วิทยาการป้องกันราชอาณาจักร.

- Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2002) . **Policy Issues for ESCAP Region : Sustain Social Development in Rapid Globalization : Challenge. Opportunities And Policy Options** (Item 4 of Provisional Agenda).
- Good. Carter V. (1959). **Dictionary of Education**. New York : AMACOM.
- Hoffer. Charles.(1958). **Understanding of Community Development . The Social Welfare Forum 1958** . Proceeding of The National Conference on Social Welfare.
- Steiner . J.F. (1997). **Community Organization . Business Government and Society**. New York : McGraw-Hill
- World Bank . (2000). **New Paths to Social Development : Community and Global Networks in Action. World Summit for Social Development and Beyond : Achieving Social Development for all in Globalization World** . Geneva.

ภาคผนวก ก
(แบบสอบถาม)

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำผลไปวิเคราะห์ทางวิชาการเท่านั้น ไม่กระทบต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่ประการใด
2. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ และสถานภาพ
ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม
3. กรุณาตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ
ผู้วิจัยหวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ

- (1) ชาย (2) หญิง

2. อายุ

- (1) อายุระหว่าง 60-69 ปี (2) อายุระหว่าง 70-79 ปี
 (3) อายุ 80 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษาสูงสุด

- (1) ไม่ได้เรียน (2) ประถมศึกษา
 (3) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า (4) ปวช./ ปวส./ อนุปริญญา
 (5)ปริญญาตรี (6) สูงกว่าปริญญาตรี

4. ศาสนา

- (1) พุทธ (2) คริสต์
 (3) อิสลาม

5. อาชีพ

- (1) ข้าราชการบำนาญ (2) เกษตรกร
 (3) รับจ้าง (4) ค้าขาย
 (5) ธุรกิจส่วนตัว (6) ไม่ได้ทำงาน/ อยู่บ้านเฉย

6. สถานภาพ

- (1) โสด (2) สมรสอยู่ด้วยกัน
 (3) สมรสแยกกันอยู่ (4) หม้าย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่องตามความเป็นจริงที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เพียงข้อเดียว โดยใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่าน พร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

ข้อ	ข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านร่างกาย						
1.	ท่านรู้สึกสุขภาพร่างกายของท่านสมบูรณ์แข็งแรงดี					
2.	พลังกำลังและเรี่ยวแรงของท่านที่มีสามารถช่วยให้ท่านลุกเดินหรือเคลื่อนไหวร่างกายได้ดีเพียงใด					
3.	ท่านคิดว่าความสามารถทางด้านร่างกายในการประกอบกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ของท่านดีเพียงใด					
4.	ท่านสามารถทำงานได้เป็นปกติดีเพียงใดโดยไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ					
5.	ท่านรู้สึกเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น					

ด้านจิตใจ						
1	ท่านรู้สึกว่าคุณเองไร้ค่า					
2	ท่านมีการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของตนเอง					
3	ท่านมีความรู้สึกมั่นใจตนเอง					
4	ท่านสามารถจำเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีตได้					
5	ท่านปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตร (ที่บ้าน/ ที่วัด) อย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง					
6	ท่านมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต ด้านร่างกายและจิตใจในการดำเนินชีวิต					

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมท้องถิ่น						
1	หน่วยงานราชการได้เข้ามาให้ การช่วยเหลือท่านในเรื่องต่าง ๆ ดีเพียงใด					
2	ท่านกับบุคคลภายในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพียงใด					
3	เมื่อท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในงานประเพณี และงานเทศกาลประจำปีต่าง ๆ ภายใน ชุมชน ท่านรู้สึกดีเพียงใด					
4	ข่าวสารต่าง ๆ ทั้งทางสื่อพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และเสียงตามสายในชุมชน ท่านสามารถรับรู้และรับทราบข่าวสาร เหล่านั้นได้ดีเพียงใด					
5	ท่านเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น เช่น (อาหาร/น้ำ) ในการทำกิจกรรมของ ชุมชนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง					

ด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว						
1	บ้านที่อยู่ของท่าน มีแสงสว่างเพียงพอ ไป-มาสะดวก มีความเป็นส่วนตัวดีเพียงใด					
2	ท่านสามารถใช้ประโยชน์และเข้าถึงระบบ สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ในชุมชนที่อาศัยอยู่ได้ดีเพียงใด					
3	การมีที่อยู่ปลอดภัย ท่านมีบ้านที่ความมั่นคงและชุมชนของท่าน มีความปลอดภัย เช่น ปราศจากโจรผู้ร้าย					
4	บ้านของท่านมีส่วนที่ถูกสุขลักษณะ					
5	ภายในบ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกดีเพียงใด					
6	ท่านมีความสะดวกในการขอรับบริการ ด้านการเงินและความสะดวกในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารได้ดีเพียงใด					
7	ท่านได้รับการด้านสวัสดิการจากผู้นำ ชุมชนดีเพียงใด					
8	หมู่บ้านของท่านจัดให้มีอุปกรณ์และ สถานที่สำหรับฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่างดีเพียงใด					

ภาคผนวก ข.
(หนังสือเชิญที่ปรึกษาโครงการวิจัย)

ที่ ศธ ๐๕๘๑.๐๘/ 1596

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
๘๖ ถนนพิชญ์โลก แขวงสวนจิตรลดา
เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

๑๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ ดร.จิรโชค (บรรพต) วีรสย

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิจัยฯและเครื่องมือ จำนวน ๑ ชุด

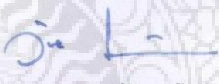
ด้วยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑ เพื่อดำเนินการโครงการวิจัยเรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พฤษานันท์ หัวหน้าโครงการวิจัย สังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นควรเรียนเชิญท่านเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย ในฐานะเป็นผู้มีความรู้และมีทักษะชำนาญการความเชี่ยวชาญสาขาสังคมวิทยา จึงขอเชิญเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี้ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่ ร้อยตรี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชร โพธิ์สรณ์)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มทร.พระนคร
โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๕-๓๕๕๕ ต่อ ๑๐๒๐,๑๐๒๑
โทรสาร ๐-๒๖๘๑-๐๐๙๓

ภาคผนวก ค.
(หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย)

ที่ ศธ ๐๕๘๑.๐๘/ 1596

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
๘๖ ถนนพิชญโลก แขวงสวนจิตรลดา
เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

๑๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ศิริชัย พงษ์วิชัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

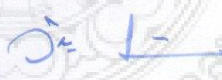
ด้วยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑ เพื่อดำเนินการโครงการวิจัยเรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พุกขานันท์ หัวหน้าโครงการวิจัย สังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นควรเรียนเชิญท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการทำการวิจัย จึงขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่ ร้อยตรี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาระ โพธิ์สรณ์)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มทร.พระนคร
โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๕-๓๕๕๕ ต่อ ๑๐๒๐, ๑๐๒๑
โทรสาร ๐-๒๖๘๑-๐๐๙๓

ที่ ศธ ๐๕๘๑.๐๘/ 1596

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
๘๖ ถนนพิษณุโลก แขวงสวนจิตรลดา
เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

๑๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางสาวศยามน ไชยปุระณะ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑ เพื่อดำเนินการโครงการวิจัยเรื่อง บทบาทของครอบครัว ท้องถิ่น และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พูกษานันท์ หัวหน้าโครงการวิจัย สังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นควรเรียนเชิญท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการทำการวิจัย จึงขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่ ร้อยตรี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชร โพธิ์สรณ์)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มทร.พระนคร
โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๕-๓๕๕๕ ต่อ ๑๐๒๐, ๑๐๒๑
โทรสาร ๐-๒๖๘๑-๐๐๙๓

ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์
Asst.Prof.Narong Phophueksanand, Ph.D.
lecturer and Asst.Prof., Faculty of Liberal Arts, RMUTP.

ตำแหน่งวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
สถานที่ติดต่อ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
86 ถนนพิษณุโลก แขวงจตุรดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10130

โทรศัพท์ที่ทำงาน 02 282 9102 ต่อ 1208
โทรศัพท์มือถือ 08-1628-8482 โทรสาร 02 281 0093
e-mail : narong.p@rmutp.ac.th

ประวัติการศึกษา

Ph.D (Sociology) Dr.Babsaheb Ambedkar Maratawada University, India
ศค.ม.(สังคมวิทยา) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศค.บ.(การปกครอง) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประกาศนียบัตรบัณฑิตการวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประกาศนียบัตรกฎหมายปกครอง(รุ่น1/2542) สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ประกาศนียบัตรกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (รุ่น 1/2544) เนติบัณฑิตยสภา
ประกาศนียบัตรผู้นำการเมืองยุคใหม่ (รุ่น 1/2547) สถาบันพระปกเกล้า

ผลผลิตวิจัยที่สำคัญ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตราชบุรีบูรณะ
กรุงเทพฯ, ปี พ.ศ.2546. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ความผูกพันของประชาชนที่มีต่อชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนตลาดนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร, ปี พ.ศ.
2547. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

สภาพการเรียนรู้ตามหลักธรรมาภิบาลในระบอบประชาธิปไตยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
พระนคร, พ.ศ.2548. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,

การจัดการความรู้งานวิจัยข้ามสถาบัน

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

สาขาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทความวิจัยระดับชาติ มากกว่า 10 เรื่อง เช่น

-ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์, เมทิกา พวงแดง. (2558). รูปแบบการจัดการความรู้การวิจัยข้ามสถาบัน
(หัวหน้าโครงการ)

-ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์,(2559). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มภาคกลางตามแนว
พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง (หัวหน้าโครงการ)

-ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์, (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการท่องคำศัพท์ภาษาอาเซียน
พื้นฐาน ในรายวิชาอาเซียนศึกษา.(หัวหน้าโครงการ)

-ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์, (2014). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทศบาลตำบลบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี.(หัวหน้าโครงการ)

-ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์, (2559). รูปแบบการพัฒนาน้ำข้าวกล้องผสมสมุนไพรโดยวิธีบูรณาการการจัดการความรู้ในศตวรรษที่ 21 สู่ชุมชนของนักวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนบึงบา อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์.(หัวหน้าโครงการ)

-ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์และคณะ (2558).การสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับภาพลักษณ์ขององค์กร ผู้บริหารและทัศนคติต่อการให้บริการตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) (ผู้วิจัยร่วม)

-ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์, (2551). ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร (ผู้วิจัยร่วม)

บทความวิชาการระดับนานาชาติ มากกว่า 4 เรื่อง เช่น

- Narong Phophueksanand, (2016). Development of the Model for integrating knowledge management 21st Century to a community in Thailand with Sufficiency Economy.

- Dr.Vilas Khandare & Narong Phophueksanand (2017). Impact of Tourism Development and Satisfaction of Tourist in Bangkok Metropolis

-Narong Phophueksanand, (2018). Model Development of Local Wisdom Products of Community Enterprises in Central Region Sufficiency Economy towards Pracharat Market-Government.

--Narong Phophueksanand, (2017).Knowledge management in the traditional herb used the philosophy of sufficiency economy case study in Nonthaburi Province.

--Narong Phophueksanand & Dr.Vilas Khandare (2018).Impact of Tourism Development on Local Communities With Special Reference to Bangkok Metropolis.

ตำแหน่ง

-ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาสังคมวิทยา

-นักวิจัยแห่งชาติ รหัสนักวิจัย 46000041 (สาขาสังคมวิทยา)

-กองบรรณาธิการบริหารวารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร

-ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ สมาคมสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์แห่งประเทศไทย (สว.นช.)

-ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวิจัย โครงการวิจัยและรายงานวิจัยของมหาวิทยาลัยต่างๆ

-ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ สถานีโทรทัศน์กูรูทีวี (KURU Television) ภายใต้คำสั่ง กสทช.

-กรรมการกลั่นกรอง (peer review) บทความวิชาการ/บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัยต่างๆ

ประสบการณ์ทำงาน

-ผู้เชี่ยวชาญประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

-ผู้ช่วยดำเนินงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

-ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ประจำคณะกรรมการการแรงงาน สภาผู้แทนราษฎร

-นักวิชาการประจำคณะกรรมการการพลังงาน สภาผู้แทนราษฎร

-ที่ปรึกษาประธานสภากรุงเทพมหานคร

-รองประธานอนุกรรมการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนรัฐสภา

1.2 ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวเมธิกา พ่วงแสง
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss maythika Puangsang
2. เลขหมายประจำตัวประชาชน 3 9301 00481 74 1
3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัยปฏิบัติการ
เวลาที่ใช้ทำวิจัย (ชั่วโมง : สัปดาห์) 20 ชั่วโมง : สัปดาห์
4. หน่วยงาน/ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ E-mail
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
399 ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 09 2536 5516 โทรสาร 0 2282 0423
E-mail : maythika.p@rmutp.ac.th
3. ประวัติการศึกษาต้องระบุสถาบันการศึกษา สาขาวิชาและปีที่จบการศึกษา

ระดับปริญญา	วุฒิการศึกษา	วิชาเอก	สถาบัน	ปีที่จบการศึกษา	ประเทศ
ปริญญาตรี	ศศบ.	สื่อสารมวลชน	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2545	ไทย
ปริญญาตรี	ศศบ.	บริหารรัฐกิจ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2549	ไทย
ปริญญาตรี	ศษบ.	การวัดและประเมินผล การศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช	2554	ไทย
ปริญญาโท	รปม.	รัฐประศาสนศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2553	ไทย
สัมฤทธิ์บัตร	-	กฎหมายทรัพย์สินทาง ปัญญา	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช	2556	ไทย
สัมฤทธิ์บัตร	-	ขอข่ายการวิจัยทางรัฐ ประศาสนศาสตร์	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช	2557	ไทย
สัมฤทธิ์บัตร	-	สถิติการวิจัยทางอาหาร และโภชนาการ	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช	2557	ไทย
สัมฤทธิ์บัตร	-	สถิติและการวิจัยด้าน พัฒนาการมนุษย์และ ครอบครัว	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช	2558	ไทย

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

กลุ่มวิชาสังคมวิทยา ประชากรศาสตร์ ทรัพยากรมนุษย์ มานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : -

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย :

7.2.1 งานวิจัย เรื่อง กระบวนการและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อการบริหารจัดการข้อมูลประกันคุณภาพการศึกษา

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

7.3.1 งานวิจัย เรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.3.2 งานวิจัย เรื่อง การประเมินคุณภาพผลงานวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2552-2554

7.3.3 งานวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้งานวิจัยข้ามสถาบัน

7.3.4 งานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบ WiL และนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้าน STEM ที่เหมาะสม สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัยลุล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

1.3 คณะทำงานวิจัยชุมชนภาคกลาง

ชื่อ	ดร.สุพัฒน์พงศ์ แยมอิม
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
เกิดวันที่	31 กรกฎาคม พ.ศ.2525
โทรศัพท์	08-1499-9833

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี (ศศ.บ.) รัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 ปริญญาโท (ศศ.ม. รัฐศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 ปริญญาเอก (ปร.ด.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยรังสิต
 ประกาศนียบัตรผู้นำชุมชน สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประสบการณ์

เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน สำนักงานภาคตะวันตก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
 หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการชุมชนริมคลอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

